

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy

Studijní obor Anglický jazyk – Občanská výchova
(kombinace)

PŘEDSUDDKY VŮČI IMIGRANTŮM V ČESKÉ REPUBLICCE

PREJUDICES TOWARDS IMMIGRANTS IN THE CZECH REPUBLIC

Diplomová práce: 2010–FP–KFL– 191

Autor:

Romana Hlaváčková

Podpis:

Adresa:

Prokopova 1590

258 01, Vlašim

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
112	22	0	0	35	1

V Liberci dne:

Originál zadání diplomové práce

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. a paní Mgr. Marii Holé za odborné vedení, cenné rady, připomínky, ochotu a trpělivost, se kterou se mi věnovaly v průběhu zpracovávání této diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala paní učitelce Mgr. Janě Kupsové, která mi umožnila provést dotazníkové šetření ve dvou devátých třídách v rámci výuky občanské výchovy.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou předsudků v české společnosti vůči imigrantům, kteří v ní žijí. Cílem diplomové práce je zjistit, zda a do jaké míry se u žáků liberecké základní školy a v dospělé populaci vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří žijí v České republice. V první části práce jsou nejprve obecně interpretovány některé významné pojmy. Dále se práce zabývá historickým vývojem postavení národnostních menšin v České republice a také představuje jednotlivé skupiny imigrantů, které v ní žijí. Poté práce seznamuje čtenáře s pojmem česká národní povaha a s problematikou předsudků. Závěrečná část práce se zaměřuje na interpretaci provedeného dotazníkového šetření a to především v komparaci mezi žáky základní školy a dospělou populací Libereckého kraje.

Klíčová slova: předsudky, imigrace, imigranti, národnostní menšina, etnikum, integrace

Summary

This Diploma Thesis deals with the problems of prejudices in the Czech society towards immigrants who live in it. The aim of this Diploma Thesis is to discover if and to what extent prejudices occur in the group of secondary school pupils and in the adult society towards immigrants who live in the Czech Republic. In the first part of the work are initially interpreted some important terms. Then the work deals with the historical development of national minorities in the Czech Republic and it presents particular groups of immigrants who live in it as well. Afterwards the work acquaints the readers with the term of the Czech national character and with the problems of prejudices. The final part of the work focuses on the interpretation of the questionnaire investigation especially in comparison between the secondary school pupils and between the adult society of the Liberec Region.

Keywords: prejudices, immigration, immigrants, national minority, ethnic, integration

Die Zusammenfassung

Das Thema der vorliegenden Diplomarbeit ist Problematik der Vorurteile gegen die in der tschechischen Gesellschaft lebenden Einwanderer. Das Ziel der Diplomarbeit ist zu finden, ob und inwieweit die Vorurteile gegen die in der Tschechischen Republik lebenden Einwanderer bei den Schülern einer Grundschule in Liberec und bei der erwachsenen Population erscheinen. Im ersten Teil der Arbeit werden zunächst einige bedeutende Begriffe allgemein interpretiert. Weiter beschäftigt sich die Arbeit mit der historischen Entwicklung der Situation von nationalen Minoritäten in der Tschechischen Republik und stellt auch einzelne Gruppen der hier lebenden Einwanderer vor. Danach macht die Arbeit den Leser mit dem Begriff „tschechischer nationaler Charakter“ und mit der Problematik der Vorurteile bekannt. Der letzte Teil der Arbeit orientiert sich an die Interpretation der durchgeführten Umfrageuntersuchung und das vor allem im Vergleich zwischen den Schülern einer Grundschule und der erwachsenen Population im Bezirk Liberec.

Schlüsselwörter: Vorurteile, Einwanderung, Einwanderer, nationale Minorität, Ethnizität, Integration

Obsah

I. Úvod	10
II. Teoretická část	12
1 Vymezení pojmů	12
1.1 Předsudky	12
1.2 Stereotypy	13
1.3 Multikulturalismus	13
1.4 Etnicita	14
1.4.1 Etnikum	15
1.5 Migrace	15
1.5.1 Imigrace	16
1.5.2 Imigranti	16
1.6 Národnostní menšina	17
1.7 Adaptace	18
1.8 Xenofobie	18
1.9 Rasismus	19
1.9.1 Rasová diskriminace	19
2 Historický vývoj postavení národnostních menšin v České republice	21
2.1 Postavení národnostních menšin v Československé republice v období 1918 – 1945	21
2.2 Postavení národnostních menšin v Československé republice v období 1945 – 1989	22
2.3 Postavení národnostních menšin v České republice po roce 1989 do současnosti	24
2.3.1 Postavení Romů v české společnosti	28
3 Imigranti v České republice	32
3.1 Ukrajinci	34
3.1.1 Historie	34
3.1.2 Hodnoty a tradice Ukrajinců	35
3.1.3 Současná situace	36

3.2 Rusové	37
3.2.1 Historie	37
3.2.2 Hodnoty a tradice Rusů	38
3.2.3 Současná situace	38
3.3 Poláci	40
3.3.1 Historie	40
3.3.2 Hodnoty a tradice Poláků	40
3.3.3 Současná situace	41
3.4 Slováci	42
3.4.1 Historie	42
3.4.2 Hodnoty a tradice Slováků	43
3.4.3 Současná situace	44
3.5 Němci	45
3.5.1 Historie	45
3.5.2 Hodnoty a tradice Němců	46
3.5.3 Současná situace	46
3.6 Vietnamci	47
3.6.1 Historie	47
3.6.2 Hodnoty a tradice Vietnamců	48
3.6.3 Současná situace	49
3.7 Ostatní skupiny imigrantů v České republice	50
4 Česká národní povaha a multikulturalismus	53
4.1 Národní povaha	53
4.2 Česká národní povaha	53
4.2.1 České hodnoty	53
4.2.2 České tradice a zvyky	57
4.3 Vztah Čechů k imigrantům a národnostním menšinám	59
5 Teorie předsudků a obranné mechanismy	62
5.1 Získávání předsudků	62
5.2 Projevy předsudků	63
5.3 Teorie předsudků	64
5.3.1 Autoritářská osobnost	65

5.3.2	Teorie obětního beránka	65
5.3.3	Předsudky a sociální identita	66
5.3.4	Etnické předsudky	66
5.4	Změna předsudků	67
5.5	Obranné mechanismy	68
5.5.1	Aktivně obranné mechanismy	68
5.5.2	Pasivně obranné mechanismy	69
III.	Empirická část	71
1	Kvantitativní výzkum	71
1.1	Cíle výzkumu	71
1.2	Metoda sběru dat	71
1.3	Výzkumný vzorek	72
1.4	Výsledky dotazníkového šetření	72
IV.	Závěr	105
V.	Seznam použité literatury	108
VI.	Seznam příloh	112
1	Příloha 1: Dotazník	113

I. Úvod

Cílem diplomové práce je zmapovat současný stav zkoumání v oblasti předsudků české populace vůči imigrantům a pomocí výzkumu zjistit, popsat a vyhodnotit postoje české veřejnosti vůči imigrantům se zaměřením na Liberecký kraj. Cílem diplomové práce je také uskutečnit sběr dat pomocí dotazníků předložených obyvatelům Libereckého kraje. Tyto dotazníky budou předloženy dvěma skupinám liberecké populace. První skupinou jsou žáci dvou devátých tříd druhého stupně základní školy a druhou skupinou je dospělá populace. Cílem je zjistit, zda a do jaké míry se u těchto dvou skupin liberecké populace vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří žijí v České republice a také porovnat výsledky dotazníkového šetření u těchto dvou skupin.

Zpočátku mou diplomovou práci vedla paní PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D., po čase se však vedení mé diplomové práce z jistých důvodů ujala paní Mgr. Marie Holá.

Diplomová práce je rozdělena na dvě základní části, na teoretickou část a na empirickou část. Teoretická část je členěna do pěti kapitol a empirická část je jednou samostatnou kapitolou.

V první kapitole teoretické části diplomové práce jsou vymezeny základní pojmy, které je vzhledem k dané problematice potřeba znát.

Druhá kapitola se zabývá historickým vývojem postavení národnostních menšin v České republice od vzniku první samostatné Československé republiky (1918) až do současnosti. Je zde nastíněno jaké národnostní menšiny a v jakém počtu se na území našeho státu vyskytovaly a také to, jaká měly práva a postavení na území Československé a následně i České republiky v rámci daného období.

Třetí kapitola se zabývá jednotlivými skupinami imigrantů, které se na území České republiky vyskytují v největším počtu. Tyto skupiny imigrantů jsou prezentovány na základě jejich příchodu do České republiky z historického hlediska a také jsou zde představeny hodnoty a tradice těchto jednotlivých skupin imigrantů. V této kapitole je také popsána současná situace těchto jednotlivých skupin imigrantů v České republice.

Čtvrtá kapitola se věnuje pojmu česká národní povaha. Zde je popsána česká národní povaha z hlediska jejích hodnot, tradic a zvyků. Tato kapitola se také věnuje obecnému vztahu Čechů k imigrantům a národnostním menšinám.

Poslední kapitola teoretické části diplomové práce se věnuje teorii předsudků a obranným mechanismům. V této kapitole se seznámíme s tím, jak se předsudky získávají, s jejich projevy a s některými teoriemi, které se této problematice týkají. Také se dozvíme, zda je možné předsudky změnit a představíme si jednotlivé obranné mechanismy.

Empirická část diplomové práce se zaměřuje na zjištění míry předsudků vůči imigrantům, kteří žijí v České republice, u žáků základní školy a v dospělé populaci Libereckého kraje. V této části diplomové práce jsou interpretovány výsledky dotazníkového šetření a zároveň jsou tyto výsledky u těchto dvou skupin porovnávány.

II. Teoretická část

1 Vymezení pojmů

1.1 Předsudky

Předsudek je předem zformovaný postoj k určitému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu.¹ Předsudek lze také chápat jako averzní nebo nepřátelský postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině a jelikož náleží k této skupině, je možné předpokládat, že má závadné kvality připisované této skupině.² Autoři se obvykle shodují v tom, že předsudky mají silný emocionální náboj, jsou iracionální, a proto jsou velmi odolné vůči změnám a rezistentní vůči racionální argumentaci druhých. Nedostatečná objektivní znalost určitého předmětu či skupiny lidí je v předsudku vynahrazována zevšeobecnujícím názorem, který je neověřeně přejímán od ostatních lidí. Předmětem předsudků může být cokoli a kdokoli, avšak mnoho předsudků vzniká při vnímání a posuzování příslušníků jiných národů a etnik. Potíže spojené s předsudky pramení z toho, že jsou velice stabilní a obsahují zevšeobecnující hodnocení. Z toho vyplývá, že nositel předsudku vztahuje určité hodnocení na všechny příslušníky určitého národa, rasy či etnika, aniž by posuzoval jedince podle jeho reálných charakteristik. Předsudky mnohdy zakládají i sklon k negativnímu jednání vůči objektu předsudku, bývají také spojeny s osobní, politickou, náboženskou a jinou ideologií, a proto mohou být vlastní také vysoce vzdělaným osobám. Předsudky se běžně šíří všemi formami masové komunikace a ve velké míře ovlivňují veřejné mínění.³

¹ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 121. ISBN 80-7178-763.

² NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2002. s. 9. ISBN 80-7239-119-4.

³ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s. 67. ISBN 80-7178-885-6.

1.2 Stereotypy

Stereotypy se rozumí zkratkovité představy o věcech, osobách, skupinách a institucích, přičemž tyto zkratkovité představy jsou připisovány všem jednotlivcům, kteří patří k dané skupině nebo třídě jevů. Stereotypy se týkají iracionálně a afektivně založeného posuzování lidí, skupiny nebo i slovního hodnocení. Se stereotypem úzce souvisí generalizace. Generalizace znamená, že člověk má tendenci připisovat určité typické vlastnosti všem členům dané skupiny, vznikají tak určitá klišé, která jsou pro stereotyp charakteristická. Stereotypy se od předsudků liší tím, že to mohou být postoje neutrální, nebo dokonce obsahující příznivý, pozitivní vztah. Je přece všeobecně a „stereotypně“ známo, že Francouzi jsou galantní, Němci pečliví a Angličané klidní. Existují také takzvané autostereotypy, které označují představy a mínění příslušníků určité skupiny o sobě samých. Opakem toho jsou heterostereotypy označující představy a mínění, které mají příslušníci určitých skupin o příslušnících skupin jiných.⁴

1.3 Multikulturalismus

Termín multikulturalismus se v různých kontextech referuje ke zcela různorodým významům. Většina autorů se však shoduje, že se jedná o myšlenkový i politický směr, který zastává stanovisko, že v jednom demokratickém státě mohou společně žít skupiny s různou kulturou. Multikulturalismus se vyskytuje především v zemích, jejichž obyvatelé pochází z rozdílného kulturního prostředí. V některých z nich se uplatňuje jako konkrétní politika státu.

Multikulturalita, což je koexistence různých kultur, bývá zřídka bezproblémovou situací. Problematika soužití lidí různých kulturních hodnot a tradic v jedné zemi závisí na tom, jak velký je rozdíl mezi jednotlivými kulturami, jaký je rozdíl v jejich etických a sociálních hodnotách, které se zřetelně projevují ve způsobu života. Tato problematika také závisí na tom, jaké náhodné okolnosti ovlivní takové soužití, neboli jak dalece jsou sousedské vztahy různých komunit poznamenány protiklady politickými či ekonomickými. Multikulturalita vyplývající z přistěhovalectví ze zemí do jiných civilizačních oblastí než je ta naše, není bez závažných problémů. V době, kdy se Evropa neustále sjednocuje, se lze této multikulturalitě jen stěží vyhnout. Je však

⁴ NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2002. s. 10. ISBN 80-7239-119-4.

možné její sociální dopad ulehčovat regulativně. S ohledem na minimalizaci problematiky v budoucnosti bychom měli nabízet možnost maximální akulturace přistěhovalců.⁵

1.4 Etnicita

Termín etnicita pochází z řeckého slova ethnos, které bylo používáno v mnoha významech. Tento termín většinou označoval lidi, kteří patřili do stejné společenské skupiny nebo to byli obyvatelé určitého území.⁶ Etnicita je jednou z forem sociální identity a jedná se o jev, který je mnohotvárný a také různě definovaný. Definice etnicity není jednoduchá a hodně záleží na konkrétním autorovi. Například podle instrumentalistů byla etnicita výsledkem používání etnických symbolů k politické mobilizaci a etnický konflikt byl důsledkem prosazování soukromých zájmů. Spatřovali tedy kořeny konfliktu v soutěži o zdroje. Rozvíjely se i další přístupy, shrnované pod názvem revizionistické. Ty se zabývaly zkoumáním symbolické roviny etnicity, zejména etnických mýtů. Svůj díl do výkladu tohoto jevu vnesla i sociologie.

Etnicita je především o kolektivní identifikaci založené na vnímaných kulturních rozdílech. Etnicita se týká kultury, ale pramení v sociálních interakcích, zejména těch meziskupinových. Etnicita není stálá ani statická, je však kolektivní i individuální. Navenek je vyjádřena v institucích a vzorech sociálních interakcí a vnitřně je vyjádřena v osobní identifikaci. Etnicita souvisí především se zvyklostmi, původem, jazykem, kolektivními zkušenostmi a skupinovou solidaritou. Etnicita také může přecházet na vyšší nebo sestupovat na nižší úroveň. Bývá však silněji vnímána na nižší úrovni ekonomického a společenského žebříčku. Například mezi menšinami, přistěhovalci a také v ekonomicky málo rozvinutých krajích.⁷

⁵ GATES, Brian E., et al. *Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost : Contrasting Values and Multicultural Society*. 1. vyd. Praha : Filosofia, 2002. s. 13. IBSN 80-7007-162-1.

⁶ ŠMÍD, Tomáš; VAŘURA, Vladimír. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 10. IBSN 978-80-7325-126-0.

⁷ TESAR, Filip. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 55-56. IBSN 978-80-7367-097-9.

1.4.1 Etnikum

Etnikum je pojem, který je vymezen určitými kritérii. Mezi tato kritéria patří kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílené dějiny, charakteristická sdílená kultura, asociace s určitým územím a také pocit solidarity. Během styků s jinými skupinami dochází k formování pomyslných etnických hranic. Odlišnost od ostatních vede většinou k uvědomění si vlastní jedinečnosti a většímu semknutí směrem dovnitř, ale vede také k demonstraci sdílené identity směrem navenek. Je důležité si uvědomit, že i když etnika objektivně existují, nemusí jít o strnulou, ale často naopak o velmi pružnou kategorii, která slouží především k tomu, aby jednotlivcům zajistila identitu vyhovující jejich potřebám.⁸

1.5 Migrace

Migrace znamená pohyb obyvatelstva mezi státy, při němž dochází ke změně trvalého bydliště. Mezinárodní migraci lze z globálního hlediska charakterizovat jako tok obyvatelstva z chudého Jihu na území bohatého Severu. Hlavními důvody těchto pohybů jsou hluboké disproporce v bohatství jednotlivých oblastí, síle jednotlivých ekonomik i v následné životní úrovni daných společností. Podmínky chudého Jihu, který je neschopen modernizace a zajištění lepších životních podmínek pro své obyvatele, ženou jeho populaci na Sever. Dalším důvodem migrace je například enormně vysoký přírůstek obyvatelstva v chudých zemích, různé ekologické katastrofy, ale i lidská potřeba poznávat nové a dobývat nepoznané. Obyvatelé chudých zemí migrují také z náboženských, ekonomických či politických důvodů. Rozhodování migrantů a jejich následné chování je poměrně dosti složitý proces, který podléhá množství vzájemných faktorů. Ty se vážou ke třem prostředím – místu odkud odchází, cílovému místu imigrace a tranzitním zemím, skrze něž migranti pouze prochází. Rozhodují se také na základě geologické polohy cílové země, socioekonomické situace nebo podle toho, jaká je v cílové zemi míra tolerance majoritních populací vůči cizincům.⁹

⁸ Tamtéž, s. 19-24.

⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 17-19. ISBN 80-7178-648-9.

1.5.1 Imigrace

Imigraci lze popsat jako proces, v jehož průběhu se na území státu usazují obyvatelé z jiného státu. Tito obyvatelé se stěhují z různých důvodů, z nichž nejčastější jsou důvody politické, náboženské a ekonomické. V určení zda a komu je do země vstup povolen má nejdůležitější roli stát. Růst globálního ekonomického systému a dalších transnacionálních procesů však jeho roli transformoval ve smyslu významného oslabení vlivu státu. Tyto změny zasáhly zejména regulační role státu, kdy se stát snaží omezovat příliv imigrantů na své území. Za hlavní důvod tohoto procesu se považuje přesun rozličných pravomocí státu do rukou nadnárodních organizací. Stoupá také počet a význam mezinárodních smluv bránících práva imigrantů. Dalším důvodem je privatizace aktivit veřejného sektoru a ekonomická deregulace, která vede k privatizaci různých řídicích a regulačních funkcí, včetně těch, které ovlivňují migrační proces. Proti filtraci imigrace bojují například podnikatelské kruhy vyspělých společností, jelikož jejich touha po levné pracovní síle je neukojitelná.¹⁰

1.5.2 Imigranti

Za imigranty lze považovat obyvatele, kteří přišli na území určitého státu ze své rodné země z různých důvodů. Jedním z těchto důvodů je získání lépe placeného zaměstnání. Vysíláním člena rodiny do vyspělejšího zahraničí a s podporou jeho příjmu je domácnost schopna lépe překonat problémy domácího rozvoje ekonomiky. Vyšší mzdy v cílové zemi nabízí prostředky k rychlé akumulaci peněz. Spíše než snaha o trvalé usídlení v zahraničí je dnes častější snaha zůstat v zahraničí jen krátkodobě a zvýšit tak svůj sociální status v mateřské zemi. Dalším důvodem imigrace může být touha poskytnout svým dětem kvalitní vzdělání, které je v rodné zemi imigrantů nedostupné. Na území našeho státu přichází cizinci také proto, že mají ve své zemi odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení. Tito cizinci musí následně požádat o přiznání postavení uprchlíka. Žadatelé jsou poté povinni zdržovat se v určeném uprchlickém táboře do vyřízení žádosti o přiznání postavení uprchlíka. Uprchlíkům se také na základě podání žádosti uděluje azyl, který slouží jako jejich

¹⁰ Tamtéž, s. 20.

ochrana v zemi, do které uprchli. Většina uprchlíků přichází na území našeho státu v rámci mezinárodních úmluv legálně. Jiní přicházejí nelegálně nebo zůstávají na území státu po vypršení pracovního povolení. Žijí často ve velmi obtížných podmínkách, pracují za nízké mzdy bez sociálního a zdravotního pojištění. Běžně tak přijímají práci hluboko pod svou kvalifikací. Přes všechny tyto negativní okolnosti je to pro ně jediná příležitost, jak uživit svou rodinu.¹¹

1.6 Národnostní menšina

Stávající definice pojmu národnostní menšina jsou velmi různorodé. Jedním z důvodů je, že národnostní menšiny jako společenský fenomén vznikají za zvláštních okolností, velmi často v důsledku přelomových politicko – společenských událostí. Národnostní menšiny se vyznačují tím, že disponují silným národním vědomím, které se opírá o kulturní, jazykové a historické tradice mateřského národa. Dichotomie vlastních postojů se pohybuje mezi identifikací se státem, ve kterém žijí, a současně určitou distancí od tohoto státu, tedy jeho majoritního společenství. Charakteristickým znakem národnostních menšin je určitá predispozice výrazného národního vědomí a různorodá fixace na mateřský národ, s nímž je spojují kulturní a historické tradice. Národnostní menšina je určité společenství lidí, kteří společně sdílejí kulturní, etnické a jazykové znaky, které jsou odlišné od většiny obyvatel státu a projevují společně přání být považováni za národnostní menšinu v zájmu zachování a rozvíjení vlastní identity, mateřského jazyka a kulturních tradic. Národnostní menšina je společenství osob, které splňuje určité znaky. Mezi tyto znaky patří například to, že toto společenství osob trvale žije v České republice a je jejími občany, sdílí etnické, jazykové a kulturní znaky, odlišné od většiny obyvatel státu a má dlouhodobý, trvalý a pevný vztah ke společenství žijícímu na území České republiky.¹²

¹¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 48-51. ISBN 80-7178-285-8.

¹² Tamtéž, s. 90-92.

1.7 Adaptace

Migranty, kteří se rozhodnou trvale usadit v dané cílové zemi, čeká složitý proces adaptace. Imigrace do nového prostředí je považována za velmi závažný akt, který hluboce zasahuje do života člověka. Stres z migrace je mnohdy přirovnáván k situacím, jimž musí člověk čelit například v případě úmrtí blízkého člena rodiny, rozvodu nebo při velkém osobním zadlužení. Adaptace na nové podmínky v majoritní společnosti má mnoho rozdílných podob a je podmíněna různými faktory. Adaptace je samozřejmě ovlivněna jednak imigranty samými, ale také zejména imigrační politikou země a přístupem její majoritní populace k imigrantům. Významná je také důležitost faktorů fyzické a kulturní blízkosti minoritní – imigrační populace a populace majoritní. Důležitá je také míra asimilace, což je míra splynutí s majoritou. Je obecně známo, že výraznější výsledky adaptace nastávají až ve druhé, spíše pak ve třetí generaci imigrantů. Prostorově mají imigranti tendenci se koncentrovat do etnických enkláv. Zejména největší města a vysoce urbanizované prostory mají nejvyšší koncentraci imigrantů. Ke koncentraci imigrantů vede víra i zkušenost, že hromadně se xenofobii, případně rasismu ze strany majority čelí lépe. Přítomná diaspora vlastního etnika také usnadní adaptaci po stránce kulturní, ekonomické i sociální. Stát by se měl snažit, aby problémy se začleňováním cizinců do majoritní společnosti byly minimalizovány. K tomu může přispět vzájemná otevřenost a spolupráce.¹³

1.8 Xenofobie

„Slovo *xenofobie* pochází z řeckého slova *xénos* (příchozí) a *fóbos* (bázeň, úzkost). Vyjadřuje strach z toho, kdo přichází z ciziny, z něčeho cizího, co stojí mimo vlastní sociální útvar.“¹⁴ Jestliže je „*xénos*“ cizí, pak xenofobie v širším smyslu neznamena pouze strach z cizinců, ale strach z neznámého, cizorodého obecněji. Strach se pak proměňuje v obranu, averzi či odpor.¹⁵ Xenofobie je spojena se způsobem posuzování jiných na základě tradice své etnické skupiny. Xenofobie je nejnižší položenou základnou problémů minorit a jejich napětí vůči většinové společnosti, může

¹³ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 23-27. ISBN 80-7178-648-9.

¹⁴ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 12. ISBN 80-7178-285-8.

¹⁵ ŽANTOVSKÝ, Petr, et al. *Česká xenofobie*. 1. vyd. Praha : Votobia, 1998. s. 66. ISBN 80-7220-044-5.

z ní pramenit pronásledování cizinců a stojí také v pozadí vytváření segregovaných území. Xenofobie vzrůstá, když se sociální útvary ocitají v sociální, politické či ekonomické krizi nebo situaci velkých změn. Cizí je subjektivně prožívané jako nebezpečné a často se stává příčinou nesnází. Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií vůči cizincům a imigrantům. Těmito nenávistnými ideologiemi jsou například rasismus, šovinismus, fašismus, nacionalismus nebo nacismus. Právní definice xenofobie neexistuje, jelikož není jevem jejíž by mělo regulovat právo. Jde zde totiž o soukromý a svobodný postoj či pocit. Nejedná se o ideologii. Předmětem právních úprav je teprve aktivní chování, jemuž je xenofobie prvotním základem.¹⁶

1.9 Rasismus

V současné době existují desítky různých vymezení tohoto pojmu. Příslušníci každé rasové skupiny si uvědomují specifické vlastnosti své vlastní skupiny a vnímají také odlišnosti ve vlastnostech jiných rasových skupin. Toto historicky dlouhodobé vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních předsudků, postojů a stereotypů. Rasismus je souhrnné označení pro jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy. Tyto aktivity se projevují v diskriminaci nebo v agresivním chování vůči příslušníkům jiné rasy. Dochází tedy k přímému ohrožování jedné rasové skupiny ze strany jiné rasové skupiny. Rasismus má mohutnou ideologickou a institucionální základnu. Rasistické teorie se zřetelně prosazují v četných filosofických a politických programech a hnutích.¹⁷

1.9.1 Rasová diskriminace

Rasová diskriminace je jedním z produktů rasismu. Jde o proces odlišování, vnímání rozdílů a také o výsledky daného procesu. Mluvíme o rasové diskriminaci, pokud se rasistické postoje uplatňují ve sféře vzdělávání, uplatnění na trhu práce nebo

¹⁶ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 49-51. ISBN 80-7178-285-8.

¹⁷ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s. 69. ISBN 80-7178-885-6.

v jiných sférách života společnosti. Jedná se o situaci, kdy příslušníci určité rasy, kteří obvykle představují menšinu v celkové populaci země, jsou znevýhodňováni ve srovnání s příslušníky většinové skupiny populace.

Úmyslná či vědomá rasová diskriminace je založena na úmyslném chování, které směřuje k jednotlivému příslušníku diskriminované skupiny s konkrétním obsahem. Například se může jednat o upírání určitého zaměstnání.

Dalším druhem rasové diskriminace je strukturální diskriminace. Je to diskriminace vlastností určitých systémů a procedur, které diskriminují určitou handicapovanou skupinu lidí, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi. Tyto systémy většinou nechtějí dané skupiny úmyslně diskriminovat. Může se jednat například o vzdělávací systém, který nebere v úvahu jazykové možnosti imigrantů, kteří neumí mluvit plynule česky.¹⁸

¹⁸ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 50. ISBN 80-7178-285-8.

2 Historický vývoj postavení národnostních menšin v České republice

2.1 Postavení národnostních menšin v Československé republice v období 1918 – 1945

První samostatná Československá republika vznikla 28. října 1918 a byla vytvořena jako jeden ze středoevropských nástupnických států Rakouska – Uherska jako národní stát Čechů a Slováků. Tehdejší Československá republika se skládala z českých historických území (Čechy, Morava a České Slezsko), ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Národnostně byla Československá republika nesourodá. Češi a Slováci tvořili dvě větve jednoho státního národa československého, tvořili pouze 65% obyvatelstva. Byly tu početné menšiny Němců, Maďarů, Rusínů, Ukrajinců a Rusů, Židů, Poláků a menší počet jiných národností.¹⁹ Národnostní problém se stal zásadní slabinou tehdejšího Československa. Zvláštní nebezpečí představoval především nepřátelský poměr značné části sudetských Němců vůči Československému státu. Postupně se stále více projevovaly i obtíže v česko – slovenském vztahu.

Menšiny měly na základě své početnosti a kompaktnosti usídlení kolektivní práva, která jim zaručovala ústava. Na jejich dodržování v meziválečném období dbala Společnost národů. Podle dohody o ochraně menšin bylo zajištěno právo ostatních národností užívat svého mateřského jazyka ve styku s úřady v okresech, v nichž tvořily více než 20% obyvatelstva.²⁰ Státy v tehdejší době uzavíraly smlouvy o ochraně menšin. Jednou z nich byla i smlouva s Československem podepsaná 10. září 1919. Stát se zavázal poskytovat všem obyvatelům úplnou a naprostou svobodu jejich života a respektovat jejich svobody bez ohledu na jejich původ, rasu, státní občanství, jazyk nebo náboženství. Zároveň na sebe vzal rozsáhlé závazky, pokud jde o československé občany, kteří náleží k etnickým, náboženským či jazykovým menšinám. Stát uznával jejich rovnost před zákonem, neukládal jim žádná omezení, také nařizoval zacházet s československými občany náležejícími k menšinám stejně jako s ostatními občany.

¹⁹ NOSKOVÁ, Helena, et al. *K problémům menšin v Československu v letech 1945 - 1989*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 8. ISBN 80-7285-058-X.

²⁰ Tamtéž, s. 8.

Zásady jazykového práva byly stanoveny zákonem, který stanovil, že oficiálním jazykem je jazyk československý. Vyučování ve všech školách, které byly zřízeny pro příslušníky národnostních menšin, se mělo dít v jejich jazyce, což platilo i pro kulturní instituce pro ně zřízené.²¹

Velká změna přišla roku 1939, kdy byl na území Československé republiky vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. České země byly hluboce závislé na Německu. Protektorát neměl žádné znaky státní existence, jelikož územně patřil Velkoněmecké říši. Nacisté si zde vybudovali vlastní systém politických, správních, soudních a policejních orgánů, které vykonávaly důsledně řídicí a kontrolní funkci nad protektorátními orgány. Jejich hlavním cílem bylo odpolitizovat český národ a zničit odpůrce. Děly to i cestou drastické perzekuce a represe vůči obyvatelům protektorátu, zejména vůči rasově méněcenným Židům a Romům. Nacistická ideologie vytvořila koncentrované pojetí nedominantních skupin obyvatelstva na základě odlišnosti kultur, bez uznání jakéhokoli atributu národa v současnosti i kdykoliv v budoucnosti. Z nedominantních skupin se staly skupiny, které byly perzekvované a vystavené i fyzické likvidaci. K nedominantnímu obyvatelstvu patřili také Češi. Byli to především lidé hlásící se k náboženským společnostem, členové a sympatizanti politických stran a také lidé tělesně a zdravotně postižení. Tito lidé náleželi k prvním lidem, kteří byli určeni k fyzické likvidaci jako obyvatelstvo naprosto méněcenné, které nemá právo na lidskou existenci.²²

2.2 Postavení národnostních menšin v Československé republice v období 1945 – 1989

Jednání mocností o poválečném uspořádání Evropy v sobě zahrnovalo i snahy řešit příčiny válečného konfliktu. To znamenalo garantovat postavení národů a národností tak, aby do jisté míry naplnilo touhu po spravedlnosti, která byla vnímána jako opak národnostního útisku v žaláři národů mnohonacionálních impérií. Součástí plánu pro oslabení Německa bylo rozdělení několika milionů Němců do sousedních

²¹ GABAL, Ivan, et al. *Etnické menšiny ve Střední Evropě*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1999. s. 53. ISBN 80-86103-23-4.

²² NOSKOVÁ, Helena, et al. *K problémům menšin v Československu v letech 1945 - 1989*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 11. ISBN 80-7285-058-X.

států. Složitý režim práv národnostních menšin poskytoval německým menšinám specifická jazyková, kulturní a školská práva. Jeho dodržování nebylo však jednoznačné. Režim národnostních menšin nedokázal zakrýt základní politický cíl, což bylo oslabení Německa a odsun části německého obyvatelstva do různých států. Postupimská dohoda je jediným mezinárodněprávním dokumentem z období čtyřicátých let, který zakotvuje princip odsunu německy hovořících obyvatel. Osoby německé a maďarské národnosti ztratily československé státní občanství a staly se na území Československa cizinci, pokud neprokázaly, že zachovaly věrnost republice.

V únoru roku 1948 se chopila moci komunistická strana. Ta však postavení národnostních menšin a jejich příslušníků vůbec neupravovala. Bylo postačující, když ústava zaručila obecně všem občanům rovnost před zákonem, právo na vzdělání, právo na práci a ostatní významná sociální práva. Pozdější ústava z roku 1960 stanovila občanům maďarské, ukrajinské a polské národnosti, že stát zabezpečuje všechny možnosti a prostředky ke vzdělání v jejich mateřském jazyce bez zřetele na národnost a rasu. Národnosti měly být přiměřeně ke své početnosti zastoupeny v zastupitelských sborech a v jiných volených orgánech. Kandidáty do těchto sborů ovšem vybírala a jmenovala komunistická strana a voliči je poté pouze v pseudovolbách schvalovali.²³

Podle výchozích představ komunistické strany měly být české země národně homogenní částí státu s českým obyvatelstvem, v níž budou žít také Slováci jako rovnoprávný národ. Polská menšina, která se soustředila především v oblasti Těšínska, měla mít díky svému slovanství zaručena rovná práva s Čechy a Slováky. S dalším jinonárodním obyvatelstvem slovanského původu se na území Čech a Moravy takřka nepočítalo. Bylo tomu jednak pro malou početnost, jednak z politických důvodů. Chorvaté z jižní Moravy byli na podkladě nařčení z kolektivní kolaborace rozptýleni do regionů severní Moravy. Novou zvláštní skupinou se stali Řekové, kteří opouštěli zemi v roce 1949 po prohrané občanské válce. Komunistická strana je přijímala, jelikož podporovala řecké komunistické povstalce. Ministerstva vnitra, národní bezpečnosti a národní výbory v Čechách a na Moravě se začaly zabývat Romy, kteří již od roku 1946 přicházeli do Čech a jejich počet vzrůstal. Instituce, které reprezentovaly národnostní politiku v Československu nechápaly Romy jako jinonárodní obyvatelstvo. Zahrnovaly

²³ GABAL, Ivan, et al. *Etnické menšiny ve Střední Evropě*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1999. s. 57. ISBN 80-86103-23-4.

je jako obyvatelstvo nepřizpůsobivé nebo obtížně přizpůsobivé. Při některých vnitřních odborech národních výborů pracovaly národnostní komise. Ty se zaměřily na sledování některých národnostních skupin obyvatelstva, které vzbuzovaly obavy komunistického aparátu. Za málo loajální občany považoval stát Němce, Řeky, volyňské Čechy, Čechy z Rakouska a také Slováky z Maďarska.

Konec osmdesátých let znamenal i konec národnostní politiky komunistické strany. Rozbor situace národnostních menšin ukazuje, že přes všechny tlaky politické moci a různá omezování právě tyto menšiny dokázaly velmi úspěšně a dlouhodobě vzdorovat nátlaku. Ve vhodném okamžiku byly schopné prosazovat své menšinové zájmy.²⁴

2.3 Postavení národnostních menšin v České republice po roce 1989 do současnosti

Vzestup významu etnických a menšinových problémů v evropském vývoji a evropské bezpečnosti po pádu komunismu byl do jisté míry nečekaný. Na počátku devadesátých let spíše převládal názor, že právě díky pádu komunismu a směřování většiny bývalých socialistických zemí k demokracii, bude vývoj v Evropě postupovat především směrem k otevřeným, do nadnárodních celků integrovaným společenstvím, založeným na poklesu významu etnických a národních faktorů. Pozdější vývoj přinesl velký vzestup významu právě etnických a národnostních dimenzí vývoje v postkomunistické části Evropy. V některých případech v konfliktní a později i násilné a válečné podobě. S tím vzrostl i význam etnických jevů a procesů také v západní Evropě. Vedle ekonomických, politických a bezpečnostních změn se pro postkomunistický vývoj v Evropě ukázala jako podstatná nestabilita vícenárodních států, změny hranic a problémy provázející postavení a zajištění menšin. Etnické poměry a situace menšin se staly jednou z velmi naléhavých otázek evropské a později i mezinárodní politiky. Etnická tematika se dnes významným způsobem dotýká všech základních evropských procesů, které lze v druhé polovině devadesátých let

²⁴ NOSKOVÁ, Helena, et al. *K problémům menšin v Československu v letech 1945 - 1989*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 76-86. ISBN 80-7285-058-X.

charakterizovat jako podstatné pro další vývoj evropské integrace. Patří mezi ně především evropská bezpečnost a stabilita, principy dalšího prohlubování evropské integrace a rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy.

Etnické a menšinové tenze, nacionalismus a nestabilita vícenárodních států, které se objevily počátkem devadesátých let v postkomunistických zemích, byly vysvětlovány mocenským a ideologickým vakuem, které vzniklo pádem komunismu. Vývoj ovšem ukázal, že tato hypotéza nevystihuje celou složitost. Ve většině etnických tenzí hraje rozhodující roli spouštěcího mechanismu cílená aktivita politických elit, které využívají ekonomické a sociální deprivace i postkomunistické xenofobní atmosféry k dosahování vlastních mocenských cílů. Populistické rozdmýchávání nacionalismu nebo etnické nesnášenlivosti je zpravidla vedeno také snahou o překrytí sociálních či ekonomických problémů spjatých s transformací v zájmu udržení moci.

Problém národnostních menšin vzniká jako politický problém v případě, že existuje národnostní většina, která ať už záměrně, či nikoliv vylučuje ostatní národnostní skupiny z rozhodovacího procesu. Se vznikem mezinárodního systému, který je založen na národním státu jako základu světové politiky v tomto století, se otázka národnostních menšin stala předmětem mezinárodního politického zájmu. Právě zásada územní integrity a státní suverenity způsobila ztroskotání vytváření bezpečnostních mechanismů, které chrání práva národnostních menšin. Dosud se nepodařilo najít mechanismus umožňující mezinárodní organizaci účinně vstoupit do vnitřního konfliktu mezi majoritou a národnostní menšinou. V tomto bodě tkví paradox, jelikož problémy národnostních menšin lze v podstatě řešit cestou posílení jejich identity, sebevědomí, jejich kultury a národnosti. Toto posílení identity je plně provázáno se získáním větší autonomie a politické svobody demokratického státu.²⁵

Důležitý je také vztah právního řádu České republiky k národnostním menšinám. V České republice není obecně stanoven oficiální jazyk, jelikož primární úloha českého jazyka se vyvozuje už ze samého názvu a národní povahy českého státu. Proto také státní občanství České republiky může být uděleno pouze osobě, která prokáže znalost českého jazyka. Údaj o národnosti, dříve uváděný v občanském průkazu, se nyní již v občanském průkazu neuvádí. Při statistických zjišťováních u fyzických osob není

²⁵ GABAL, Ivan, et al. *Etnické menšiny ve Střední Evropě*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1999. s. 70-72. ISBN 80-86103-23-4.

dovoleno údaje o národnosti zjišťovat a statistika obyvatelstva údaj o národnosti neobsahuje. Informace o národnosti a rasovém původu někoho považuje zákon výslovně za informace, které vypovídají o osobnosti a soukromí dotčené osoby. Provozování informačních systémů nakládajících s takovými informacemi se váže na povolení dané zákonem nebo na souhlas dotčené osoby. Pokud jde o oblast kultury, je provozovatelům rozhlasového a televizního vysílání výslovně uloženo vyrábět významný podíl vysílaných pořadů tak, aby byla zachována a rozvíjena kulturní identita národů, národnostních a etnických skupin České republiky. Trestní právo České republiky chrání výslovně také práva související s národností nebo také příslušností k určité rase. Trestného činu se dopouští ten, kdo užije násilí proti skupině obyvatel nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví pro jejich národnost nebo rasu. Trestného činu se také dopouští ten, kdo veřejně hanobí některý národ, jeho jazyk nebo rasu a také ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k nějakému národu nebo rase nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků.²⁶

Od počátku devadesátých let česká společnost prodělává dynamickou transformaci, která je charakteristická kumulací změn i relativně nových problémů ve vnějším i vnitřním vývoji země. Počínaje ekonomickými a sociálními problémy transformace ekonomiky, přes rychlý vzestup kriminality a problémů vnitřní bezpečnosti každodenního života. Je proto velmi důležitá odpověď na otázku, zda a do jaké míry česká populace v tomto kontextu vnímá změny a problémy spjaté s etnickým klimatem společnosti. V dnešní české společnosti spíše zesiluje odmítavé stanovisko české populace k rostoucímu počtu přicházejících cizinců. Neplatí tedy představa o tom, že by generace, které zažily předválečné demokratické poměry, byly vůči cizincům přívětivější. Právě naopak, negativní pocit z etnického otevírání české společnosti je silnější u starších věkových skupin lidí. S mladším věkem vzrůstá příznivější hodnocení cizinců. Česká populace také cizincům připisuje významný díl odpovědnosti za explozi kriminality, kterou jsme prošli po roce 1990. Objevují se obavy z negativních ekonomických vlivů cizinců a z obsazování dobrých pracovních míst. Česká populace nalézá stále méně důvodů k pobytu cizinců v naší zemi. Obecný názor na přítomnost cizinců vyhrává ve směsi a střetu xenofobních a utilitárních hledisek. Postoj k cizincům není náhodný, izolovaný a proměnlivý názor. Jde o součást celého komplexu postojů.

²⁶ Tamtéž, s. 73-75.

Mezi nimi je potřeba zmínit poměrně silný odmítavý postoj k otevírání české společnosti vůči cizincům a imigraci vůbec. Česká populace ve většině dává přednost tomu, aby se cizinci co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem. Právo žít si po svém, podle svých tradic a zvyklostí dává cizincům pouze menšina dospělých Čechů. Český způsob života je tedy v české společnosti vyžadovanou normou. Projektem většiny dospělé populace je společnost, která je ryze česká, včetně podřizujících se cizinců. Převažuje odmítání etnicky odlišné populace, bez ohledu na to, zda jde o populaci, která je či není hospodářským přínosem. Odmítání Vietnamců a Číňanů je nezávislé na jejich roli pro oživení služeb české společnosti. Jsou většinou považováni za zdroj problémů a nepřijatelnosti pro každodenní život. Dnešní česká společnost je hluboko zakořeněna v tom, že je etnicky postavena na národní a etnické homogenitě.²⁷

V současné době pobývají imigranti na území České republiky především z ekonomických důvodů. Postupem let ale přibývá imigrantů, jejichž účelem pobytu je trvalé usídlení či sloučení rodiny. Také roste počet imigrantů, jejichž účelem pobytu je studium a praxe. Tento rostoucí počet studujících cizinců je odrazem migrační a integrační politiky státu. Přibýlo tedy nejen imigrantů, kteří přišli za výdělkem, ale i těch, kteří sloučili své rodiny, a těch, kteří přišli za účelem usídlení. Avšak nejčastějším účelem pobytu je z dlouhodobějšího hlediska zaměstnání. V posledních letech se také zvýšil počet cizinců s povolením k pobytu. Většinu držitelů s povolením k pobytu lze dnes podle mezinárodní definice považovat za imigranty, jelikož pobývají v zemi déle než jeden rok. Podíl cizinců s pobytem delším nežli jeden rok se výrazně zvýšil zejména po vstupu České republiky do Evropské unie (1. května 2004). Podíl cizinců s platným povolením k pobytu je stále vysoký a vládě České republiky se tak podařilo do určité míry naplnit jeden z cílů migrační politiky, kterým je stabilizace migračních toků cizinců. Imigranti hrají na trhu práce v České republice stále významnější roli. Pořadí cizinců s povolením k pobytu se v průběhu let příliš nemění. Nejpočetnější skupinu tvoří dlouhodobě občané Ukrajiny a Slovenska, s větším odstupem pak Vietnamci. Nejpočetnější skupiny imigrantů na území České republiky jsou Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Poláci, Rusové, Němci a Číňané.²⁸

²⁷ Tamtéž, s. 76-80.

²⁸ *Cizinci v České republice* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Cizinci.cz. Dostupné z WWW: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/574/Dlouhodobě_trendy.pdf>.

2.3.1 Postavení Romů v české společnosti

V této kapitole se chci věnovat také problematice postavení Romů v české společnosti z historického a současného hlediska, jelikož je to velmi zajímavé a diskutované téma. Romové jsou v České republice národnostní menšinou. Mnozí členové majoritní společnosti pokládají Romy za cizince, a nikoli za občany, kterými ve skutečnosti jsou. Romové jsou národnostní menšinou, které se problematika předsudků ze strany majoritní společnosti úzce týká. Romové mají jiný jazyk, jinou soustavu pojmů, vlastní kulturu, jiné hodnoty, k tomu odlišný vzhled, jinou historii, odlišný způsob života. Postoj majoritní společnosti k Romům je vnímán přes jakousi odlišnost. Tato odlišnost je viděna v tmavší barvě pleti, v používání jazyka, kterému není rozumět a ve faktu, že Romové žijí podle pravidel, která česká majoritní společnost nezná. A právě tyto neznalosti o původu, tradicích a hodnotách této národnostní menšiny vedou majoritní společnost k vytváření předsudků a stereotypů vůči ní. Pokusím se tedy představit historii, hodnoty a tradice romské národnostní menšiny.

Jako každý národ mají i Romové svou historii. Předkové dnešních Romů žili na indickém subkontinentu, kde po staletí provozovali kočovná řemesla. Mezi tato řemesla patří například kovářství, kotlářství, košíkářství, řeznictví, hudba či zvěrolékařství. Z Indie odešli Romové v 10. století a od 13. století jsou přítomni i v Evropě. Historie Romů po jejich odchodu z Indie byla velmi pohnutá. Jejich putování do Evropy trvalo staletí. Písemné záznamy o romské historii jsou nacházeny v archivech a kronikách středověkých měst a klášterů, jelikož sami Romové si svou historii nezapisovali. V Evropě byli Romové zpočátku vítáni, jelikož přinášeli zajímavé informace o vzdálených zemích, krásnou hudbu a nové technologie ve zpracování kovů. Romové byli také vyhlášenými zvěrolékaři a léčiteli. Romským ženám se přisuzovalo umění předpovídat budoucnost. Romové začali být ve středověku pronásledováni jak ze strany církve, která je obviňovala z čarodějnictví a nevěrectví, tak ze strany světské moci, která jim podsouvala loupežnictví a špionáž. Proto velká část doposud tradovaných předsudků k Romům má původ ve středověku. Mírnější útlak v jihovýchodní Evropě umožnil některým romským rodům, aby se zde trvale usadily. V západní Evropě byli však Romové pod pohrůzkou trestu smrti vyháněni nebo i beztrestně zabíjeni. Proto se

tam Romové neusazovali a dodnes tam mnohé skupiny žijí kočovně či polokočovně.²⁹ Vyvrcholením pronásledování Romů bylo období za druhé světové války. Vedle Židů na konečné řešení své otázky čekali také Romové. V březnu roku 1939 měly úřady věnovat zvýšenou pozornost životu a chování Romů a dbát především na to, aby netábořili ve skupinách přesahujících rámec rodiny nebo rodu. Kočování bylo v té době zakázáno a kočovné rodiny se odsud odesílaly do vnitrozemí. Ti, kteří nerespektovali zákaz kočování, byli posíláni do kárných pracovních táborů. Po zavedení koncentračních táborů byl velký počet Romů poslán právě tam. Většina transportovaných Romů přišla o život krátce po příjezdu do osvětimského nebo po následném přemístění do některého z dalších koncentračních táborů. V koncentračních táborech zemřelo mnoho Romů. Skutečné číslo o českých Romech, kteří se stali obětí holocaustu, dnešní stav dokumentace nedovoluje přesně určit.³⁰ Avšak ani po roce 1945 se osud Romů příliš nezměnil. Na východě i na západě Evropy se stali objektem asimilační politiky a manipulace. Teprve až od devadesátých let 20. století došlo ke změnám, které přinášejí i Romům základní práva a uznávají se jako národnostní menšina.³¹

Většina dnes v České republice žijících Romů přišla do naší země ze Slovenska v letech 1945 – 1993. První vlna přistěhovalců přišla na základě vlastního rozhodnutí již brzy po skončení druhé světové války. Mladí muži většinou našli místo, kde bylo možné získat bydlení a práci. Poté se vrátili na Slovensko pro své rodiny a s nimi se stěhovali do Čech, kde se usazovali v pohraničních oblastech, odkud bylo vysídleno německé obyvatelstvo. Druhá vlna přistěhovalců přišla v padesátých a šedesátých letech 20. století při náborech do těžkého průmyslu a na stavby. Předpokládalo se, že si tito Romové v Čechách pouze vydělají peníze a pak se vrátí zpět na Slovensko. Ti se však zpravidla nevrátili zpět na Slovensko, ale naopak si odtud přivezli své rodiny a zde se usídlili. Třetí vlna Romů byla stěhována po roce 1965 pod nátlakem při uplatňování usnesení vlády o likvidaci cikánských ulic, čtvrtí a osad. Z tohoto kulturního šoku, kdy

²⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 119-120. ISBN 80-7178-648-9.

³⁰ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. s. 66-83. ISBN 80-244-0497-4.

³¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 120. ISBN 80-7178-648-9.

byly zbořeny jejich domy před očima, se mnozí doposud nevzpamatovali. Právě tito Romové mají v České republice nejvíce problémů a českou společnost vnímají jako nepřátelskou. Od roku 1990 spousta Romů odchází do západních zemí, kde žádají o azyl a snaží se tam natrvalo usadit. Do České republiky přicházejí Romové z Rumunska, ze zemí bývalého Sovětského svazu a z bývalé Jugoslávie. Přicházejí sem i Romové ze Slovenska, kteří se snaží dostat přes naši zemi dál na západ nebo se pokoušejí získat azyl zde.³²

Život je pro Romy nejvyšší možnou hodnotou. Vše, co vede k zachování, zmnožení a pokračování života, má pro ně vysokou hodnotu. Vše, co život ohrožuje nebo omezuje je vnímáno negativně. Podle toho, ze které je Rom rodiny, si ho ostatní cení, projevují mu úctu. Proto Romové uctívají své starší předky. Pokračování rodu u Romů je v dětech. Zvláště malé děti jsou až nekriticky hýčkány. Romství je také velmi důležitou a zvláštní hodnotou Romů. Patří sem charakteristický vzhled, znalost zvyků a jazyka, ale především slušné vychování. Pro všechny Romy je jeho součástí zdvořilost, úcta ke starším, pohostinnost a solidarita. Budoucnost má zvláště u starších Romů malou hodnotu. Důležitější je pro ně přítomnost a minulost, která je jistá.³³

K romským tradicím patřila zdvořilost, vzájemná úcta a pohostinnost. I když Romové dodržovali kastovní odstup od jedinců z jiných rodů, uctivost, zdvořilost a pohostinnost se vztahovala i na ně, i na příslušníky jiných etnik a rodů. Celá řada tradic se týká jídla. Všechny potraviny se stávají nečistými, pokud upadnou na zem nebo do nich spadne vlas. Každá rodina měla svou technologii přípravy pokrmů a tyto technologie byly přísně dodržovány. Tradiční romské kroje se postupem času přiblížily oblékání ostatního obyvatelstva. Přesto zde zůstalo několik prvků, které dodnes odlišují tradiční Romy. Ženy upřednostňují pestřejší oblečení a muži tmavší obleky. Dodržování těchto tradic jednotlivými členy rodin sledovala celá rodina. Rodina okamžitě trestala prohřešky pohrdáním a odměňovala správné chování projevy úcty, kterou si jedinec zasloužil. Romové nemají vlastní tradiční svátky. Obvykle slaví křesťanské svátky s ostatními obyvateli. Odlišné zvyky a dodržování tradic se v mladších generacích ztrácí. Mladí Romové jsou často ovlivněni školou a především médií.³⁴

³² Tamtéž, s. 120-121.

³³ Tamtéž, s. 121-122.

³⁴ Tamtéž, s. 122-123.

V souvislosti soužití Romů s Čechy se mluví o sociálním vyloučení Romů ze společnosti. Sociální vyloučení se týká především demokratického a právního systému, který podporuje občanskou integraci. Týká se také pracovního trhu, který podporuje ekonomickou integraci, sociálního státu, který podporuje sociální integraci a také rodinných a komunitních systémů, které přispívají k interpersonální integraci. Sociální vyloučení může být chápáno jako určitá bariéra, která znemožňuje participovat v některém z nich. V každé z těchto oblastí může být skupina jednotlivců či jednotlivec postižen vyloučením.³⁵ Jak je známo, romská menšina má v soužití s Čechy mnoho problémů. Z české strany je jim vytýkána hlučnost, špatné sousedské vztahy, nízká kvalifikace, nevzdělanost, špatná pracovní morálka, nečestné jednání, lenost, agresivita, prostituce a kriminalita. Romové naopak vytýkají Čechům vypočítavost, citový chlad, nadřazené chování, xenofobii a rasismus. V obou skupinách převládají jedinci, kteří mají tendenci zobecňovat tyto negativní vlastnosti jednotlivců druhé skupiny a přisuzovat je celé skupině. Chování obou skupin do značné míry ovlivňují předsudky z minulosti. Mezi oběma skupinami leží také doposud nevyřešené křivdy z minulosti. Velká část české společnosti vnímá Romy jako přistěhovalce, které do země nikdo nezval a kteří jen parazitují na sociálních výhodách státu. Romové tudíž vnímají českou společnost jako nepřátelskou a odmítají její pozitivní hodnoty.³⁶

³⁵ NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 33. ISBN 80-7178-741-8.

³⁶ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 123. ISBN 80-7178-648-9.

3 Imigranti v České republice

Legální imigrace je všeobecně vnímána jako šance ke společenskému i kulturnímu oživení a obohacení české společnosti. Nejčastějším účelem pobytu imigrantů v České republice je zaměstnání. Na druhém místě se pak vyskytuje sloučení rodiny a na třetím místě je podnikání na živnostenský list. Počet osob pobývajících v České republice za účelem zaměstnání, studia a sloučení rodiny vzrostl zejména po vstupu České republiky do Evropské unie.³⁷ Imigranti jsou přínosem k podnikatelskému duchu, rozmanitosti a inovacím. Jsou považováni za nositele tvůrčího potenciálu, který může přispět ke zvýšení úrovně jisté hospodářské aktivity a k vytvoření flexibilnějšího trhu práce. Imigrace má také pozitivní dopad na poptávku po pracovní síle. Je důležité si uvědomit, že imigranti neberou práci českým občanům, jelikož cílem vlády je dosáhnout především zaměstnanosti vlastních občanů. Proto imigranti mohou získat povolení k zaměstnání pouze na místa, která nejsou obsaditelná domácími zájemci.³⁸

Důležitou součástí imigrace je také integrace imigrantů do české společnosti. Integrace je v podstatě komplexní proces postupného začleňování nově příchozích do stávajících vazeb a struktur společnosti, který má své sociální, kulturní, ekonomické, právní a politické aspekty. Proces integrace se odehrává v řadě oblastí, je to například zaměstnání imigrantů, jejich bydlení, vzdělávání, dostupnost sociálního zabezpečení, zdravotní péče a různé náboženské a politické aktivity. Důraz je kladen na osobní úsilí a odpovědnost imigrantů, které vedou k jejich samostatnosti, nezávislosti a začlenění do společnosti. Imigrant je vnímán především jako člen společnosti a ne jako příslušník určité komunity. Důraz je také kladen na základní předpoklady integrace, mezi něž patří znalost českého jazyka. Tato znalost je nejdůležitější podmínkou pro porozumění nárokům a povinnostem plynoucím z pobytu v České republice. Znalost jazyka zvyšuje možnost participace imigrantů na trhu práce a poskytuje šanci cítit se součástí společnosti, ve které žijí. Dalším předpokladem integrace je schopnost imigrantů

³⁷ UHEREK, Zdeněk, et al. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy : Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. 1. vyd. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. s. 93. ISBN 978-80-87112-12-0.

³⁸ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 77. ISBN 80-7178-285-8.

orientovat se ve společnosti země, ve které se rozhodli žít. Teprve porozumění systému fungování společnosti jim umožní stát se samostatnými a soběstačnými členy společnosti. Poté imigranti dokážou naplňovat svá práva a dostát svým povinnostem a posléze i formálně završit svou integraci získáním občanství. Důležitým předpokladem integrace je také ekonomická soběstačnost imigrantů, aby nebyli odkázáni na pomoc státu, ale byli schopni zabezpečovat své životní potřeby vlastními příjmy.³⁹

Zároveň však imigrace přináší některé problémy, které je nutno řešit především důrazem na dodržování právního řádu a na integrační proces. Imigranti jsou potencionálně ohroženi vyloučením a segregací. Průvodními jevy imigrace je například vytváření uzavřených etnických komunit a zneužívání imigrantů většinovou společností. Určitým rizikem je i nárůst netolerance vůči imigrantům ve společnosti. Česká společnost stále vykazuje známky nedostatečné vnímavosti a uzavřenosti k problémům imigrantů. Vyplývá to především z toho, že naše společnost byla velmi uzavřenou zemí, jež se po druhé světové válce až do listopadu 1989 problémem multikulturality nezabývala. Ve školách se žáci nic podobného neučili a uzavřené hranice jim neumožnily rozšířit si zkušenosti osobním kontaktem. Nedožvěděli se proto mnoho o skutečnosti, že každá národnostní menšina či etnická skupina má vlastní historii a vlastní hodnotové vzory chování a jednání, které jsou velmi odlišné od těch českých. Proto při soužití s nimi dochází často k nedorozumění, nepochopení a následnému vytváření předsudků vůči nim. Každá skupina má přitom své vlastní hodnoty, které mohou život celé společnosti obohatit a proto je velmi důležité je poznat a pochopit. Rozhodla jsem se tudíž v této kapitole nastínit historii, původ, hodnoty a tradice jednotlivých nejpočetnějších skupin imigrantů na území České republiky. Podle statistických analýz dosavadního vývoje je zřejmé, že mezi imigranty pobývajícími dlouhodobě nebo trvale v České republice převažují imigranti z šesti států. Jsou to imigranti z Ukrajiny, Ruska, Polska, Slovenska, Německa a Vietnamu.⁴⁰

³⁹ Tamtéž, s. 81-83.

⁴⁰ Tamtéž, s. 75-88.

3.1 Ukrajinci

3.1.1 Historie

Ukrajinské etnikum se jako celek přihlásilo k dnes používanému jménu své národnosti poměrně pozdě. Stalo se tak až na přelomu 19. a 20. století. Předtím byli po mnoho staletí označováni jako Rusíni, případně jako Malorusové. Stopy občasné přítomnosti Ukrajinců lze v Čechách a na Moravě zachytit už v 16. a 17. století, kdy jednotlivci nebo skupiny přicházeli většinou ke krátkodobým pobytům. Nejčastěji šlo o studenty, kteří doplňovali své vzdělání na vysokých školách nebo o kozáky najaté za žold do boje proti Turkům. Výrazněji se však přítomnost Ukrajinců v českém prostředí začala projevovat, když byla část západoukrajinského území na konci 18. století připojena k habsburskému soustátí. Takzvaní haličští Ukrajinci přicházeli do českých zemí ve větším počtu až koncem 19. století. Přicházeli sem v rámci ekonomických migrací uvnitř Rakouska – Uherska za prací. Další vlna imigrace Ukrajinců dorazila do nezávislého Československa na počátku dvacátých let 20. století, když skončil neúspěchem ukrajinský ozbrojený boj za nezávislost. Většina Ukrajinců se v dalších letech z politických důvodů neodhodlala k návratu domů a našla si zde zaměstnání a založila zde rodinu. Československý stát projevil velké pochopení pro zájmy a potřeby uprchlíků z Ukrajiny a poskytoval jim rozsáhlou finanční podporu. Její rozsah umožnil založení několika vysokých a středních škol na území tehdejšího Československa. Situace všech Ukrajinců se znatelně zhoršila poté, co byly české země v březnu roku 1939 ovládnuty nacistickým Německem. Stoupenci ukrajinského nacionalismu propagovali na české půdě boj za nezávislý ukrajinský stát bez ohledu na zájmy Německa nebo přímo v rozporu s nimi. Proto byla většina Ukrajinců pronásledována a někteří z veřejných činitelů byli v tomto období vězněni v pankrácké věznici a v Terezíně. Několikaměsíční pobyt Rudé armády v Československu po květnu 1945 znamenal období ohrožení pro většinu českých Ukrajinců. Velké množství jich bylo zadrženo a deportováno do trestních táborů, kde část z nich zahynula. Po roce 1945 se Ukrajinci v Československu dostali do pozice bezprávného společenství omezeného jak co do možností udržování normálních kontaktů se svou rodnou zemí, tak co do pěstování kultury a národních tradic. Zanikly ukrajinské vysoké a střední školy a československé úřady připouštěly možnost zániku ukrajinské menšiny v českých

zemích. Až po roce 1989 se opět uvolnil prostor pro činnost spolků národních menšin. Na jaře roku 1990 vzniklo Sdružení Ukrajinců v České republice, které se pokusilo obnovit dřívější kulturní a spolkové aktivity.⁴¹

3.1.2 Hodnoty a tradice Ukrajinců

Základní hodnotový systém tradiční ukrajinské skupiny v České republice nevykazuje vzhledem k dlouhodobému soužití s českým obyvatelstvem zásadní odlišnost od českého hodnotového systému. U Ukrajinců je obecně vyšší míra religiozity a národní hrdosti reprezentované některými osobnostmi, díly a událostmi z jejich dějin. Uvedená hrdost může u nich přecházet až v určitou nekritičnost a idealizaci vlastního národního celku, který je pak vnímán ve spíše zkreslené podobě.⁴²

Zvyky a tradice souvisejí s významnými církevními svátky východního obřadu a s výročními dny některých významných osobností národní minulosti. Zvyky a tradice, které vycházejí z církevního kalendáře jsou hluboce zakořeněny v mentalitě ukrajinského národa. Církevní svátky jsou na Ukrajině slaveny s větší vážností než u nás a kromě Vánoc a Velikonoc zahrnují i jiné slavnosti, které u nás přezívají pouze v kostelech. Ukrajina nepoužívá takzvaný gregoriánský kalendář, ale používá takzvaný juliánský kalendář. To je důvod, proč jsou církevní svátky v zemích s pravoslavnou tradicí slaveny s třináctidenním posunem oproti zemím s katolickou tradicí. Například vánoční svátky se na Ukrajině začínají slavit 6. ledna večer. Večer před narozením Páně je nazýván jako Svatý večer. Slavení Vánoc začíná slavnostní večeří, která se skládá z dvanácti chodů. Patří mezi ně například boršč, houby, ryba, brambory, pirohy se zelím a fazolemi a především takzvaná kuťa, což je nejtypičtější ukrajinské jídlo na svátečním stole. Jedná se o kaši připravenou z medu, tlučené pšenice, ořechů, rozinek a jiných přísad. První den vánoční je určen k navštěvování rodiny a známých. I na Štědrý večer se připravuje kuťa a jiné pochoutky. Pravoslavné Velikonoce se považují za největší křesťanské svátky v roce. Podle juliánského kalendáře začíná jaro na Ukrajině o třináct dní později a datum Velikonoc se určuje podle prvního jarního úplňku. V noci ze soboty na neděli se konají v místních kostelech slavnostní bohoslužby na památku vzkříšení

⁴¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 81-85. ISBN 80-7178-648-9.

⁴² Tamtéž, s. 87.

Krista. V neděli je pak slavnostní oběd a celý den se nese v hojnosti. Další svátky, které se na Ukrajině dodržují jsou například: svátek Ivana Kupala (noc na 7. července), svátek Proměnění Páně (19. srpna), Svatý Mikuláš (19. prosince), Mezinárodní den žen (8. března), Svátek práce (1. května) či Den nezávislosti (24. srpna).⁴³

3.1.3 Současná situace

Skutečnost, že v posledních letech byli nejpočetnější skupinou ekonomických imigrantů v České republice občané Ukrajiny, je dána ne příliš dobrou ekonomickou situací Ukrajiny. Příčinou migrace je také geografická blízkost obou států a poměrně malá jazyková a kulturní bariéra.⁴⁴ Z celkového počtu téměř 358 000 cizinců žijících legálně na území České republiky bylo v polovině roku 2007 celkem 114 000 občanů Ukrajiny.⁴⁵ Důvodem jejich příchodu do České republiky je především získání dobře placeného zaměstnání, studium a praxe. Většina Ukrajinců před svým odjezdem z Ukrajiny žila pouze z toho, co vydělala, ale nic si neušetřila. Je tedy nutno chápat jejich pracovní aktivity v zahraničí jako nevyhnutelný akt. Ukrajinci se dobře uplatňují v odvětvích jako je stavebnictví, lesnictví či potravinářský průmysl. I když hlavním motivem jejich odchodu z domova byly tíživé ekonomické podmínky, většina pracovníků u nás nehodlá zůstat natrvalo. Souvisí to s tím, že ukrajinská imigrace do naší země má zatím krátkodobou historii. V zemi působí převážně mužští jedinci, kteří se snaží vrátit zpět ke svým rodinám na Ukrajinu. Stává se však, že někteří jedinci si zde vybudují silnější vazby a rozhodnou se zůstat. Budují tak základnu pro usazování dalších Ukrajinců. Obecně vysoká úroveň vzdělání Ukrajinců nekoresponduje s typem vykonávaných prací v Česku. Jejich zaměstnanost převažuje v nekvalifikovaných oborech, převážně ve stavebnictví. Přetrvává také vysoká pracovní aktivita Ukrajinců, i jejich časté zneužívání zaměstnavatelem, jelikož jejich platy bývají mnohdy velice nízké. Soužití s českou majoritní společností nevykazuje příliš velké problémy. Čeští Ukrajinci si však stěžují na nedostatečnou míru pochopení českého obyvatelstva pro

⁴³ *Svátky, tradice, zvyky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-12]. *Ukrajnistika.upol.cz*. Dostupné z WWW: <http://www.ukrajnistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf>.

⁴⁴ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 86. ISBN 80-7178-648-9.

⁴⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 75. ISBN 80-7178-285-8.

specifika ukrajinských dějin. Avšak ani sami Ukrajinci nedokázali v minulosti, kdy měli k dispozici větší počet představitelů své humanitní inteligence, tento stav změnit. S pobytem velkého počtu ukrajinských dělníků u nás spojuje většina českého obyvatelstva nárůst zmenšování pocitu bezpečí a kriminality. Tyto vznikající xenofobní pocity jsou pak přenášeny i na tradiční ukrajinskou skupinu, která s těmito jevy nemá nic společného.⁴⁶

3.2 Rusové

3.2.1 Historie

Rusové podobně jako Ukrajinci představují v České republice imigranty, kteří se usídlovali v českých zemích od roku 1918 v různých vlnách. Jednalo se především o migraci inteligence, která nacházela uplatnění ve větších městech, kde byly zakládány školy nebo kulturně osvětové spolky. Vlna ruských imigrantů, zejména intelektuálů a inteligence, narůstala v důsledku politické situace v Rusku, jelikož v té době tam bylo velké množství perzekucí odpůrců komunistického leninsko – stalinského totalitního režimu. Proto se Praha stala útočištěm ruské intelektuální elity. Přesídlila sem část profesorského sboru jedenácti ruských univerzit a na pozvání tehdejší vlády přijelo dokončit vysokoškolská studia více než tři tisíce studentů. Po represivních akcích Rudé armády v roce 1945 zůstala v českých zemích pouze nepatrná část příslušníků ruské národnosti. Pokud pomineme přítomnost Rusů jako politicky pověřených pracovníků v Československu po druhé světové válce, pak se další migrační vlna objevila po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik. V současnosti je ruskojazyčná menšina v České republice značně roztržštěná, jelikož se jednotlivé skupiny navzájem odlišují zkušenostmi, životními postoji a politickou orientací.⁴⁷

⁴⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 87-97. ISBN 80-7178-648-9.

⁴⁷ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 114. ISBN 80-7178-285-8.

3.2.2 Hodnoty a tradice Rusů

Významnou úlohu v životě ruské menšiny hraje náboženství. Pravoslavná církev je nejen jejím jednotícím prvkem, ale napomáhá také komunikaci s ostatními menšinami pocházejícími ze zemí s tradičně silným postavením pravoslaví (Srbsko, Bulharsko, Řecko, Ukrajina). Vánoční svátky se, stejně jako na Ukrajině, v Rusku začínají slavit 6. ledna podle juliánského kalendáře. Večerní bohoslužba, která se koná na Štědrý den, je v podstatě poděkováním Bohu za stvoření světa. Ruské Vánoce představují čtyřicetidenní půst, který se začíná slavit 28. listopadu a končí právě 6. ledna. Zpočátku půst zakazuje konzumovat maso v pondělí, středu a pátek. Od 2. ledna se půst zpřísnuje a v předvečer vánočního svátku by se měl člověk zříci nejen veškerého jídla, ale i všech hříšných vášní a všeho, co ho vzdaluje od Boha. Dětem v Rusku nosí dárky takzvaný Děda Mráz, který údajně přijíždí z Čukotky na saních s trojspřežím a jeho pomocníci je Sněhurka, která je oblečená do sněhově bílého kožichu. Také ruská tradiční kuchyně je pro Rusy velmi důležitá a jsou na ni velice hrdí. Nejznámějším ruským tradičním jídlem je boršč, což je druh polévky z červené řepy. Dalším tradičním ruským jídlem jsou například bliny, okroška, pelmeni či šašlyk. Dalšími významnými státními svátky v Rusku jsou například Den vítězství (9. května), Oslava jara a práce (1. května), Mezinárodní den žen (8. března) nebo Den obránců vlasti (23. února).⁴⁸

3.2.3 Současná situace

Rusové v České republice představují podle prvotních informací pravděpodobně specifický typ imigrační komunity. Z celkového počtu téměř 358 000 cizinců žijících legálně na území České republiky bylo v polovině roku 2007 celkem 21 000 občanů Ruska.⁴⁹ Socioekonomická situace v Rusku je jednou ze stěžejních determinant imigrace Rusů do České republiky. Může za to především nezaměstnanost, obecně se snižující kvalita života, rostoucí chudoba, nedostupnost lékařské péče a diferenciací příjmů v neprospěch sociálně slabých skupin v Rusku. Rusové jsou známí svou

⁴⁸ *Svátky, tradice, zvyky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-13]. *Rusistika.upol.cz*. Dostupné z WWW: <http://www.rusistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf>.

⁴⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 75. ISBN 80-7178-285-8.

poměrně vysokou ekonomickou aktivitou, a to jak ve sféře podnikání, tak i v zaměstnaneckém poměru. Většina ruských podnikatelů nevytváří pracovní místa pro občany České republiky, většinou zaměstnávají své krajany. Zajímavé je, že většina Rusů nemá výraznější problémy s materiálním zajištěním svých rodin. Naopak, často jde o imigranty, kteří jsou velmi movití. Jejich důvodem imigrace do České republiky nejsou pouze ekonomické problémy, ale také problémy spjaté s politickou nestabilitou Ruska a důležitou roli hrají také obavy o vlastní bezpečí v Rusku. To souvisí i s tím, že velká část Rusů přišla z hlavního města Moskvy a z měst s více než milionem obyvatel, kde je ekonomická situace tamějších obyvatel většinou dobrá. Charakteristickým rysem ruské komunity je její uzavřenost vůči majoritní společnosti. To vyplývá z existence silných sociálních vazeb, relativní izolovanosti ve smyslu omezené vnější komunikace a naopak rozvinuté vnitřní komunikace v rámci dané etnické komunity. Zájem Rusů učit se český jazyk je spíše okrajový, jelikož spoléhají na znalost ruštiny u české společnosti. Nejvíce Rusů žije v Praze a v Karlových Varech, které historicky zůstávají takovým malým ruským ostrovem v České republice. U Rusů převládá spíše spokojenost s pobytem v České republice a také nejsou zaznamenány výraznější problémy vztahů s majoritní populací. Většina Rusů se nechce do Ruska vrátit a chce natrvalo zůstat v České republice. Přesto ale Rusové patří k nejméně oblíbeným cizincům pobývajícím na území České republiky. Souvisí to s tím, že v české veřejnosti je stále patrný negativistický pohled vůči všemu ruskému, což pramení především z vpádu spojeneckých vojsk v roce 1968. I na území České republiky se již projevuje takzvaná éra ruského mafiánství, která dosahuje vřelosti srovnatelné s tradiční italskou mafií, a to nejenom na evropském kontinentu.⁵⁰ Ruská menšina žije na území České republiky aktivním společenským životem, na němž se podílí několik občanských sdružení jako například Ruská tradice, Ruský institut, Ruská občina anebo Očag. Především občanské sdružení Ruská tradice pořádá společenské večery, autorské večery poezie a hudby, prezentuje nové knihy pražských ruskojazyčných autorů a vydává časopis Ruské slovo. Časopis Ruské slovo slouží jako informační a sjednocující prvek ruské diaspory a jejích organizací. Také Český rozhlas vysílá v ruštině denně půlhodinový blok.⁵¹

⁵⁰ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 73-79. ISBN 80-7178-648-9.

⁵¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 114-115. ISBN 80-7178-285-8.

3.3 Poláci

3.3.1 Historie

Poláci se v průběhu historie usazovali v různých částech České republiky. Například na Těšínsku jsou Poláci národnostní menšinou v důsledku rozdělení tehdejšího knížectví Těšínského Slezska po rozpadu rakousko – uherské monarchie mezi bývalé Polsko a Československo. O stanovení česko – polské státní hranice v oblasti Těšínského Slezska po vzniku Polské republiky a Československé republiky v roce 1918 rozhodla až Rada velvyslanců vítězných velmocí ve Spa v roce 1920 a tento akt znamenal rovněž počátek samostatného vývoje Poláků jako národnostní menšiny v českých zemích. V období mezi první a druhou světovou válkou fungovalo na Těšínsku velké množství národnostních organizací, jejichž činnost nebyla po druhé světové válce obnovena. Avšak po podepsání československo – polské smlouvy v roce 1947 vznikla jediná organizace pod názvem Polský kulturně osvětový svaz se sídlem v Českém Těšíně. Tato organizace až do roku 1990 zajišťovala poměrně rozsáhlý program kulturně osvětové a společenské činnosti v rámci polské národnostní menšiny a ve své činnosti pokračuje dodnes. Po listopadu 1989 vznikla nová organizace Poláků, která nesla název Rada Poláků v Československé federativní republice. V roce 1993 byl jako hlavní organizace polských aktivit ustanoven Kongres Poláků v České republice a Rada Poláků se pak transformovala do funkce jeho výkonného orgánu. V současné době má polská národnostní menšina v České republice vybudovanou rozsáhlou síť spolkových organizací.⁵²

3.3.2 Hodnoty a tradice Poláků

Reprezentace polské národnostní menšiny klade důraz především na oblast vzdělávání v mateřském jazyce, na pěstování a rozvoj kulturních tradic, na šíření a přijímání informací v mateřském jazyce a na vlastní instituce, kterých má v České republice poměrně velké množství.⁵³ Polské vánoční tradice a zvyky vycházejí z křesťanské tradice, přestože v nich nechybějí pohanské prvky. V Polsku začínají

⁵² Tamtéž, s. 107.

⁵³ Tamtéž, s. 109.

Vánoce, stejně jako v České republice, 24. prosince večer v okamžiku, kdy se na nebi objeví první hvězda. V Polsku děti věří tomu, že dárky jim nosí právě tato první hvězda na štědrovečerním nebi, protože je to slavná hvězda betlémská. U štědrovečerního stolu je v Polsku zvykem nechávat jedno volné místo pro nečekaného hosta. Samotná večeře se skládá z dvanácti chodů, které symbolizují dvanáct měsíců v roce. Před hlavním chodem se obvykle podává boršč nebo zelí s houbami. Dříve se jako hlavní chod jedly především ryby, ale v posledních letech se čím dál více prosazuje krocan. Tradiční polskou vánoční pochoutkou jsou takzvané makůvky, což jsou rohlíky máčené ve sladkém mléce a obalované v máku. Velikonoční svátek značí v Polsku velkou noc, neboli noc vzkříšení Krista. Velikonočním symbolem v Polsku je požehnaný košík, do něhož se vloží kraslice, koláč, chléb, pepř nebo sůl. S tímto košíkem pak jdou lidé do kostela a nechají si ho požehnat. Dalším neméně významným svátkem v Polsku je Den nezávislosti Polska, který se slaví 11. listopadu nebo svátek Všech svatých, který se slaví 1. listopadu. Významný je také den Nanebevzetí Panny Marie, který se slaví 15. srpna.⁵⁴

3.3.3 Současná situace

Oproti jiným národnostním menšinám v České republice jediné Poláci vytvářejí výrazně koncentrované osídlení. Jsou to osídlení podél hranic s Polskou republikou v okresech Frýdek – Místek a Karviná, na historickém teritoriu je to Těšínské Slezsko. Kromě toho jsou Poláci také usídleni v severočeském, středočeském a východočeském regionu, zvláště pak v Praze. Z celkového počtu 358 000 cizinců žijících legálně v České republice bylo v polovině roku 2007 celkem 20 000 občanů Polska, přičemž v roce 2001 při sčítání lidu uvedlo polskou národnost 51 968 osob. Poláci přicházejí na území České republiky z důvodu lepší životní úrovně, možnosti dobře placeného zaměstnání či z důvodu studií a praxe. Poláci vybudovali poměrně rozsáhlou síť svých národnostních organizací, které vyvíjejí bohatou kulturní činnost, jež je podporována ze státního rozpočtu České republiky v rámci dotačních programů. Jde například o

⁵⁴ *Pražská polonistika* [online]. 2007 [cit. 2010-10-14]. Polonistika.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.polonistika.cz/index.php?ido=1&idp=171&t=polske-tradice>>.

program podpory rozvoje divadelnictví nebo o program podpory vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy. Zástupci polské menšiny se podílejí na veřejném životě jak na úrovni orgánů samosprávy, tak na centrální úrovni. Tři zástupci polské menšiny jsou v Radě, další pak v jejím Výboru pro spolupráci s orgány samosprávy. Menšinové školství v oblasti těšínského Slezska se týká škol s polským vyučovacím jazykem a tyto školy jsou součástí veřejného školství. Poláci v běžné denní verbální komunikaci užívají v první řadě takzvané těšínské nářečí. Tímto nářečím mluví všechny generace a všechny sociální vrstvy a to jak polské, tak i české národnosti. Toto nářečí se nepoužívá pouze v rodinném či přátelském kruhu, ale také na veřejnosti. Společenskou prestiž polského jazyka udržuje polské menšinové školství, menšinový tisk, společenské organizace a dvojjazyčná církev. Používání spisovné podoby polštiny se zužuje na pedagogickou komunikaci v hodinách školního vyučování.⁵⁵

3.4 Slováci

3.4.1 Historie

Po zániku československé federace a následného vzniku samostatné České republiky 1. ledna roku 1993 se Slováci žijící v českých zemích dostali do pozice národnostní menšiny. Avšak již od vzniku Československé republiky v roce 1918 představují Slováci v českých zemích stabilní součást v demografické skladbě státu. Výraznější vlna migrace Slováků do českých zemí přišla v meziválečném období. Podle sčítání lidu v roce 1930 zde žilo zhruba 45 000 Slováků, kteří v převážné míře přišli za prací. Po druhé světové válce nastala ještě rozsáhlejší migrace Slováků do českých zemí. Probíhala v několika vlnách do různých regionů, především do průmyslových aglomerací. Jednalo se o migraci hlavně mladé generace za prací, bez záměru trvalého usídlení.⁵⁶ V roce 1960 proběhlo ekonomické vyrovnání českých zemí a Slovenska. V tomto směru se dosáhlo poměrně velkého úspěchu, jelikož se od základu začala měnit ekonomická struktura Slovenska a na jejím základě také vzdělanostní úroveň

⁵⁵ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 107-108. ISBN 80-7178-285-8.

⁵⁶ Tamtéž, s. 118.

slovenského národa.⁵⁷ Oficiální statistika obyvatelstva zachycuje největší počet Slováků v českých zemích v osmdesátých letech. Slováci se usídlovali buď v průmyslových centrech nebo v okresech u hranic se Slovenskem jako například v okresech severní a jižní Moravy. Na přelomu let 1992 – 1993 vznikaly v České republice řady slovenských národních organizací, které reflektovaly zánik tehdejší československé federace. Zástupci těchto organizací současně hledali formulaci vlastního národnostního programu. Šlo zhruba o deset slovenských organizací. Byl to například Klub slovenskej kultury v České republice nebo Obec Slovákov v České republice. V polovině devadesátých let vnikaly další organizace jako například Slovensko – český klub v České republice, Folklórne združenie Púčík či Slovenský literárny klub v České republice.⁵⁸

3.4.2 Hodnoty a tradice Slováků

Slováky na území České republiky nelze přiřadit k jedné konfesi. Někteří z nich se hlásí k římskokatolické církvi, přičemž využívají možnost užívat slovenštinu i jako liturgický jazyk nebo se případně podílejí na setkáních Slováků v rámci církevního života. Poměrně významná část příslušníků slovenské národnosti se hlásí k náboženské obci Slovenské evangelické církve, která působí v kostele svatého Michala v Praze. Pro Slováky má náboženská víra větší význam než pro Čechy. Slováci mnohem častěji navštěvují kostely a na Slovensku se ke křesťanské víře hlásí procentuálně více věřících než v České republice.⁵⁹ Na Slovensku se Vánoce slaví podobným způsobem jako v České republice. Slovensko vždy patřilo k nejreligióznějším zemím Evropy, proto i předvánoční období na Slovensku začíná už koncem listopadu a to po Kateřině, kdy je vyhlášen adventní půst. Radost a dárky naděluje o Štědrém večeru Ježíšek stejně jako u nás. U štedrovečerní hostiny se začíná oplatkou s medem a česnekem, z polévek se podává především kapustnica a nechybí ani ryba s bramborovým salátem. I Velikonoce se na Slovensku slaví podobným způsobem jako u nás. O Velikonočním pondělí probíhá takzvaná pomlázka, kdy chlapci chodí dům od domu za děvčaty s pletenými

⁵⁷ GOSIOROVSKÝ, Miloš. *Češi a Slováci : Z historie vzájemných vztahů ve 20. století*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1979. s. 154. ISBN 80-66-016-79.

⁵⁸ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 118. ISBN 80-7178-285-8.

⁵⁹ Tamtéž, s. 119.

pomlázkami, které jsou zdobené barevnými stuhami. Chlapci šlehají dívky a dostávají za to vajíčka nebo je dívky polévají vodou či voňavkou. Dalším významným svátkem na Slovensku je Den vzniku Slovenské republiky, který se slaví 1. ledna od roku 1993, kdy se Československá republika rozdělila na Slovenskou a Českou republiku. Na Slovensku se také slaví Den vítězství nad fašismem (8. května) nebo Den Ústavy Slovenské republiky (1. září).⁶⁰

3.4.3 Současná situace

Vzhledem k dlouhodobému trvání společného státu Čechů a Slováků existovala přirozená vnitrostátní migrace obyvatelstva a také pozvolný proces územního prolínání obou národností. Dnes z celkového počtu 358 000 cizinců žijících legálně v České republice bylo v polovině roku 2007 celkem 63 000 občanů Slovenska. Zástupci slovenských menšinových občanských sdružení však odhadují, že na území České republiky žije zhruba 300 000 – 400 000 Slováků. Nejvíce Slováků žije v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a z pohledu jednotlivých okresů jich nejvíce žije v okrese Karviná. Slovenská menšina má tři zástupce v Radě, i v jejím Výboru pro dotační politiku či ve Výboru pro spolupráci s orgány samosprávy. Slovenský jazyk se používá bez omezení v soukromém i veřejném životě. Avšak v oblasti školství se spolupráce se Slovenskou republikou udržuje na nadstandardní úrovni. Od roku 2001 je občanům Slovenska umožněno při přijímacím řízení a během studií na vysoké škole užívat mateřského jazyka. Většina dětí i rodičů slovenské národnosti však dává přednost češtině, protože počítají s tím, že děti budou dále studovat v České republice. Slovenská menšina nemá od roku 2001 v České republice národnostní školství, protože o vzdělávání ve slovenském jazyce není dostatečný zájem. Slováci vydávají v České republice tři měsíčníky. Mezi ně patří měsíčník Slovenské dotyky, který vychází s přílohou Literární dotyky. Dále sem patří měsíčníky Listy a Korene, s přílohou pro děti a mládež to jsou Koráliky.⁶¹

⁶⁰ Rozhraní [online]. 2010 [cit. 2010-10-15]. Rozhraní.com. Dostupné z WWW: <http://www.rozhrani.com/cze/index.php?action=news_detail&id=101>.

⁶¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 118-119. ISBN 80-7178-285-8.

3.5 Němci

3.5.1 Historie

Němci zaujímají z hlediska postavení národnostních menšin v České republice specifické místo. Po rozpadu rakousko – uherské monarchie a vzniku Československé republiky v roce 1918 se v tehdejším novém státním útvaru významná část obyvatelstva hlásila k Němcům. Podle výsledků prvního sčítání lidu v Československé republice v roce 1921 Němci představovali v souhrnu téměř 40% veškerého obyvatelstva českých zemí.⁶² Z historického hlediska byla nejzávažnější událostí v česko – německých vztazích druhá světová válka, která se ve vztahu Čechů k Němcům projevuje dodnes. Zničení zbytku Čech a zřízení Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března roku 1939 bylo těžkým šokem zvláště pro českou inteligenci. České obyvatelstvo bylo v té době označeno jako méněcenné. Avšak 350 000 Čechů tehdy požádalo o německé státní občanství. V průběhu druhé světové války bylo zabito obrovské množství nejenom českých Židů, ale Židů z celého světa. Za druhé světové války nacističtí Němci zabili milióny nevinných Židů a Romů. Tento fakt se dodnes promítá do česko – německých vztahů, kdy jim spousta Čechů stále nedokáže odpustit tyto historické události. Touto válkou se narušily pozitivní mezinárodní vztahy Němců nejen s Českou republikou, ale celým světem.⁶³ V letech 1945 – 1947 bylo německé obyvatelstvo z českých zemí vyhnáno. Na území Československé republiky zůstala pouze malá skupina Němců, jelikož následný komunistický totalitní režim oficiálně nepřipouštěl existenci německé menšiny v tehdejší Československé republice.⁶⁴ Až zákonná úprava o postavení národnostních menšin z roku 1968 připouštěla německou menšinu na území Československé republiky. Po listopadu 1989 nastal nový rozvoj německé národnostní menšiny. Od roku 1990 se budovaly nové organizační spolkové struktury. Reprezentuje je například instituce Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku s celou řadou místních nebo regionálních organizací.⁶⁵

⁶² Tamtéž, s. 104.

⁶³ BAUER, Franz, et al. *Tisíc let česko - německých vztahů*. 2. vyd. Praha : Panevropa, 1995. s. 225. ISBN 80-85846-03-9.

⁶⁴ SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi : Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. 1. vyd. Praha : Academia, 1996. s. 359. ISBN 80-200-0577-3.

⁶⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 104. ISBN 80-7178-285-8.

3.5.2 Hodnoty a tradice Němců

Občané německé národnosti se v České republice hlásí převážně k římskokatolické církvi a v místech s větší koncentrací se konají i některé nedělní bohoslužby v německém jazyce. Nejčastěji se německý jazyk používá při slavnostních bohoslužbách, kdy část společenství tvoří krajané.⁶⁶ Vánoce se v Německu slaví podobně jako v České republice. Štědrý večer probíhá 24. prosince, kdy dětem naděluje dárky Ježíšek. Zejména v severních oblastech Německa se dochoval takzvaný Weihnachtsman, který má zrzavé vlasy i vousy, dlouhý plášť a kapuci. V německých domácnostech nechybí adventní věnec z chvojí, na kterém se postupně zapalují čtyři svíce, které symbolizují čtyři adventní neděle před Vánocemi. Německá vánoční kuchyně nabízí větší množství rybích pokrmů, ale oblíbená je i kachna nebo husa s červeným zelím a bramborový knedlík s jablky a slaninou. Němci si vysoce cení svých tradic a zvyků. Při slavnostních oslavách a příležitostech nosí ženy i muži tradiční německé kroje, které jsou typické pro jednotlivé oblasti Německa. Mnohé tradice a zvyky mají pouze lokální význam nebo se váží k činnosti všudypřítomných klubů. Němci slaví období sklizně vína, chmele a obilí, které mají své tradiční festivaly. Největší a nejznámější z nich je Oktoberfest, který trvá šestnáct dní a lidé během něj mohou ochutnat nejrůznější druhy piva. Němci také slaví 3. října Den německé jednoty, který jim připomíná znovusjednocení Německa roku 1990. Jiné svátky se v Německu slaví různě na úrovni jednotlivých spolkových zemí Německa.⁶⁷

3.5.3 Současná situace

Z celkového počtu 358 000 cizinců žijících legálně v České republice bylo v polovině roku 2007 celkem 13 000 občanů Německa, přičemž v roce 2001 se k německé národnosti na území České republiky přihlásilo 39 106 osob. Německá menšina žije zejména v příhraničních oblastech. Účast německé menšiny na veřejném životě reprezentují dva zástupci v Radě, dále mají také zástupce v jejím Výboru pro spolupráci s orgány samosprávy a ve Výboru pro dotační politiku. Vzhledem

⁶⁶ Tamtéž, s. 106.

⁶⁷ Chování eu [online]. 2010 [cit. 2010-10-16]. Chování.eu. Dostupné z WWW: <<http://www.chovani.eu/clanky/zobrazit/307-Nemecko>>.

k rozptýlenému usídlení německé menšiny na území celé České republiky je situace pro rozvoj menšinových aktivit značně obtížná. Příslušníci německé menšiny hovoří v soukromí převážně německy. Ve spolkovém dění, při jednáních s krajanskými spolky a na členských schůzích se hovoří pochopitelně německy. Ve styku s českými úřady se používá většinou čeština. Na několika místech České republiky probíhá vzdělávání v německém jazyce. Významný přínos v oblasti vzdělávání přináší program Česko – německého Fondu budoucnosti Výměny mládeže – Německo. Němci se sdružují ve dvou organizačních uskupeních. První z nich je Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a druhé se nazývá Kulturní sdružení občanů německé národnosti. Tyto organizace pořádají kurzy němčiny, nejrozličnější kulturní akce na udržení tradic, semináře pro mládež a seniory s různou tematikou nebo různé výstavy. Ve spolupráci s českými občany organizují také pomoc při restaurování památek a obnově kostelů nebo poskytují sociální výpomoc slabším a nemocným osobám. Tato sdružení se také věnují vydávání periodického tisku. Jedním z nich jsou například noviny Landes Zeitung.⁶⁸

3.6 Vietnamci

3.6.1 Historie

Vietnamci na území České republiky tvoří specifické etnikum, které sem začalo organizovaně a ve větším počtu migrovat již v padesátých letech 20. století po navázání diplomatických vztahů mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou. V rámci mezinárodní pomoci válkou postiženému Vietnamu k nám roku 1956 přijela skupina sta dětí, sirotků, kteří zde měli získat základní vzdělání nebo i následující odborné vzdělání. Vietnam prožíval těžká období hospodářské i válečné krize, krize zdravotní péče nebo krize vzdělání, proto využíval možnosti vzdělávání svých pracovních sil v zahraničí.⁶⁹ V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století do České republiky přijížděly další skupiny Vietnamců, kteří zde pracovali

⁶⁸ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 104-105. ISBN 80-7178-285-8.

⁶⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 103. ISBN 80-7178-648-9.

převážně jako dělníci nebo zde studovali. Vysokoškolští pedagogové byli překvapeni dobrými a leckdy výbornými studijními výsledky vietnamských studentů. Dne 8. dubna roku 1974 byla podepsána Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích. Na základě této dohody přijelo do Československé republiky poměrně velké množství Vietnamců, kteří se zapracovávali převážně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví. V první polovině osmdesátých let převážnou část Vietnamců v České republice tvořili pracující Vietnamci. V tomto období se také změnil pohled československé veřejnosti na vietnamské etnikum. Vietnamci totiž začali intenzivně cestovat po celé republice a nakupovali určité druhy zboží jako například kola, mopedy, šicí stroje, látky nebo léky. Toto zboží pak zasílali svým příbuzným do Vietnamu. V devadesátých letech se však zaměření Vietnamců obrací směrem k obchodu. Vznikají nové velkoobchody a tržnice, ve kterých se obchodní vztahy často odvozují od asijských zvyklostí. Počátkem 21. století přibyla v rámci vietnamského etnika početně silná skupina vietnamských dětí narozených v České republice po roce 1990. Tyto děti zde zpravidla absolvovaly studium na základních, středních a vysokých školách. Ovlivňuje je jak rodinné prostředí, tak konkrétní prostředí české majoritní společnosti. Často se můžeme setkat s dětmi, které vypadají jako Asiati, ale chovají se jako Češi. V tomto směru se zde projevuje vliv globalizace.⁷⁰

3.6.2 Hodnoty a tradice Vietnamců

Vietnamský národ je typický svým lidovým charakterem a také hrdostí na svou statečnost. Vlivem dlouhodobého působení konfuciánství, jež kladlo velký důraz na rodinu, zůstává rodina velmi silnou životní hodnotou. Rodičům, učitelům a starším sourozencům se musí projevovat patřičná úcta. Hlavní reprezentativní postavení v rodině mají muži. V praxi se však ve vietnamské společnosti obdivují spíše ženy, což můžeme vidět na postavení žen v řídicích pozicích vietnamských podniků a jiných vysokých funkcích. Další důležitou hodnotou je vzdělání vzhledem k dlouhému období chudoby a absenci vzdělávání. Rodiny často za vzdělání alespoň jednoho ze svých dětí

⁷⁰ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 136-139. ISBN 80-7178-285-8.

utrátí veškeré našetřené prostředky. Pravidla slušného chování Vietnamců učí neztěžovat situaci svým blízkým a známým neustálými stížnostmi na vlastní problémy. Na veřejnosti se má každý chovat tak, aby nevznikl konflikt. Přímé a veřejné upozornění na nedostatky druhého není považováno za upřímnost, ale za neslušnost.

Obliba a důraz na dodržování tradic při přípravě jídla je jedna z prvních věcí, která je při kontaktu s Vietnamci patrná. U jídla se většinou sejde celá rodina a řeší se při něm ty nedůležitější otázky chodu domácnosti, obchodu, vzdělání a jiné. Pevnou a neodlučitelnou tradicí Vietnamců je uctívání předků. V téměř každé domácnosti najdeme oltář s tradiční výzdobou. Na oltářích můžeme najít klasické atributy, mezi něž patří ovoce, vonné tyčinky nebo fotografie členů rodiny a také fotografie předků. Rodiče velice silně vedou děti k tomu, aby měly ve vážnosti svou vlast a aby jí zůstaly věrni.

Nejvýznamnějším svátkem v roce u Vietnamců jsou oslavy nového roku, které nazývají Tet. Oslavy přicházejí většinou na přelomu ledna a února podle lunárního kalendáře. V období těchto svátků se Vietnamci navzájem navštěvují, dávají si nejruznější dárky a navzájem se hostí. Nejbohatší tabule v roce je právě ta novoroční. Druhým nejvýznamnějším svátkem ve Vietnamu je Den bloudících duší, který se slaví patnáctý den sedmého měsíce dle lunárního kalendáře. Vánoce v České republice Vietnamci slaví, jelikož mají české tradiční svátky v oblibě. Neslaví je však s takovou vážností jako své národní svátky. Dalším významným svátkem ve Vietnamu je například Svátek mrtvých, Buddhovo zrození nebo Konfuciovy narozeniny.⁷¹

3.6.3 Současná situace

Z celkového počtu 358 000 cizinců žijících legálně v České republice bylo v polovině roku 2007 celkem 45 000 občanů Vietnamu.⁷² Naprostá většina Vietnamců volí Českou republiku jako cílovou zemi, jelikož v ní vidí možnost zlepšení své ekonomické situace. Přicházejí sem za vidinou lepšího výděлку, než jaký měli ve Vietnamu. Mnozí Vietnamci ze svých výdělků v České republice podporují finančně své příbuzné a známé ve Vietnamu. Nejvýraznějším rysem vietnamské komunity u nás

⁷¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 101-103. ISBN 80-7178-648-9.

⁷² ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 75. ISBN 80-7178-285-8.

je její uzavřenost vůči majoritní společnosti. Tato uzavřenost je dána velkou odlišností kultur.⁷³ Největší odlišností je jiný řád a systém daný tisíciletou orientální tradicí Vietnamců. Povahové vlastnosti Vietnamců zformovala chudoba, která přispěla k tomu, že se každý sám dovede prosadit. Peníze nejsou ústředním motivem pracovního výkonu, tím je zlepšení současného stavu Vietnamců. Vietnámec většinou nelpí na penězích.⁷⁴ U nás Vietnamci prožívají kulturní šok, který není možné zmírnit bez vzájemného styku příslušníků obou etnik. Oddělenost života Čechů a Vietnamců vede k mnoha pověrám a předsudkům. Češi se často obávali, že k nám migrují vietnamští občané, kteří nejsou zdravotně prověřováni a mohou být zdrojem různých chorob. Naopak Vietnamce na české společnosti překvapuje, že rodinu zpravidla chápeme pouze jako vztahy mezi rodiči a dětmi. Překvapuje je, že se málo navštěvujeme se vzdálenými příbuznými a máme k nim stejný vztah jako ke známým. Velký počet problémů spojených s vietnamským etnikem v České republice plyne ze vzájemného nepochopení tak vzdálených kultur. Jak vietnamská, tak česká strana by měly mít neustále na zřeteli, že národní kultury a tradice jsou velmi odlišné a měly by se snažit předejít zbytečným nedorozuměním a mylným výkladům. Zároveň by Vietnamci žijící dlouhodobě v České republice měli více prezentovat svou kulturu a národní zvyky široké veřejnosti.⁷⁵

3.7 Ostatní skupiny imigrantů v České republice

Další významnou skupinou imigrantů žijící na území České republiky jsou muslimové. Muslimové jsou vyznavači náboženství, které se nazývá islám. Historicky vznikl islám působením proroka Muhammada v Arábii. Islám se však brzy rozšířil i mimo Arabský poloostrov. Na islám přešli i Peršané, Turci, Indové a další obyvatelé jihovýchodní Asie a také subsaharské Afriky. Islám je po křesťanství druhé největší náboženství světa. V České republice žije několik desítek tisíc muslimů. Z nich je část Čechů, kteří k islámu konvertovali. Muslimové tvoří zhruba pětinu žadatelů o azyl a

⁷³ Tamtéž, s. 137.

⁷⁴ BROUČEK, Stanislav. *Český pohled na Vietnamce : Mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství*. 1. vyd. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2003. s. 33. ISBN 80-85010-46-1.

⁷⁵ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 104-105. ISBN 80-7178-648-9.

zhruba polovina z nich je z Afghánistánu. V posledních letech se v západním světě začala projevovat takzvaná islamofobie, což je iracionální strach z islámu, který souvisí s vytvářením negativních předsudků vůči muslimům. Mohou za to především různé teroristické útoky z řad muslimských teroristických skupin. Další příčinou islamofobie jsou různé tradice a zvyky muslimů spojené s vyznáváním islámu. Patří sem například otázka postavení žen v islámském světě, zakrývání hlavy šátkem u muslimských žen, stavění nových mešit na území Evropy a jiné.⁷⁶

Maďarská národnostní menšina v České republice patří k novodobým minoritám. Výrazný příliv Maďarů do českých zemí nastal především po druhé světové válce v rámci takzvané výměny obyvatelstva nebo dobrovolnou migrací. Nyní příslušníci maďarské menšiny žijí rozptýleně po celém území České republiky, největší zastoupení mají však v Praze. V roce 2001 se k maďarské národnosti přihlásilo 14 672 osob, odhad zástupců menšiny je však vyšší (zhruba 19 000– 20 000).⁷⁷

Bulhaři jsou přítomni v České republice od druhé poloviny 19. století. V roce 2001 se k bulharské národnosti v České republice přihlásilo 4 363 osob. Bulhaři jsou usídleni především ve velkých městech. Přicházejí sem kvůli dobrým pracovním příležitostem a aktivní podpoře zaměstnávání zahraničních pracovníků ze strany České republiky.⁷⁸

Příslušníci početně malé srbské menšiny v České republice navazují na tradice srbských studentských spolků, které byly v Praze koncem 19. století. K srbské národnosti na území České republiky se v roce 2001 přihlásilo 1 801 osob, avšak podle vlastního odhadu zde žije 10 000 – 12 000 Srbů.⁷⁹

V první polovině 16. století předkové Chorvatů imigrovali na jižní Moravu, když z Balkánu prchalo obyvatelstvo před tureckou invazí. Odborná literatura a historické prameny dokládají, že Chorvaté v podstatě kolonizovali desítky jihomoravských obcí. V roce 2001 se k chorvatské národnosti na území České republiky přihlásilo 1 585 osob.⁸⁰

⁷⁶ Tamtéž, s. 149-152.

⁷⁷ Tamtéž, s. 101-102.

⁷⁸ Tamtéž, s. 98-99.

⁷⁹ Tamtéž, s. 120.

⁸⁰ Tamtéž, s. 100-101.

Řekové patří v České republice v celku k novodobým národnostním menšinám. Řekové emigrovali do Československa v důsledku řecké občanské války v letech 1946 – 1949. Řečtí azylanti přijali však svůj pobyt v českých zemích za dočasný. Velká část z nich se následně vrátila zpět do Řecka. K řecké národnosti se v roce 2001 přihlásilo 3 219 osob.⁸¹

Podle údajů Českého statistického úřadu pořízených ke dni 31. srpna 2010, žije na území České republiky 4 338 občanů Spojeného království, 5 993 občanů Spojených států, 487 občanů Austrálie, 5 411 občanů Číny, 1 095 občanů Indie, 410 občanů Iráku, 2 556 občanů Itálie, 1 515 občanů Japonska, 811 občanů Kanady, 284 občanů Mexika, 1 128 občanů Turecka a spousta dalších občanů z různých zemí celého světa. Vzhledem k velkému množství těchto zemí není možné je zde všechny zmiňovat.⁸²

⁸¹ Tamtéž, s. 115-116.

⁸² Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2010-10-23]. Czso.cz. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/A80053948D/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/A80053948D/$File/c01t01.pdf)>.

4 Česká národní povaha a multikulturalismus

4.1 Národní povaha

Národní povaha je v podstatě souhrn vlastností, jimiž se národ liší od národů jiných. Tato povaha se projevuje v myšlení, cítění a jednání, tedy ve všem, čím národ žije. Dále sem lze zařadit jazyk daného národa, jeho zvyky, zaměstnání, kroje, náboženství, umění, mravní zásady. Také politické a právní řízení nabývají zvláštního rázu a během generací se vyhraňují a ustalují ve svérázný charakter. S pojmem národní povaha úzce souvisí pojem národní charakter, což je souhrn znaků kolektivu, který zahrnuje hodnotový systém, způsoby myšlení, postoje, pocity a porozumění. Pro národní charakter je také typické specifické kulturní klima představované sociálními normami, vzděláním, uměním, zvyky a náboženstvím. K dokreslení národní povahy je také důležitá národní mentalita. Národní mentalita je soubor společných psychických vlastností členů určitého etnického společenství.⁸³

4.2 Česká národní povaha

Ve výzkumu českého etnika je u nás bohužel velmi málo vědeckých poznatků o psychologických charakteristikách současného českého etnika. Vyplývá to z nerozvinutosti etnopsychologie a interkulturní psychologie u nás.⁸⁴ Přesto se v této podkapitole pokusím charakterizovat českou národní povahu z hlediska jejích hodnot, tradic a zvyků.

4.2.1 České hodnoty

Vztah Čechů k *náboženství* je velmi zajímavý. Nejsilněji zastoupeným náboženstvím v České republice je bezesporu křesťanství a jeho největším představitelem je Církev římskokatolická, ke které se v roce 2001 přihlásilo 2 740 780

⁸³ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s. 129-132. ISBN 80-7178-885-6.

⁸⁴ Tamtéž, s. 135.

věřících. Další významnou církví v České republice je Českobratrská církev evangelická, ke které se v roce 2001 přihlásilo 117 212 věřících. K Církvi československé husitské se v roce 2001 přihlásilo 99 103 věřících. Toto jsou tři nejzastoupenější křesťanské církve v České republice. Mezi další zastoupené církve v České republice patří například Pravoslavná církev v českých zemích (22 968 věřících), Slezská evangelická církev (14 020 věřících) a další. K osobám bez vyznání se v roce 2001 přihlásilo 6 039 991 lidí. Podle výsledků Českého statistického úřadu je v České republice 59% obyvatel bez vyznání a pouze 32,2% obyvatel se hlásí k nějaké konkrétní církvi.⁸⁵ Z těchto údajů vyplývá, že Češi nejsou národem věřících lidí, ale spíše naopak. V různých průzkumech opakovaně vychází, že Češi patří v Evropě k národům, které se nejméně hlásí k nějakému náboženskému vyznání.

Jako nejvyšší a základní hodnota se opakovaně ve výzkumech životních hodnot u Čechů na prvním místě ocitá *zdraví*. Zdraví je pro každého velmi důležité a je všeobecně známo, že se ho nedostává všem stejně. Záleží na způsobu života, kvalitě lékařské péče i na obecném společenském klimatu. Střední délka života je ukazatelem kvality života, ve kterém se všechny vlivy sečtou. Většinou se udává její hodnota při narození a postupem času šance na delší život stoupají. Například ve věku 65 let má český muž naději na dožití téměř 79 let a česká žena má naději na dožití téměř 82 let. V České republice je nízká míra kojenecké úmrtnosti, což ji řadí mezi státy s nejlepší poporodní péčí na světě. Tělesná aktivita nepatří k životnímu stylu většiny českých lidí. Podle výzkumů čtyři z deseti mužů a téměř polovina žen se vyhýbají jakékoli tělesné aktivitě. Každá pátá Češka nebo Čech má ve středním věku nadváhu, kterou lékaři označují jako obezitu. Nejčastější příčinou úmrtí v České republice jsou onemocnění oběhové soustavy, následují nádorová onemocnění nebo poranění a otravy.⁸⁶

Další výrazně důležitou životní hodnotou Čechů je *rodina*. Česká rodina se v posledních několika desetiletích dosti vzdálila ustálenému modelu. Tuto náhlou změnu iniciovalo především zranění společenské organizace. Po roce 1989 se veřejný prostor otevřel a nabídl nové možnosti. Mladá generace mohla náhle cestovat, podnikat a dokonce i studium se stalo dostupnější. Následně začaly počty rozvodů stoupat a podíl

⁸⁵ Český statistický úřad [online]. 20010 [cit. 2010-10-25]. Czso.cz. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

⁸⁶ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. s. 51-62. ISBN 80-7178-624-1.

dětí narozených mimo manželství se začal zvyšovat. Mezi lety 1989 a 2000 počet sňatků v České republice poklesl téměř na polovinu. Je to dáno i odkládáním sňatku, jelikož průměrný věk svobodných nevěst a ženichů vzrostl. Nejvýrazněji v průběhu devadesátých let klesla porodnost nejmladších žen, tedy do dvaceti let. Ženy začaly odkládat narození prvního potomka na pozdější věk. Dramaticky také klesl počet narozených dětí na jednu ženu, od roku 1975 klesl počet dětí v České republice sotva na polovinu. Také se zvýšil počet dětí narozených mimo manželství. Mezi lety 1989 a 2000 se počet dětí, které se narodily mimo manželství zvýšil o 270%. Z toho nemanželské děti nejsou jen dětmi svobodných matek, může se jednat o děti již rozvedených matek nebo může jít o děti párů, které nejsou sezdány, ale žijí manželským způsobem života. Mezi lety 1989 a 2000 poklesl v České republice počet interrupcí na polovinu. Velký podíl na tom má užívání antikoncepce. Zneklidňujícím faktem je, že za posledních padesát let se u nás rozvodovost zvýšila na čtyřnásobek. V mezinárodním měřítku patří Česká republika k zemím s vyšší rozvodovostí.⁸⁷ Rodiny tvoří domácnosti a více než polovinu všech českých domácností tvoří takzvané čisté úplné rodiny. Tyto rodiny tvoří buď manželé s nezaopatřenými dětmi, nebo bezdětné páry, nebo starší manželské páry s již dospělými dětmi. Poměrně četné je zastoupení domácností jednotlivců, které tvoří zhruba čtvrtinu všech hospodařících domácností.⁸⁸

Práce je velmi důležitou součástí života každého jednotlivce. Pevný pracovní poměr je vstupenkou mezi řádné lidi. Všudypřítomný tlak na ostentativní spotřebu nepřímou přesvědčuje každého, kdo na konzum nemá, že selhal. Práce se dotýká téměř všech oblastí lidského života mezi něž patří rodina, zdraví, životní styl, bezpečnost a jiné. S prací souvisí i nezaměstnanost, což je stav, kdy člověk z různých důvodů nemá nikde pevný pracovní poměr. Míra nezaměstnanosti se liší podle dosaženého vzdělání. Nejvíce lidí bez práce jsou lidé vyučení nebo se základním vzděláním, naopak vysokoškolsky vzdělaní lidé tvoří skupinu s větší zaměstnaností. Dlouhodobě nezaměstnaní zůstávají zejména lidé bez kvalifikace, ženy s nižší kvalifikací, zdravotně postižení a také mladí lidé postrádající praxi. Nejčastěji uváděnou stížností na zaměstnání je v České republice nízký plat. Nejvýraznější platové rozdíly jsou podle pracovního zařazení. Nejvyšší platy mívají vedoucí a řídící pracovníci, nejnižší platy

⁸⁷ Tamtéž, s. 21-47.

⁸⁸ TUČEK, Milan; FRIEDLANDEROVÁ, Hana. *Češi na prahu nového tisíciletí*. 1. vyd. Praha : MEDIAN, 2000. s. 13. ISBN 80-902847-0-1.

mívají nekvalifikovaní dělníci. V posledních letech přibýlo také domácností s jedním živitelem.⁸⁹ V České republice mají ženy v průměru o třetinu nižší příjem než muži. Jsou však obory, kde je tento rozdíl výrazně vyšší. Patří sem obory jako prodavači a administrativa, což jsou obory, které jsou výrazně feminizované. Avšak tato fakticky příjmová diskriminace žen není české specifikum, ale platí ve většině rozvinutých zemí.⁹⁰

Vzdělání má v české společnosti stále větší význam. Prostor, který každý národ otevírá pro nastupující generaci tím, co ze své dnešní spotřeby raději uloží do vzdělání svých potomků, je prostorem, který vytváří pro svou budoucnost. V mezinárodních srovnávaních funkční gramotnosti, se čeští studenti umisťují lépe než odpovídá investicím do nich vložených. Vědomí hodnoty vzdělání pro životní úspěch se dostalo z pátého na první místo. Délka vzdělání se v České republice prodlužuje studiem na vysoké škole, střední škola se stala samozřejmostí. Proto počty studentů vysokých škol a jejich absolventů výrazně rostou. Na stupni vzdělání závisí výrazně také míra uplatnění. Vysokoškolsky vzdělaní lidé mají mnohem větší šanci získat dobře placená zaměstnání. Za míru sociální nerovnosti v přístupu ke vzdělání se považuje rozdíl v šanci na vysokoškolské vzdělání u dětí rodičů se základním vzděláním a u dětí rodičů s vysokoškolským vzděláním. U dětí rodičů s vysokoškolským vzděláním jsou jejich šance větší.⁹¹

Obrazem každé společnosti jednotlivých zemí je také to, jak její občané tráví svůj *volný čas* neboli jaký preferují *životní styl*. Nikdy nebyla česká společnost tak zjevně a sebevědomě různorodá, nikdy v ní nežilo vedle sebe tolik skupin různých životních stylů jako dnes. Mezi volnočasové aktivity patří například sledování televize, poslouchání rádia a hudby, čtení novin, časopisů a knih, tanec, divadla, koncerty nebo počítačové hry. V mezinárodním srovnání patří Češi k poměrně velkým divákům televize. Skoro polovina dospělých lidí udává, že věnují více než dvě hodiny z každého dne sledování televize.⁹² Lidé s vyšším vzděláním tráví u televize méně času a také více sledují veřejnoprávní televizi než lidé s nižším vzděláním. Nejvíce času u televizních

⁸⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. s. 93-105. ISBN 80-7178-624-1.

⁹⁰ TUČEK, Milan; FRIEDLANDEROVÁ, Hana. *Češi na prahu nového tisíciletí*. 1. vyd. Praha : MEDIAN, 2000. s. 33. ISBN 80-902847-0-1.

⁹¹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. s. 73-82. ISBN 80-7178-624-1.

⁹² Tamtéž, s. 143-148.

obrazovek tráví děti a důchodci. Rozhlas poslouchá velké množství lidí jak ve volném čase, tak v práci.⁹³ V mezinárodním srovnání patří Češi také k největším čtenářům. Více jak polovina Čechů přečte za měsíc alespoň jednu knihu. Téměř polovina populace ve výzkumech veřejného mínění uvedla, že vůbec nenavštěvuje divadla. Kino však navštěvuje mnohem větší počet lidí. Téměř dvě třetiny Čechů se aktivně věnují nějakému sportu. Mezi oblíbenými sporty českých mužů dominují fotbal, hokej a cyklistika. Nejoblíbenějšími sporty českých žen jsou aerobik, plavání, turistika a atletika.⁹⁴

4.2.2 České tradice a zvyky

České lidové zvyky jsou v České republice založeny na křesťanské nebo pohanské tradici a často se liší kraj od kraje. Ve městech se v dnešní době udržují méně, avšak na vesnicích a především v moravskoslezských regionech jsou stále velmi živé.

V České republice se nejvíce slaví Vánoce, které začínají adventem. Adventní období začíná první ze čtyř adventních nedělí před Štědrým dnem. Štědrý den se slaví 24. prosince, což je den narození Ježíše Krista. Ke Štědrému dni se pojí mnoho tradic. Jednou z těchto tradic je celodenní půst a ten, kdo jej dodrží podle pověry uvidí večer zlaté prasátko. Další tradicí je například lití olova a podle odlitého kusu se poté věští budoucnost. Rodiny zasedají ke štědrovečerní večeři, když se na obloze objeví první hvězda. Jako sváteční pokrm se podává většinou smažený kapr s bramborovým salátem a sladkou tečkou na závěr bývá tradiční vánoční cukroví. Po večeři se rodiny schází pod vánočním stromkem, pod který naděluje dárky Ježíšek. Den poté se nazývá Boží hod neboli první svátek vánoční. Rodiny se v tento den scházejí u společného oběda a navštěvují své příbuzné a známé. Následuje druhý svátek vánoční neboli svatý Štěpán. Tento den chodili koledníci po domech koledovat a zpívali přání zdraví a úspěchu v hospodaření.

Velikonoce jsou církevním svátkem a v České republice se staly také státním svátkem. Jsou oslavou zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Velikonoce se slaví první neděli po prvním jarním úplňku. Velikonočnímu pondělí předchází takzvaný Pašiový týden, jehož

⁹³ TUČEK, Milan; FRIEDLANDEROVÁ, Hana. *Češi na prahu nového tisíciletí*. 1. vyd. Praha : MEDIAN, 2000. s. 109. ISBN 80-902847-0-1.

⁹⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. s. 73-82. ISBN 80-7178-624-1.

dny mají své názvy. Mezi tyto dny patří Popeleční středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota a Velikonoční neděle. Mezi velikonoční symboly patří velikonoční beránek, velikonoční zajíček, kříž nebo vejce. V České republice je prastarou tradicí hodování a pomlázka. O Velikonočním pondělí ráno chodí muži a chlapci po domácnostech svých známých a šlehají ženy a dívky ručně vyrobenou pomlázkou z vrbového proutí. Muži při hodování pronášejí koledy a za to od žen dostávají zdobená a malovaná vejce.

Dalším svátkem v České republice je svátek svaté Barbory neboli Barborky, které se slaví 4. prosince. Tento svátek je spojen s řezáním Barborčiných větvíček. Podle tradice bylo třeba s prvním slunečním paprskem uříznout větvíčku z třešně staré nejméně deset let a odnést ji do domu, kde byla neprovdaná dívka. Pokud větvíčka o Štědrém dnu rozkvetla, znamenalo to, že se dívka v nadcházejícím roce vdá.

Dalším svátkem, který má v České republice tradici je svátek pálení čarodějnic a filipojakubská noc. Tento svátek se slaví z 30. dubna na 1. května. Již od středověku lidé věřili, že existují dny, kdy mají zlé síly větší moc než kdykoliv jindy. Proto se tento den na obranu proti čarodějnicím na různých místech pálily ohně. Tato tradice se v České republice dodržuje dodnes.⁹⁵

Český folklor má v České republice hluboké kořeny. Je zastoupen v celých Čechách a zvláště pak na Moravě. Typické jsou pro něj lidové národní kroje, písně, lidová keramika a výzdoba původních obydlí. Lidové tradice udržují po celé České republice různé folklorní soubory.⁹⁶

Dalšími svátky, které se v České republice slaví jsou například Den obnovy samostatného českého státu (1. ledna), Den vítězství (8. května), Den české státnosti (28. října) nebo Den boje za svobodu a demokracii (17. listopadu).

K českým tradicím a zvykům neodmyslitelně patří i tradiční česká jídla. Je pravdou, že česká kuchyně není příliš zdravá a je těžká na trávení. Důležitou součástí českého tradičního stravování je polévka. Mezi oblíbené české polévky patří například bramborová, česneková, zelná nebo hovězí polévka s játrovými knedlíky. Hlavní jídlo se většinou skládá z masa a vhodné přílohy. Mezi oblíbená masa patří kuřecí, vepřové a hovězí maso. Fenoménem české kuchyně jsou však omáčky. Neoblíbenější omáčky jsou

⁹⁵ *České předsednictví Evropské unie* [online]. 2009 [cit. 2010-10-27]. eu2009.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/czech-republic/culture/customs-and-traditions/zvyky-a-tradice-452/>>.

⁹⁶ *Folklorní sdružení České republiky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-27]. fos.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.fos.cz/tema/tema.phtml?id=768&lng=>>>.

svíčková, rajská či koprová omáčka s knedlíkem. Právě knedlíky jsou typickou českou přílohou ke každé omáčce. Mezi typická česká jídla patří – svíčková na smetaně, vepřová pečeně se zelím a knedlíkem, dršťková polévka, smažený řízek s bramborovým salátem, guláš, zelňačka, pečená kachna se zelím a knedlíkem, kulajda a další.⁹⁷

Nejoblíbenějším alkoholickým nápojem v České republice je pivo, jehož výroba má staletími prověřenou tradici a především kvalitu. Vždyť Češi patří k největším celosvětovým konzumentům tohoto alkoholického nápoje. Po celé zemi je mnoho velkých i malých pivovarů. Mezi nejznámější česká piva patří Pilsner Urquell a Budvar. Dalším velmi oblíbeným alkoholickým nápojem Čechů jsou především moravská vína, která jsou známá svou lahodnou chutí a dobrou kvalitou.⁹⁸

4.3 Vztah Čechů k imigrantům a národnostním menšinám

Většinový český vztah k menšinám a imigrantům se pochopitelně pomalu vzpamatovává z půlstoletého spánku. Je to dáno především všeobecným nedostatkem důvěry v české společnosti. Vždyť po půlstoletí tu byli lidé soustavně obíráni o důvěru v sebe sama, o vzájemnou důvěru v ty druhé, o důvěru ve své zastupitelské orgány a o důvěru v základní sociální instituce.⁹⁹ Soužití s lidmi odlišné kultury je vnímáno jako velmi problematické. Vypovídají o tom různé sociologické výzkumy, zprávy v masmédiích, ale i výzkumy veřejného mínění. Tyto zprávy a výzkumy stále upozorňují na vysoké procento výskytu negativních postojů k našim minoritám, uprchlíkům a imigrantům. Česká republika po dlouhá léta patřila mezi země, které byly uzavřené před okolním světem. Češi neměli zkušenosti s velikým počtem národností, které se chovají jinak, respektují jiné hodnoty, opírají se o jiné hodnoty a tradice, jinak komunikují a mají jiná očekávání než oni. Sociologické výzkumy veřejného mínění obyvatel naší většinové české společnosti v devadesátých letech 20. století vykazovaly v porovnání s ostatními zeměmi poměrně vysoké negativní postoje vůči jiným etnickým skupinám či národnostem. Až 85% populace tyto postoje přiznávalo. Ty se však vlivem

⁹⁷ *Česká republika* [online]. 2010 [cit. 2010-10-27]. czechtourism.com. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.com/cze/cz/docs/holiday-tips/relaxing-holiday/reasons-why/04-gastronomy/>>.

⁹⁸ BERKA, Petr; PALÁN, Aleš; ŠTASTNÝ, Petr. *Xenofobní průvodce Češi*. 1. vyd. Praha : XYZ, 2009. s. 67-71. ISBN 978-80-7388-205-1.

⁹⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. s. 122. ISBN 80-7178-624-1.

většího otevření naší země světu částečně zlepšily a počet negativních postojů se snížil. Stále má však obyvatelstvo České republiky stanovisko značně kritické. Projevuje se to i u skupin, které bývají tradičně neutrální či pozitivněji nastaveny. Jsou to například středoškoláci, vysokoškoláci, věřící nebo lidé bez osobních zkušeností s jinými národnostmi.¹⁰⁰ V některých případech dochází k zvýrazňování nebo dokonce k vytváření národních rozdílů mezi obyvateli České republiky a ostatními zeměmi. V takových případech dochází k vytváření bariéry mezi jednotlivými národy, kterým bychom se měli vyhýbat.¹⁰¹ Politický proces vždy probíhá již na pozadí historicky utvořených národních identit. Odlišné způsoby vzniku a odlišná sebepojetí různých národů je předurčující k upřednostňování jednoho či druhého principu v přístupu k imigrantům – tedy k otevřenosti, nebo naopak k uzavřenosti.¹⁰²

Je důležité zamyslet se nad různými rovinami soužití majoritní společnosti s minoritami. Důležitá je komunikace, která často musí překonávat mnoho bariér. V rámci špatné komunikace dochází ke zbytečným konfliktům a nedorozuměním. Jedinci majoritní společnosti dávají občas najevo jedincům minoritní společnosti neúctu a mají tendence je podceňovat. Špatné chování takového jednotlivce, jako by potvrdilo negativní pohled a přimělo okolí k dalšímu odsouzení podobného člověka. Tímto se roztáčí bludný kruh opakovaného špatného zacházení s člověkem, který byl na počátku prostě jiný a naše hodnoty třeba vůbec neznal, nikdo mu je nevysvětlil, nebyl seznámen s tím, co po něm chceme. Takto ona pomyslná bariéra mezi majoritou a menšinou narůstá. Tento jev se odehrává jak mezi jedinci, tak mezi skupinami. Jaká je politika přístupu k minoritě, tak se minorita začne chovat. Jestliže je menšina přijata, začne se o jevy v majoritě zajímat. Pokud je kritizována, začnou se kupit problémy a narůstat konflikty.¹⁰³

Velmi důležitá je také integrace imigrantů do české společnosti. Proces integrace zasahuje do všech sfér života. Je důležité, aby se imigranty podařilo integrovat nejen do sféry trhu práce, ale také do kulturního, společenského a politického života většinové

¹⁰⁰ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 9. ISBN 80-7178-285-8.

¹⁰¹ ČANĚK, David. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. 1. vyd. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. s. 23. ISBN 80-85241-94-3.

¹⁰² MARADA, Radim. *Etnická různost a občanská jednota*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 281. ISBN 80-7325-111-6.

¹⁰³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 179-180. ISBN 80-7178-648-9.

společnosti. Integrace klade nároky jak na nově příchozí, tak na majoritní společnost. Je oboustranným procesem, který probíhá na základě interakce mezi nově příchozími a majoritou. Majoritní společnost může integraci imigrantů podpořit ve svém vlastním zájmu. A to v zachování přístupu otevřenosti a spolupráce. Česká republika usiluje o to, aby imigrantům zajistila rovnost šancí, ochranu před diskriminací a rozsah práv blíží se právům občanů. Od imigrantů, kteří v České republice hodlají setrvat dlouhodobě či nastálo, se požaduje, aby dodržovali právní řád České republiky a respektovali základní hodnoty společnosti. Očekává se od nich i jejich loajalita k hostitelské zemi a aktivní přístup k začlenění do společnosti. Ve velké míře záleží na společnosti hostitelské země, jestli imigranti budou žít na okraji společnosti, nebo zda se stanou její součástí. Je nezbytné, aby imigrant měl šanci novému prostředí hostitelské země porozumět a přijmout je za své. Také je důležité, aby byl svým okolím přijímán.¹⁰⁴

Je nezbytné, aby imigranti a národnostní menšiny byly na území České republiky chráněny z právního hlediska. Trestněprávní úprava ochrany menšin vychází ze dvou základních zdrojů. Jedním z nich jsou mezinárodní dokumenty, jejichž obsah je pro Českou republiku závazný. Druhým zdrojem jsou vnitrostátní prameny nejvyšší právní síly a těmi jsou Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod. Tyto dokumenty přiznávají národnostním menšinám určitá práva a zároveň je chrání před diskriminací a různými rasově motivovanými útoky. V mezinárodních dokumentech se rozděluje práva národnostních menšin do čtyř kategorií. Těmito kategoriemi jsou: právo na ochranu před násilnou diskriminací, právo na ochranu před nenásilnou diskriminací, právo na seberealizaci a rozvoj vlastní národnosti, etnické či kulturní identity a právo na plnou integraci do společnosti.¹⁰⁵

¹⁰⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. s. 77-78. ISBN 80-7178-285-8.

¹⁰⁵ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 179-180. ISBN 80-7178-648-9.

5 Teorie předsudků a obranné mechanismy

Společenské předsudky představují formu agrese systematicky zaměřenou proti členům určité kulturní nebo etnické skupiny. Člověk, který má předsudky při posuzování druhých, nezvažuje žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen libovolnou vlastností druhého člověka. Předsudky mohou být negativní, ale i pozitivní. Někdo například může považovat všechny lidi, kteří pocházejí ze stejné části jako on, za přátelské. Psychologické výzkumy předsudků se však zaměřují především na negativní předsudky. Zaměřují se zvláště na nepřátelskost vůči členům etnických menšin.¹⁰⁶

5.1 Získávání předsudků

Jedinec získává předsudky již od svého dětství. Dítě, které přejímá předsudky, přebírá stereotypy a postoje od svého kulturního prostředí a od své rodiny. V dětství je rozhodující, jakým způsobem se rodiče ke svému dítěti chovají. Pokud rodiče své dítě neustále ukáznějí a vyhrožují mu, nezbyvá mu nic jiného než si osvojit podezíravost, strach a nenávisť, které si dříve nebo později může pevně spojit s menšinovými skupinami. U tvrdé a kritické výchovy, kde slovo rodičů je zákonem hrozí, že položí základy pro skupinové předsudky. Větší pravděpodobnost výskytu předsudků je u dětí vychovávaných matkami, které tvrdě vyžadují poslušnost, dusí tak dětská hnutí mysli a vyžadují tvrdě kázeň. Dítě se učí, že lidským vztahům nevládne důvěra a tolerance, ale autorita a moc. Rovnost pro ně ve skutečnosti neexistuje. Odmítavý, nedbalý či nedůsledný způsob výchovy vede často ke vzniku předsudků. Etnické postoje dítěte se postupně formují do koherentních jednotek uvnitř osobnosti a stávají se neoddělitelnou součástí její struktury.¹⁰⁷

V pubertě má dítě předsudky většinou z druhé ruky a naučilo se opakovat názory svých rodičů. Dítě postupem času zjišťuje, že musí mít své vlastní předsudky a následně

¹⁰⁶ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 121. ISBN 80-7178-763.

¹⁰⁷ ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. 1. vyd., Praha : PROSTOR, 2004. s. 319-333. ISBN 80-7260-125-3.

si je začne vytvářet. Člověk nemá předsudky proti určitému člověku, ale má je proti kategorii jako celku. Lidé mají také sklony hledat nějakou jednoduchou traumatickou zkušenost z dětství, aby na jejím základě mohli vysvětlit své postoje. Jestliže má člověk schopnost zlobit se a být nepřátelský, je také značně vnímavý na chválu. Egoismus je v lidské povaze tedy absolutní podmínkou existence. Potřeba uznání je jeho společenským projevem.

Z toho vyplývá, že žádné dítě se nerodí s předsudky, ale vždy si je osvojí. Osvojuje si je především při naplňování vlastních potřeb. Vývoj osobnosti dítěte souvisí se strukturou dané společnosti.¹⁰⁸

5.2 Projevy předsudků

Předsudky se různě projevují v lidském chování. Málokdo si nechá své antipatie jen pro sebe. Čím je postoj intenzivnější, tím je větší pravděpodobnost, že vyústí v rázný nepřátelský čin. Je možné charakterizovat několik stupňů nepřátelských akcí a to od nejmírnějších po nejráznější.

První stupeň je *osočování*. Lidé, kteří mají předsudky, o nich většinou mluví. V rozhovoru se stejně smýšlejícími lidmi mohou o svém antagonismu mluvit svobodně. Většina lidí ve svých nesympatiích nezajde dál.

Druhým stupněm v projevech předsudků je *vyhýbání se*. Pokud je předsudek silnější, vede jedince k tomu, aby se vyhýbal příslušníkům neoblíbené skupiny, i za cenu značných nesnází. V tomto případě nositel předsudku skupině, kterou nemá v oblibě, neubližuje.

Třetím stupněm je *diskriminace*. V tomto případě zaujatá osoba provádí nežádoucí rozlišování aktivním způsobem. Pokouší se všechny příslušníky určité skupiny vyloučit z některých druhů zaměstnání, z obytných čtvrtí, zbavit je politických práv, příležitostí ke vzdělání nebo zábavě, odepřít jim nemocnice, kostely či některé jiné sociální výhody. Institucionalizovanou formou diskriminace je segregace, která je prosazovaná právně nebo obecnou zvyklostí.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 333-345.

Čtvrtým stupněm projevování předsudků je *fyzické napadání*. Při stupňování emocí může vést předsudek k polonásilným nebo násilným činům. Například nežádoucí romská rodina může být násilně vypuzena ze sousedství nebo tak vážně ohrožována, že ze strachu raději odejde sama.

Pátým a posledním stupněm projevování předsudků je *vyhlazování*. Vyhlažování stojí na nejvyšším stupni násilného projevu předsudku společně s lynčováním, pogromy, masakry a hitlerovskými genocidními programy.¹⁰⁹

Tato pětistupňová škála slouží k tomu, aby upoutala pozornost k obrovskému rozsahu činností, které mohou mít svůj původ v předsudečných postojích a přesvědčeních. Většina lidí nikdy nepokročí od nepříznivých vyjádření k vyhýbání se nebo od vyhýbání se k aktivní diskriminaci či ještě dál. Přesto však platí, že činnost v jedné úrovni usnadňuje přechod na vyšší úroveň. Z hlediska společenských důsledků jsou mnohé zdvořilé předsudky poměrně neškodné, jelikož se omezují na plané klábosení. Bohužel se v tomto století četnost případů kritického vývoje zvyšuje. Výsledkem je pak hrozivý rozvrat lidské rodiny. A tím jak vzrůstá vzájemná závislost národů celého světa, tyto zvyšující se třenice mohou lidé tolerovat stále méně.¹¹⁰

5.3 Teorie předsudků

Problematika předsudků úzce souvisí s vrozenou povahou agrese. Agrese je v podstatě předpojaté chování, které manifestuje nějaký biologický pud. Úkolem tohoto pudu je soutěžit, bránit teritorium nebo ochraňovat příbuzenské geny. Mezi základní instinkty lidských bytostí patří ochrana teritoria. Tento instinkt v mnoha případech vede k válkám a k rasovým konfliktům.

Moderní pojetí biologické teorie chápe předsudky vůči vnějším skupinám jako důsledek určitého biologického pudu ochraňovat jedince, kteří s námi sdílejí stejné geny. Tato teorie také implikuje to, že ten, kdo se takto nechová, vzbuzuje automaticky nedůvěru.

Většina prací je založena na myšlence, že pokud se něco něčemu podobá, je to pravděpodobně totéž. Toto tvrzení nemusí být pravdivé. Povrchní podobnost chování neznamena, že jde o totéž. Lidská agrese se podstatně liší od chování zvířat a její

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 46-47.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 47.

příčiny jsou také odlišné. Jen proto, že se dvě věci podobají, nemusejí být zcela stejné.¹¹¹

5.3.1 Autoritářská osobnost

Základem lidských předsudků je určitý typ osobnosti. Díky výchově jisté typy lidí inklinují k předsudkům vůči vnějším skupinám. Ve většině případech jsou to lidé, jejichž rodiče prosazovali velmi tvrdou disciplínu. Ta u dítěte vyvolala silně agresivní pocity, ale také neumožňovala, aby dítě tyto pocity vyjádřilo. Důsledkem je, že se internalizovaly a začaly se projevovat vůči jiným objektům, zvláště vůči minoritním etnickým skupinám a vůči lidem, kteří jsou nějakým způsobem společensky odlišní.¹¹² Pro autoritářskou osobnost je typická tendence, že za své chyby viním tebe neboli za své nedostatky budu trestat někoho v okolí. Autoritativnost znamená nenávisť k lidem, kteří smýšlejí jinak. Znamená také rigiditu, dogmatismus, konzervativní moralizování nebo nedostatek smyslu pro humor. Autoritářská osobnost se bojí potrestání, což jí umožňuje jednat sebezprosazujícím se způsobem pouze tam, kde asertivitu posvěcuje patřičná autorita.¹¹³ Teorie autoritářské osobnosti je v určitých ohledech užitečná, má však i svá omezení. Tato teorie může vysvětlit, proč jsou někteří lidé více náchylní k předsudkům nežli jiní. Nedokáže ale vysvětlit, jak je možné, že předpojatými se někdy stanou celé společnosti nebo skupiny uvnitř společnosti. V podobných společenstvích určitě existují individuální rozdíly, co se týče autoritářství, a přece celá skupina často přijme rasistický postoj k určité skupině.¹¹⁴

5.3.2 Teorie obětního beránka

Již existující předsudky se ještě zvýrazňují procesem výběru obětního beránka. Zastánci teorie obětního beránka často upozorňují na to, že předsudky jsou často nejsilnější v sociálně deprivovaných oblastech. Nejprve však musí existovat sociální

¹¹¹ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 122-123. ISBN 80-7178-763.

¹¹² Tamtéž, s. 123.

¹¹³ NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2002. s. 41-43. ISBN 80-7239-119-4.

¹¹⁴ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 123. ISBN 80-7178-763.

klima, které předsudky toleruje.¹¹⁵ Teorie obětního beránka souvisí s tím, že vinu a neštěstí lze z vlastních beder přenést na bedra někoho jiného. Tomuto duševnímu procesu se dnes říká projekce. Svůj vlastní hněv, strach či neovladatelné touhy vidíme na jiných. Za naše neštěstí si nemůžeme sami, ale může za ně někdo jiný. K obětnímu beránkovi odpovědnému za všechno mají nejbližší různé náboženské, rasové nebo etnické skupiny, jelikož jsou stabilní a trvalé. Proto jim lze přidělit přesně vymezenou roli a pro celou skupinu lze vyrobit jakousi šablonu.¹¹⁶

5.3.3 Předsudky a sociální identita

Členství v sociálních skupinách tvoří důležitou část sociální identity. Členství v určité identifikovatelné skupině může představovat dostatečný důvod k diskriminaci ve prospěch členů vlastní skupiny a proti členům vnějších skupin. Při formování předsudků se uplatňují tři mechanismy. Těmito mechanismy jsou kategorizace, asimilace a hledání koherence. Kategorizace je způsob, jakým klasifikujeme informace. Zvláště proces stereotypizace hraje ve vývoji předsudků významnou roli. Asimilace je způsob, jak se učíme hodnotit. Hodnotíme například pomocí slov jako dobrý, špatný, sympatický, nesympatický a podobně. Hledání koherence jsou pak pokusy vysvětlit nebo ospravedlnit vlastní myšlenky a postoje.¹¹⁷

5.3.4 Etnické předsudky

Etnický předsudek je v podstatě antipatie, která vychází ze strnulé a chybné generalizace. Tuto antipatii lze vyjádřit nebo pociťovat. Může být namířena proti celku nebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny. Postoje a stereotypy, které jsou akceptované společností jsou známy naprosté většině jejích členů a výrazně ovlivňují lidské chování. Předsudky přetrvávají, dokud přetrvávají také společenské normy a

¹¹⁵ Tamtéž, s. 124.

¹¹⁶ ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. 1. vyd., Praha : PROSTOR, 2004. s. 267-269. ISBN 80-7260-125-3.

¹¹⁷ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 125-126. ISBN 80-7178-763.

mění se, pokud se společenské normy změní. Vzdělání, inteligence a příslušnost ke společenské vrstvě negativně korelují s předsudky.¹¹⁸

5.4 Změna předsudků

Způsoby nápravy předsudků mohou pomoci předsudky snížit, ale zřejmě je zcela neodstraní. Snaha o vytvoření společnosti, ve které by všichni lidé žili v obстоjných podmínkách, měli bydlení a zaměstnání a podobně, by nejspíše značně přispěla ke snížení předsudků ve společnosti, i když by je zcela nevymýtila. Pokud shrneme všechny existující psychologické poznatky, zjistíme, že redukce předsudků má pět hlavních podmínek.

První podmínkou je *rovnoprávné postavení zúčastněných*. Pokud účast na životě společnosti určují společenské role, které podporují stereotypy určitých etnických skupin, tak se společenské předsudky pravděpodobně nezmění. Viditelné úspěchy členů menšinové skupiny a rovnoprávné vztahy mezi členy menšinové a dominantní skupiny naopak představují nové informace, na jejichž základě se postoje často mění.

Druhou podmínkou je *příležitost k osobnímu kontaktu*. Jestliže se členové dvou skupin setkávají v rámci ustanovených sociálních rolí, nebudou pak mít snahu přehodnotit své názory. Pokud má dojít k přehodnocení, musí mít členové obou skupin možnost se osobně poznat. Znalost osobností členů druhé skupiny většinou vede k vyšší akceptaci.

Třetí podmínkou je *kontakt s nestereotypními jedinci*. V každé přirozené skupině se vyskytují jedinci, kteří se podstatně odlišují od ostatních. Kontakt s nestereotypními jedinci může snížit předsudky, protože nás nutí k tomu, abychom s druhými jednali jako s neopakovatelnými lidskými osobnostmi, a ne jako s příslušníky nesympatické skupiny.

Čtvrtou podmínkou je *společenská podpora kontaktu mezi skupinami*. Pokud společnost podporuje kontakt mezi skupinami a spravedlivé, rovnoprávné jednání, předsudky se sníží. Naděje, že kontakt mezi dvěma jedinci způsobí snížení předsudků, je větší, když jej přátelé a rodina obou lidí podporují.

¹¹⁸ ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. 1. vyd., Praha : PROSTOR, 2004. s. 41-44. ISBN 80-7260-125-3.

Poslední podmínkou je *příležitost ke spolupráci*. Společné úsilí vede k rozšíření sociálních hranic společenské identifikace. Následně členové druhé skupiny přestávají být označováni jako oni a stanou se z nich naši. Společné úsilí, které překonává odlišnosti mezi skupinami je účinným nástrojem k redukci předpojatých postojů.

Jestliže je splněno všech pět těchto podmínek, dojde k redukci předsudků i u jedinců, jejichž původní postoje byly velmi silné.¹¹⁹

5.5 Obranné mechanismy

Obranné mechanismy se zaměřují na vznik kladných emocí, respektive na snižování záporných emocí. Společné všem obranným mechanismům je snaha usnadnit si život. Na hranici mezi klasickými obrannými mechanismy a chybami vnímání jsou chyby zkreslující informace, které získáváme z okolí. Obranné mechanismy nám umožňují setrvávat v klidu a pohodě svých předsudků a také nám umožňují odstranit nepříjemný prožitek úzkosti. Obranných mechanismů je celá řada. V této podkapitole se některé z nich pokusím popsat. Obranné mechanismy lze rozdělit na aktivně a pasivně obranné.¹²⁰

5.5.1 Aktivně obranné mechanismy

Racionalizace je pokus o zastření nežádoucích pohnutek pohnutkami vhodnějšími či výhodnějšími cestou logického či racionálního zdůvodnění. Vždy se můžeme vyrovnat s napětím, výčitkami svědomí a pocity viny tím, že si přikrášíme motivaci svého jednání. Racionalizací například je, když z viny za onu situaci viníme příslušníky jiné rasy, národnosti a další.

Projekce je přičítání žádostí a pohnutek nepřijatelných vlastnímu já jiným osobám. Jejím smyslem je jak obrana před úzkostí, tak zachovávání únosného obrazu sebe sama. Je to ovlivnění vnímání podnětů prostřednictvím vzpomínek. Projekce se také nemusí příliš zabývat realitou. Projekce může realitu přetvořit ve víceméně

¹¹⁹ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 127-129. ISBN 80-7178-763.

¹²⁰ NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2002. s. 76-77. ISBN 80-7239-119-4.

iluzorní, virtuální a smyšlený svět. Projekcí a jejím přenosem lze odštěpit nežádoucí vlastnosti od vlastní osobnosti a přenést je do druhých.

Potlačení je snaha zbavit se určité představy, skupiny představ nebo poznatků afektivně nabitých, pokud je jejich obsah neslučitelný s obsahem vědomí. Tímto způsobem jsou potlačovány informace, které by mohly narušit pohodlné stereotypy a pod jejichž vlivem by člověk musel měnit zaběhnuté názory. Platí, že nepříjemné zážitky se zapomínají rychleji než příjemné zážitky.

Identifikace je bezmyšlenkovitě a nekritické ztotožnění se skupinou, k níž patříme nebo chceme patřit, a přijetí jejích norem bez kritické korekce. Pro člověka je lepší mýlit se se stranou než mít pravdu proti ní. Lidé si tím posilují pocit vlastní hodnoty, zvyšují si sebevědomí, a snižují naopak pocity nedostatečnosti.

Substituce neboli náhrada znamená, že jedno nedosažitelné uspokojení je nahrazeno druhým, které je dostupné. Například agresivitu lze zvládnout po přesunu na bojové či kolektivní sporty.

Upoutávání pozornosti je snaha upoutat pozornost našeho okolí. Snaha upoutat pozornost se vyskytuje jak u lidí zejména v dětství odstrkovaných, tak i u osob, jejichž dětství bylo poznamenáno zcela nekritickou láskou rodičů. Upoutání pozornosti lze dosáhnout hlasitou mluvou, teatrálními gesty, provokujícím oděvem, okázalým jednáním a podobně.

Zlehčování je snaha znevážit situaci, ve které jedinec neuspěl. Podobně jsou také zlehčovány osoby, jež nás porazily, ať v přímém boji, nebo nepřímo. V tomto případě je důležité druhého shodit, a tím obnovit vlastní sebevědomí.¹²¹

5.5.2 Pasivně obranné mechanismy

Negativismus je opačné chování než to, které je požadováno nebo očekáváno. Negativismus graduje v dospívání, ale mívá ještě jedno vzepětí, a to ve stáří. Tisíckrát může člověk druhému vysvětlovat co a jak, ale předsudek stále zůstává. Avšak negativismus leckdy vyrovnává extrémy na obou stranách.

¹²¹ Tamtéž, s. 77-85.

Regrese je únik na vývojově nižší úroveň. Nemocný se pak chová jako malé dítě. Lidé ve stresu regredují i jinak. Šíří a akceptují mnohé na první poslech zcela nereálné fámy, přejímají naivní názory, předsudky, mýty a podobně.

Rezignace je, když se člověk v dlouhodobě frustrující situaci vzdá uspokojení svých požadavků, protože je považuje za beznadějné. Pesimisté hovoří o naučené bezmocnosti, která může vést nejen k rezignaci, ale i k smrti. Optimisté naopak konstatují, že kdo nic neočekává, nebude zklamán.

Únik je rozdělen na fyzický a psychický. V případě předsudků mluvíme o psychickém úniku, který bývá diferencovanější. Může zahrnovat neobvykle přizpůsobivé chování, únik k nadměrné práci, únik do samoty, únik do nemoci či do mystiky.¹²²

¹²² Tamtéž, s. 82-86.

III. Empirická část

1 Kvantitativní výzkum

1.1 Cíle výzkumu

Cílem empirické části mé diplomové práce je zmapovat současný stav zkoumání v oblasti předsudků české populace vůči imigrantům a pomocí výzkumu zjistit, popsat a vyhodnotit postoje české veřejnosti vůči imigrantům se zaměřením na Liberecký kraj. Cílem je také uskutečnit sběr dat pomocí dotazníků předložených obyvatelům Libereckého kraje. Tyto dotazníky předložím dvěma skupinám liberecké populace. První skupinou jsou žáci dvou devátých tříd druhého stupně základní školy a druhou skupinou je dospělá populace. Cílem je zjistit, zda a do jaké míry se u těchto dvou skupin populace vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří žijí v České republice a také porovnat výsledky dotazníkového šetření u těchto dvou skupin.

1.2 Metoda sběru dat

Základním metodickým aparátem výzkumu byl standardizovaný dotazník, který usnadnil zjištění jednotlivých informací. Výzkum byl zaměřen na zjištění míry předsudků vůči imigrantům u žáků na základní škole a u dospělé populace. Výzkum probíhal v roce 2010 a to v měsíci listopadu. Samotný dotazník obsahoval patnáct otázek. Z toho tři otázky byly identifikační (pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání), devět otázek bylo uzavřených a tři otázky byly otevřené. Celkem bylo rozdáno a rozesláno 123 dotazníků, z nichž se vrátilo přesně 102 vyplněných dotazníků (50 dotazníků od žáků ze základní školy a 52 dotazníků od dospělé populace). 16 dotazníků se nevrátilo a 5 dotazníků se vrátilo nevyplněných. Na základní škole bylo rozdáno 58 dotazníků do dvou devátých tříd. 50 dotazníků se vrátilo vyplněných, 3 dotazníky se vrátily nevyplněné a 5 dotazníků se nevrátilo. V dospělé populaci bylo rozdáno a rozesláno 65 dotazníků. 52 dotazníků se vrátilo vyplněných, 2 dotazníky se vrátily

nevyplněné a 11 dotazníků se nevrátilo. Pro zpracování byly použity všechny vrácené a vyplněné dotazníky (102).

1.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo celkem 102 respondentů. Dotazníky byly předkládány lidem žijícím v Libereckém kraji, jelikož se výzkum zaměřoval na zjišťování míry předsudků vůči imigrantům právě v tomto kraji. Respondenti byli rozděleni do dvou skupin. První skupinu respondentů tvořili žáci dvou devátých tříd jedné liberecké základní školy. Druhou skupinu respondentů tvořili lidé z dospělé populace, jejichž výběr probíhal nahodile. Všem dotazovaným byla samozřejmě zachována anonymita.

První skupinu respondentů tvořilo 50 žáků základní školy (28 dívek a 22 chlapců), kteří spadali do věkové kategorie 20 a méně let.

Druhou skupinu tvořilo 52 respondentů z dospělé populace (32 žen a 20 mužů). Jejich věk byl rozložen takto: 20 a méně let (18%), 21 – 39 let (44%), 40 – 59 let (26%), 60 – 79 let (9%), 80 a více let (3%). Většina dotazovaných jako své nejvyšší dosažené vzdělání uvedla vzdělání střední s maturitou (58%), dále vysokoškolské (19%), střední bez maturity (15%) a základní či bez vzdělání uvedlo nejméně respondentů (8%).

1.4 Výsledky dotazníkového šetření

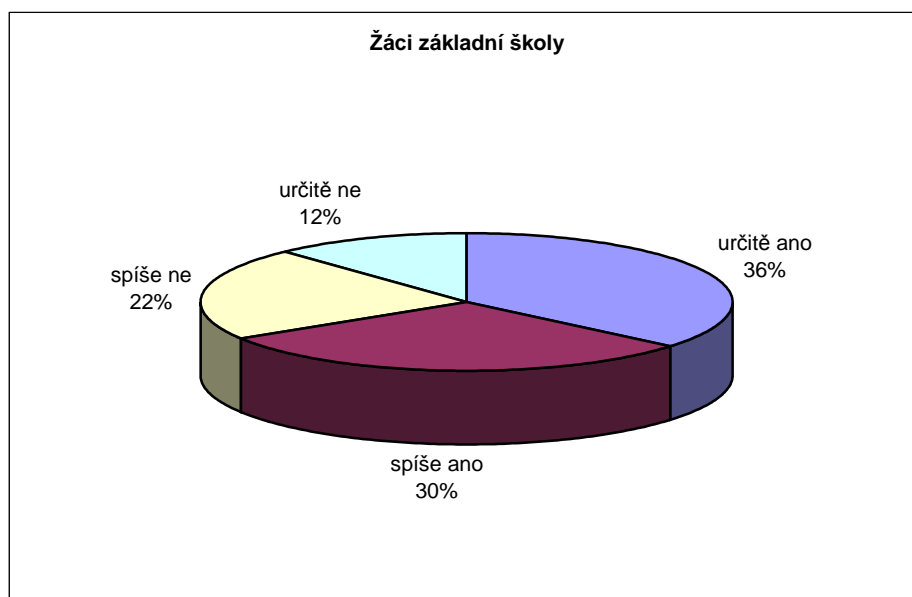
V této empirické části diplomové práce se seznámíme s výsledky dotazníkového šetření, které si dále budeme interpretovat tak, abychom byli schopni vidět rozdíly mezi mírou předsudků vůči imigrantům u žáků základní školy a v dospělé populaci. Výsledky kvantitativního výzkumu jsou prezentovány podle pořadí otázek uvedených v dotazníku. Výsledky prvních tří identifikačních otázek byly již uvedeny v popisu výzkumného vzorku.

Otázka č. 4: Myslíte si, že se v české společnosti vyskytují předsudky (předsudek = nepřátelský postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině) vůči imigrantům, kteří v ní žijí?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda si žáci myslí, že se v české společnosti vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří v ní žijí, 36% žáků odpovědělo, že určitě ano. 30% žáků odpovědělo, že spíše ano. Z toho vyplývá, že více jak polovina žáků (66%) si myslí, že se v české společnosti vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří v ní žijí. Naopak 22% žáků si myslí, že se předsudky vůči imigrantům v české společnosti spíše nevyskytují a pouze 12% žáků uvedlo, že se předsudky v české společnosti vůči imigrantům určitě nevyskytují. 34% žáků tedy výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti popřelo. Z výsledků vyplývá, že většina žáků základní školy výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti připouští.

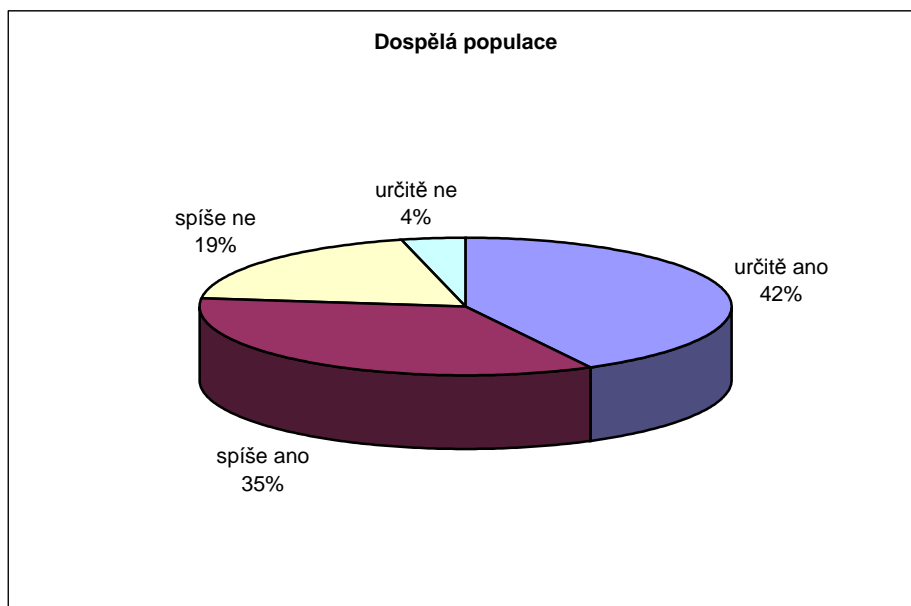
Graf č. 1

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

Téměř polovina (42%) respondentů dospělé populace si myslí, že se v české společnosti předsudky vůči imigrantům určitě vyskytují a 35% respondentů dospělé populace se přiklání k odpovědi, že spíše ano. Z těchto výsledků lze vyvodit, že 77% respondentů dospělé populace výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti potvrzuje. Avšak 19% respondentů dospělé populace si myslí, že se předsudky vůči imigrantům v české společnosti spíše nevyskytují a pouze 4% respondentů dospělé populace si myslí, že se v ní určitě nevyskytují. 23% respondentů dospělé populace výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti popírá, avšak naprostá většina respondentů dospělé populace tento výskyt potvrzuje.

Graf č. 2

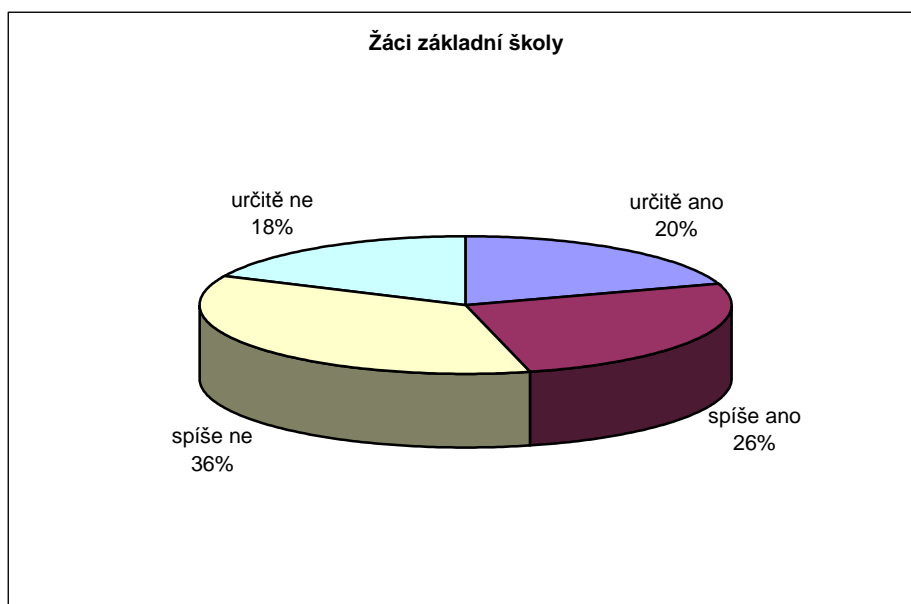
Závěr: Naprostá většina všech respondentů (72%) si myslí, že se předsudky vůči imigrantům v české společnosti vyskytují. Dospělá populace připouští výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti ve větší míře (77%) než žáci na základní škole (66%). Naopak žáci na základní škole (34%) ve větší míře popírají výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti než dospělá populace (23%). Výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti tedy celkově popřelo pouze 28% všech respondentů.

Otázka č. 5: Myslíte si, že Vy osobně máte předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda si žáci myslí, že oni osobně mají předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky, 20% žáků odpovědělo, že určitě ano. 26% žáků odpovědělo, že spíše ano. Z těchto výsledků vyplývá, že téměř polovina žáků (46%) si myslí, že má předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky. Na druhou stranu 36% žáků odpovědělo, že spíše nemá předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky a 18% žáků odpovědělo, že určitě vůči nim nemá předsudky. Více jak polovina žáků (54%) si tedy myslí, že nemá předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky.

Graf č. 3

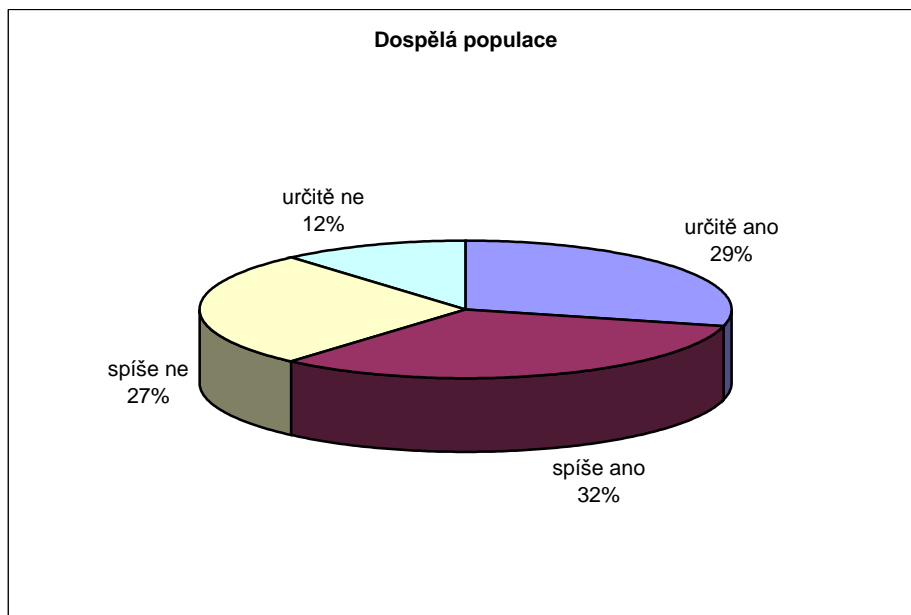

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci si 29% respondentů myslí, že určitě má předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky a 32% respondentů si myslí, že spíše má předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky. Tedy více jak polovina respondentů (61%) dospělé populace Libereckého kraje přiznává, že má předsudky vůči

imigrantům, kteří žijí na území České republiky. Naopak 27% respondentů dospělé populace se vyjádřilo, že předsudky vůči imigrantům spíše nemá a 12% respondentů dospělé populace odpovědělo, že určitě vůči nim nemá předsudky. Celkově 39% respondentů dospělé populace tedy odmítá, že by měli předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky.

Graf č. 4

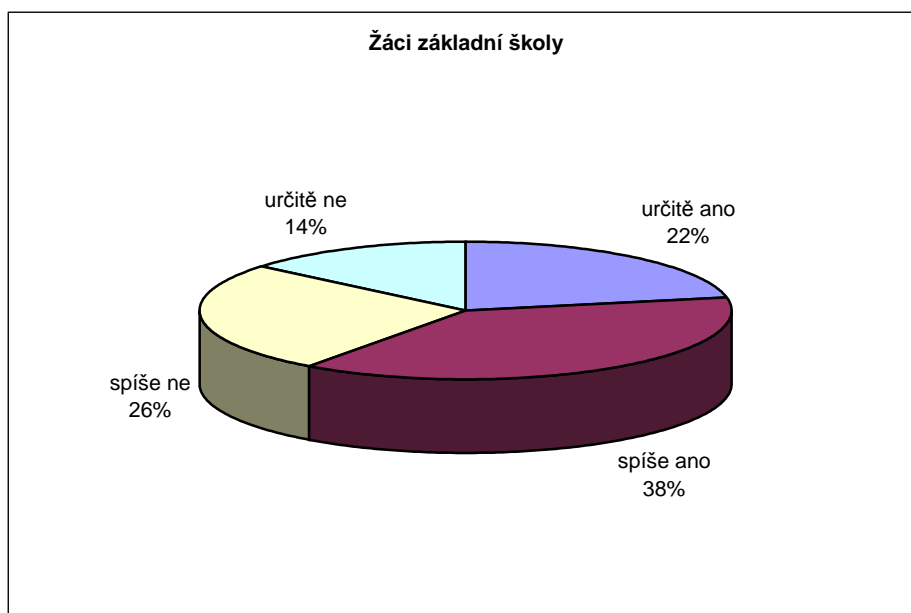
Závěr: U této otázky se výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy a u dospělé populace poměrně liší. Zatímco necelá polovina žáků základní školy (46%) přiznává, že má předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky, v dospělé populaci to přiznává dokonce 61% respondentů. Z toho lze vyvodit, že v dospělé populaci Libereckého kraje má většina respondentů předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky. Naproti tomu u žáků základní školy převažují žáci (54%), kteří nemají předsudky vůči imigrantům žijícím v České republice, nad žáky, kteří je mají. V dospělé populaci se vyskytují předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky ve větší míře než u žáků základní školy.

Otázka č. 6: Myslíte si, že může v České republice fungovat multikulturalismus?
(multikulturalismus = v jednom demokratickém státě mohou společně žít skupiny s různou kulturou)

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda si žáci myslí, že v České republice může fungovat multikulturalismus, 22% žáků odpovědělo, že určitě ano a 38% žáků odpovědělo, že spíše ano. Z těchto výsledků vyplývá, že 60% žáků si myslí, že v České republice může fungovat multikulturalismus. 26% žáků si naopak myslí, že multikulturalismus v České republice spíše nemůže fungovat a 14% žáků si myslí, že určitě nemůže fungovat. 40% žáků si tedy myslí, že multikulturalismus v České republice nemůže fungovat.

Graf č. 5

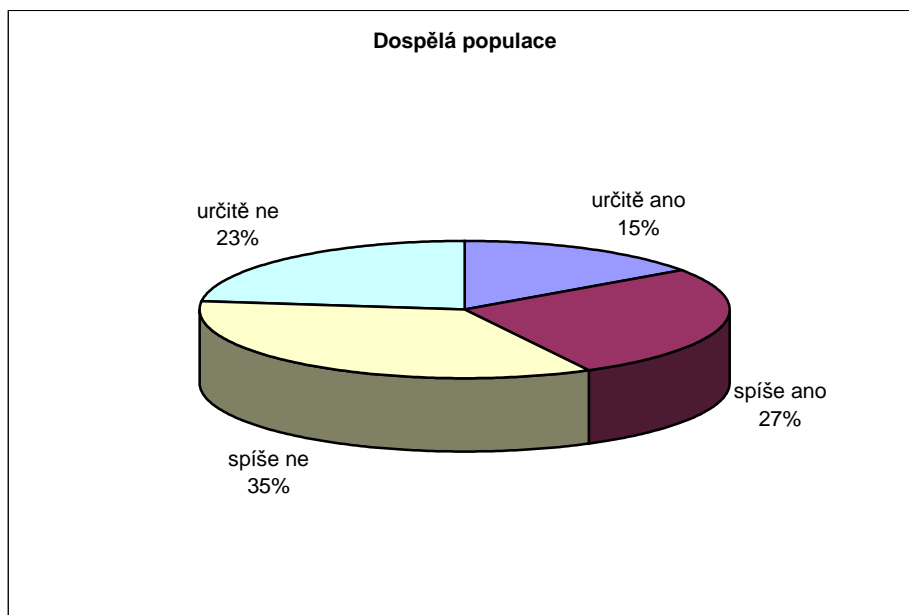

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci Libereckého kraje si 15% respondentů myslí, že multikulturalismus určitě může v České republice fungovat a 27% respondentů dospělé populace si myslí, že spíše může fungovat. 42% dospělé populace si tedy myslí, že multikulturalismus může v České republice fungovat, což je méně jak polovina

respondentů. 35% respondentů dospělé populace si však myslí, že multikulturalismus v České republice spíše nemůže fungovat a 23% respondentů uvedlo, že určitě nemůže fungovat. Z těchto výsledků je tedy patrné, že více jak polovina respondentů dospělé populace (58%) si myslí, že multikulturalismus nemůže v České republice fungovat.

Graf č. 6

Závěr: Výsledky dotazníkového šetření se u žáků základní školy a u dospělé populace u této otázky liší. Více jak polovina žáků základní školy (60%) si myslí, že multikulturalismus může v České republice fungovat, zatímco v dospělé populaci si to myslí necelá polovina respondentů (42%). Naopak více jak polovina respondentů dospělé populace (58%) si myslí, že multikulturalismus v České republice nemůže fungovat. V dospělé populaci si tedy většina respondentů myslí, že multikulturalismus v České republice nemůže fungovat, zatímco u žáků základní školy si většina respondentů myslí, že multikulturalismus v České republice může fungovat. Z toho lze usoudit, že v této otázce je dospělá populace skeptičtější než žáci na základní škole.

Otázka č.7: S příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejlépe dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití (např. kolej, služební cesta)?

U této otázky jsem dala respondentům na výběr ze šesti různých skupin národnostních menšin, které se v České republice vyskytují v největším počtu, jelikož jsem tyto skupiny národnostních menšin rozebírala již v teoretické části. Těmito národnostními menšinami jsou: Ukrajinci, Rusové, Poláci, Slováci, Němci a Vietnamci.

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

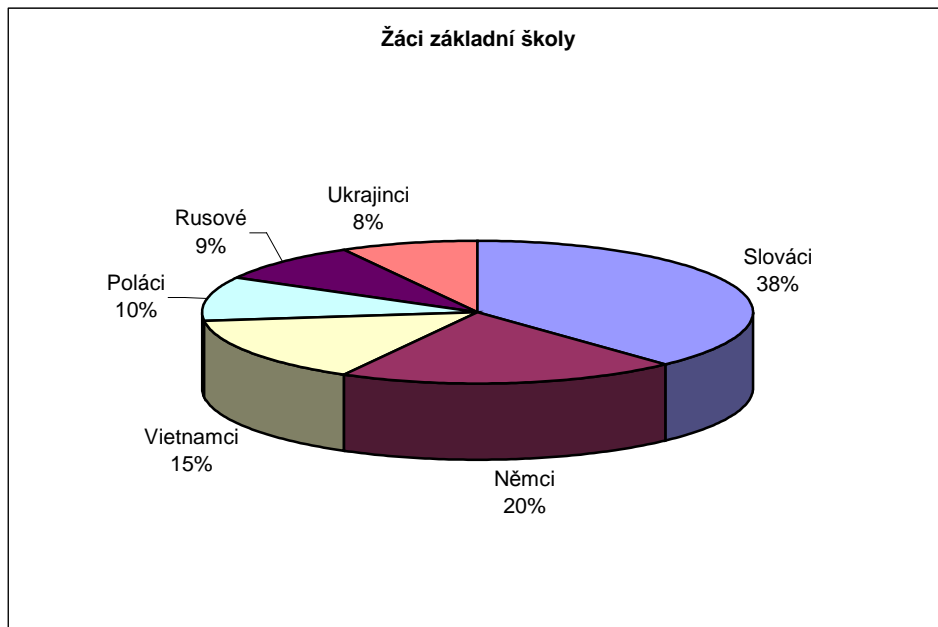
Na otázku, s příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejlépe dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití, 38% žáků odpovědělo, že by si krátkodobé soužití nejlépe dovedlo představit se Slováky. Na druhém místě se umístili Němci (20%), na třetím místě se umístili Vietnamci (15%), na čtvrtém místě se umístili Poláci (10%), na pátém místě se umístili Rusové (9%) a na posledním místě se umístili Ukrajinci (8%). Z výsledků tedy jasně vyplývá, že nejpříjemnější národnostní menšinou, se kterou by si žáci dokázali představit krátkodobé bezproblémové soužití, jsou Slováci. Naopak nejméně příjemnou národnostní menšinou, se kterou by si žáci dokázali představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Ukrajinci. Z těchto výsledků lze odvodit, že žáci zřejmě mají nejméně předsudků vůči slovenské národnostní menšině a naopak nejvíce předsudků mají vůči ukrajinské národnostní menšině.

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

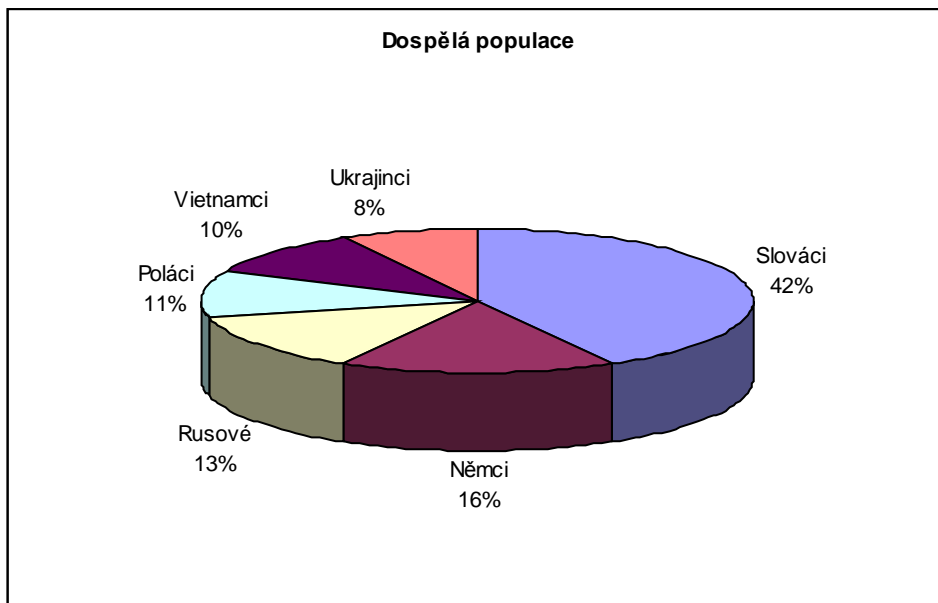
V dospělé populaci 42% respondentů odpovědělo, že by si nejlépe dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití se Slováky. Na druhém místě se umístili Němci (16%), na třetím místě se umístili Rusové (13%), na čtvrtém místě se umístili Poláci (11%), na pátém místě se umístili Vietnamci (10%) a na posledním místě se umístili Ukrajinci (8%). Z výsledků je tedy zřejmé, že nejpříjemnější národnostní menšinou, se kterou by si dospělá populace dokázala představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Slováci. Naopak nejméně příjemnou národnostní menšinou, se kterou by si dospělá populace dokázala představit bezproblémové krátkodobé soužití,

jsou Ukrajinci. Z toho lze odvodit, že dospělá populace má nejméně předsudků vůči slovenské národnostní menšině a naopak nejvíce předsudků má vůči ukrajinské národnostní menšině.

Graf č. 7

Graf č. 8

Závěr: Výsledky dotazníkového šetření se u této otázky u žáků základní školy a u dospělé populace příliš nelišily. V obou skupinách jsou nejpříjemnější národnostní menšinou, se kterou by si dokázali respondenti představit bezproblémové krátkodobé soužití, Slováci. Z toho lze usoudit, že žáci základní školy i dospělá populace má nejméně předsudků vůči slovenské národnostní menšině. Respondenti obou skupin se také shodli na tom, že nejméně přijatelnou národnostní menšinou, se kterou by si dokázali představit krátkodobé soužití, jsou Ukrajinci. Nejvíce předsudků mají respondenti vůči ukrajinské národnostní menšině.

Otázka č. 8: S příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejhůře dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití?

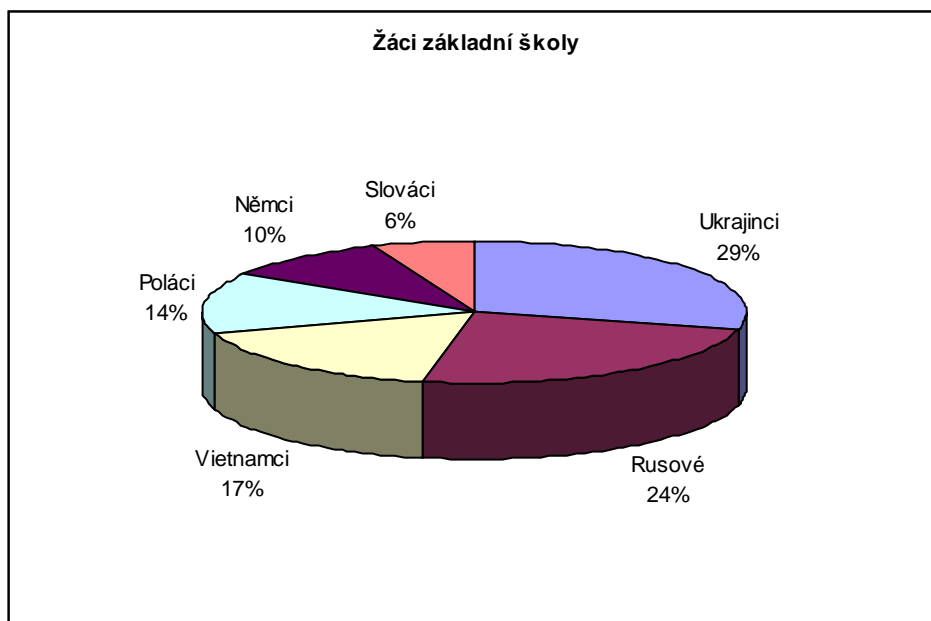
U této otázky jsem opět dala respondentům na výběr ze šesti různých skupin národnostních menšin, které se v České republice vyskytují v největším počtu, jelikož jsem tyto skupiny národnostních menšin rozebírala již v teoretické části. Těmito národnostními menšinami jsou: Ukrajinci, Rusové, Poláci, Slováci, Němci a Vietnamci.

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Z výsledků v předchozí otázce, kdy žáci označili jako nejméně přijatelnou národnostní menšinu, se kterou by si dokázali představit bezproblémové krátkodobé soužití Ukrajince, jsem předpokládala, že v této otázce naopak nejvíce žáků označí právě ukrajinskou národnostní menšinu, jelikož tato otázka byla položena opačně než ta předchozí. Můj předpoklad se vyplnil, jelikož 29% žáků odpovědělo, že nejhůře by si dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití s Ukrajinci. Na druhém místě se umístili Rusové (24%), na třetím místě se umístili Vietnamci (17%), na čtvrtém místě se umístili Poláci (14%), na pátém místě se umístili Němci (10%) a na posledním místě se umístili Slováci (6%). Výsledky dotazníkového šetření u této otázky se v podstatě shodují s výsledky dotazníkového šetření v předchozí otázce. Nejméně přijatelnou národnostní menšinou, se kterou by si žáci základní školy dokázali představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Ukrajinci. Z toho lze odvodit, že žáci vůči nim

mají zřejmě nejvíce předsudků. Avšak nepřijatelnější národnostní menšinou, se kterou by si žáci dokázali bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Slováci.

Graf č. 9

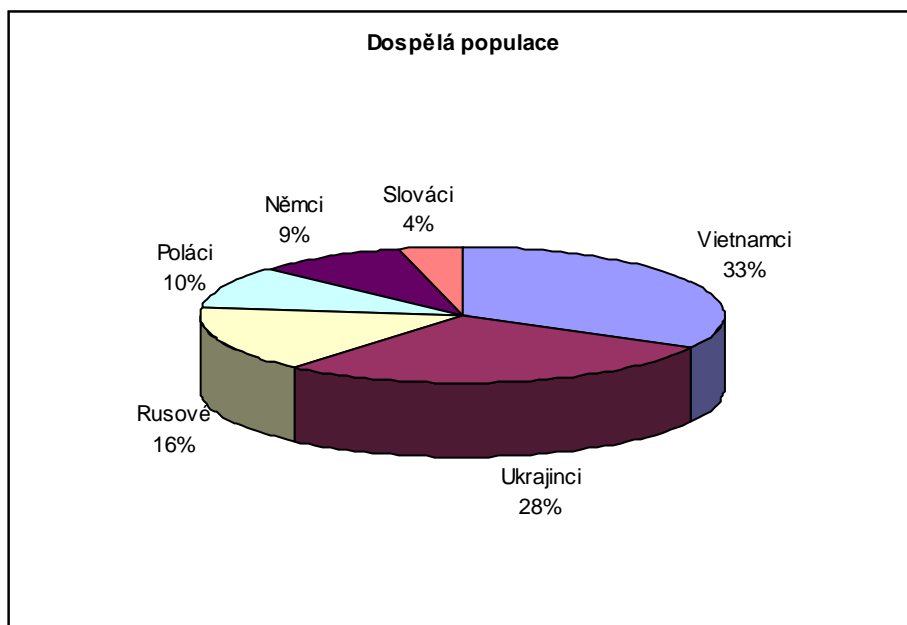

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

Vzhledem k výsledkům v předchozí otázce, kdy dospělá populace označila jako nejméně přijatelnou národnostní menšinu, se kterou by si dokázala představit bezproblémové krátkodobé soužití Ukrajince, jsem předpokládala, že většina respondentů u této otázky označí opět Ukrajince. U dospělé populace se však tento můj předpoklad nevyplnil. Nejvíce respondentů překvapivě označilo Vietnamce (33%) jako národnostní menšinu, se kterou by si nejhůře dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití. Na druhém místě se umístili Ukrajinci (28%), na třetím místě se umístili Rusové (16%), na čtvrtém místě se umístili Poláci (10%), na pátém místě se umístili Němci (9%) a na posledním místě se umístili Slováci (4%). Z výsledků tedy vyplývá, že nepřijatelnější národnostní menšinou, se kterou by si dokázala dospělá populace představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Slováci. V tomto se výsledky dotazníkového šetření u této otázky shodují s výsledky dotazníkového šetření v předchozí otázce, kde byli označeni za nepřijatelnější národnostní menšinu, se kterou

by si dospělá populace dokázala nejlépe představit bezproblémové krátkodobé soužití, také Slováci.

Graf č. 10

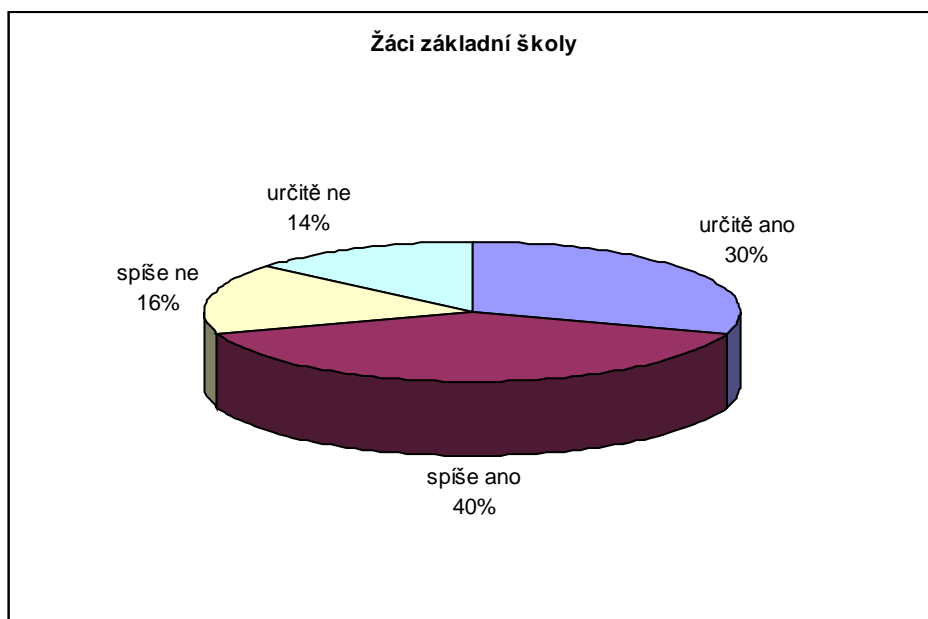
Závěr: Výsledky dotazníkového šetření u této otázky se u žáků základní školy a u dospělé populace na rozdíl od předchozí otázky liší. Na otázku, s příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejhůře dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití, nejvíce žáků odpovědělo, že s Ukrajincem. V dospělé populaci však nejvíce respondentů odpovědělo, že by si nejhůře dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití s Vietnamcem. Z těchto výsledků vyplynulo, že žáci mají zřejmě nejvíce předsudků vůči ukrajinské národnostní menšině, zatímco dospělá populace má zřejmě nejvíce předsudků vůči vietnamské národnostní menšině. Respondenti obou skupin se naopak shodli, že nejpříjemnější skupinou, se kterou by si dokázali představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Slováci. Z toho lze usuzovat, že nejméně předsudků mají obě skupiny vůči slovenské národnostní menšině.

Otázka č. 9: Jste spokojeni s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve Vašem kraji?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda jsou žáci spokojeni s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém (Libereckém) kraji, 30% žáků odpovědělo, že určitě ano a 40% žáků odpovědělo, že spíše ano. Naprostá většina žáků liberecké základní školy (70%) je tedy spokojena s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji. 16% žáků odpovědělo, že spíše není spokojeno s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji a 14% žáků určitě není s tímto přístupem spokojeno. Z toho vyplývá, že 30% žáků liberecké základní školy není spokojeno s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji. Většina žáků je však spokojena s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji.

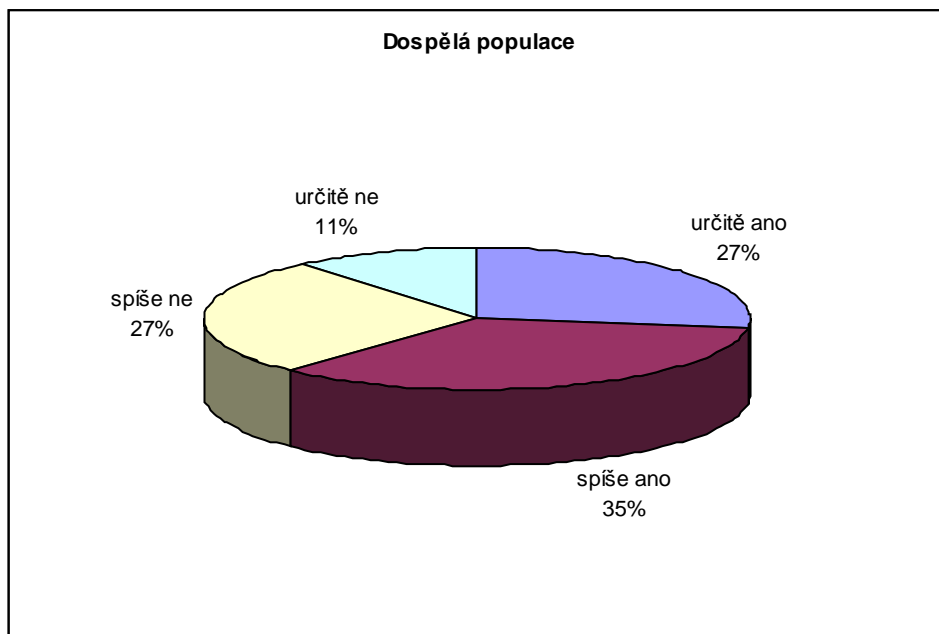
Graf č. 11

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci je 27% respondentů Libereckého kraje určitě spokojeno s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji a 35% respondentů je s tímto přístupem spíše spokojeno. Více jak polovina respondentů dospělé populace (62%) je tedy spokojena s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji. Naopak 27% respondentů dospělé populace spíše není spokojeno s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji a 11% respondentů dospělé populace určitě není s tímto přístupem ve svém kraji spokojeno. 38% respondentů dospělé populace tedy není spokojeno s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji.

Graf č. 12

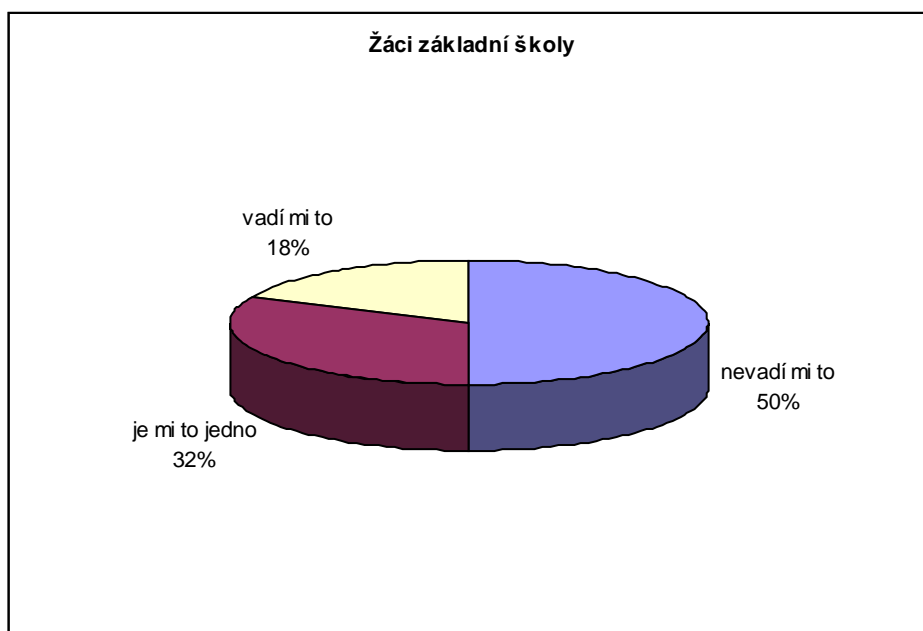
Závěr: U této otázky se výsledky dotazníkového šetření u žáků liberecké základní školy a u dospělé populace příliš neliší. Většina žáků základní školy (70%) a většina respondentů dospělé populace (62%) je spokojena s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém (Libereckém) kraji. V obou skupinách převažují respondenti, kteří jsou spokojeni s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém kraji, nad respondenty, kteří s tímto přístupem nejsou spokojeni.

Otázka č 10: Jak vnímáte to, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, jak vnímají žáci to, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky, 50% žáků odpovědělo, že jim to nevadí. 32% žáků opovědělo, že jim je to jedno a 18% žáků odpovědělo, že jim to vadí. Z těchto výsledků vyplývá, že 82% žáků projevilo toleranci vůči tomu, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky.

Graf č. 13

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci Libereckého kraje 38% respondentů odpovědělo, že jim nevadí, když imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky a 35% respondentů odpovědělo, že jim je to jedno. Naopak 27% respondentů dospělé populace uvedlo, že jim to vadí. Většina dospělé

populace (73%) je však tolerantní vůči tomu, že imigranti z různých zemí na území České republiky slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky.

Graf č. 14

Závěr: Výsledky dotazníkového šetření se u této otázky u žáků základní školy a u dospělé populace příliš neliší. Většině žáků (82%) nevadí, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky nebo je jim to jedno. Tímto většina žáků vůči této problematice projevila svou toleranci. V dospělé populaci také většina respondentů (73%) odpověděla, že jim to nevadí nebo že jim je to jedno a tím také projevila toleranci vůči tomu, že v České republice imigranti z různých zemí slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky. Většina respondentů obou skupin v této otázce prokázala svou toleranci.

Otázka č. 11: Myslíte si, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda si žáci myslí, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům, 56% žáků odpovědělo, že si myslí, že ano. Avšak 44% žáků si myslí, že imigranti pracující v České republice neubírají pracovní místa českým občanům. Více jak polovina žáků základní školy si tedy myslí, že imigranti, kteří pracují v České republice ubírají pracovní místa českým občanům.

Graf č. 15

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci si 81% respondentů myslí, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům. Naopak pouze 19% respondentů dospělé populace si myslí, že imigranti pracující v České republice neubírají pracovní místa českým občanům. Z toho vyplývá, že více jak tři čtvrtiny respondentů dospělé populace si myslí, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům.

Graf č. 16

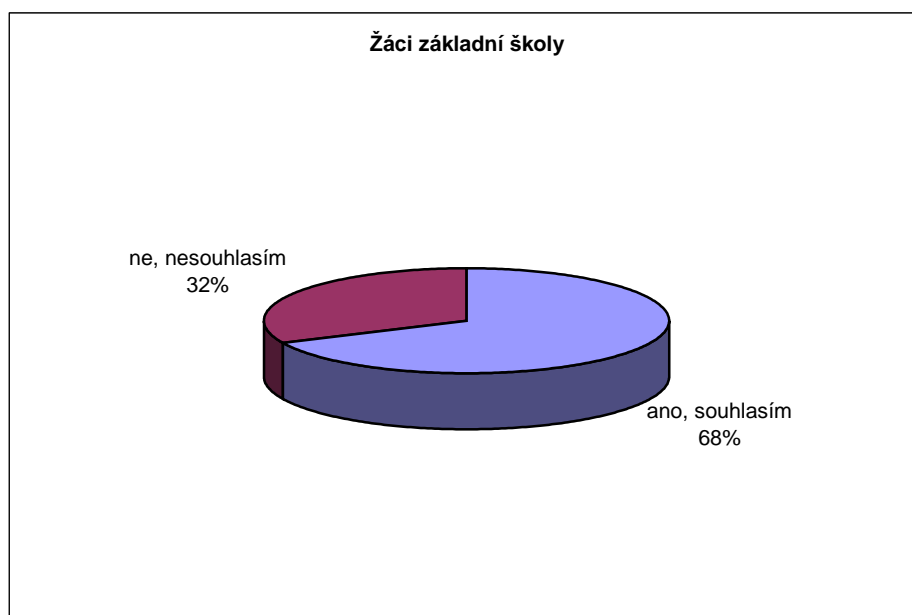
Závěr: Většina všech respondentů (69%) si myslí, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům. V dospělé populaci (81%) si to myslí větší část respondentů než u žáků základní školy (56%). Naopak žáci základní školy (44%) si ve větší míře myslí, že imigranti pracující v České republice neubírají pracovní místa českým občanům, jelikož v dospělé populaci si to myslí pouze 19% respondentů. Z těchto výsledků lze vyvodit, že žáci základní školy v Libereckém kraji jsou v této problematice méně předpojatí než dospělá populace Libereckého kraje.

Otázka č. 12: Souhlasíte s tím, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky?

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

Na otázku, zda žáci souhlasí s tím, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky, 68% žáků odpovědělo, že s tím souhlasí. 32% žáků naopak s tímto tvrzením nesouhlasí. Z výsledků však jednoznačně vyplývá, že více jak polovina (68%) žáků souhlasí s tím, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky, z čehož lze usoudit, že více jak polovina žáků liberecké základní školy si nepřeje, aby se zvyšoval počet imigrantů na území České republiky.

Graf č. 17

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci vyjádřilo 83% respondentů svůj souhlas s tím, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky. Pouhých 17% respondentů dospělé populace s tímto tvrzením nesouhlasí. Tedy více jak tři čtvrtiny respondentů dospělé populace si nepřeje, aby se zvyšoval počet imigrantů v České republice.

Graf č. 18

Závěr: Z výsledků dotazníkového šetření u obou skupin vyplývá, že většina respondentů (75%) si nepřeje, aby se v budoucnosti zvyšoval počet imigrantů na území České republiky a chce, aby vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů do České republiky. V dospělé populaci s tímto tvrzením souhlasí větší množství respondentů (83%) než u žáků základní školy (68%). Z toho lze usuzovat, že dospělá populace si ve větší míře přeje, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky. Dalo by se usoudit, že žáci základní školy jsou ve větší míře tolerantnější vůči příchodu dalších imigrantů na území České republiky.

Otázka č. 13: Máte Vy osobně nějakou pozitivní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti? Prosím napište jakou a s kým?

Tato otázka je otevřená, jelikož jsem chtěla zjistit, zda a v jaké míře mají respondenti Libereckého kraje pozitivní zkušenosti s příslušníky jiných národností. U této otázky jsem se snažila porovnat výsledky dotazníkového šetření mezi skupinou žáků základní školy a mezi skupinou dospělé populace.

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

38% žáků na tuto otázku odpovědělo, že nemá pozitivní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti. Zbýlých 62% žáků má pozitivní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti. Tyto pozitivní zkušenosti se týkaly především ochoty, sympatií, dobré komunikace a přátelství s příslušníky jiných národností. V největším počtu se žáci pozitivně vyjadřovali k Vietnamcům a ke Slovákům. Uváděli také jiné národnostní menšiny, se kterými mají pozitivní zkušenosti jako například Angličany, Američany, Nizozemce, Němce, Švédy, Řeky a jiné.

Příklady pozitivních zkušeností s příslušníky jiných národností uvedených v dotaznících:

„Mám kamarádku v USA, se kterou si píšu a velmi si rozumíme.“

„Vietnamec mi pomohl hledat a najít mého pejska.“

„Moje maminka je ze Slovenska a jezdíme tam za příbuznými. Jsou moc milí, pohostinní a kamarádští.“

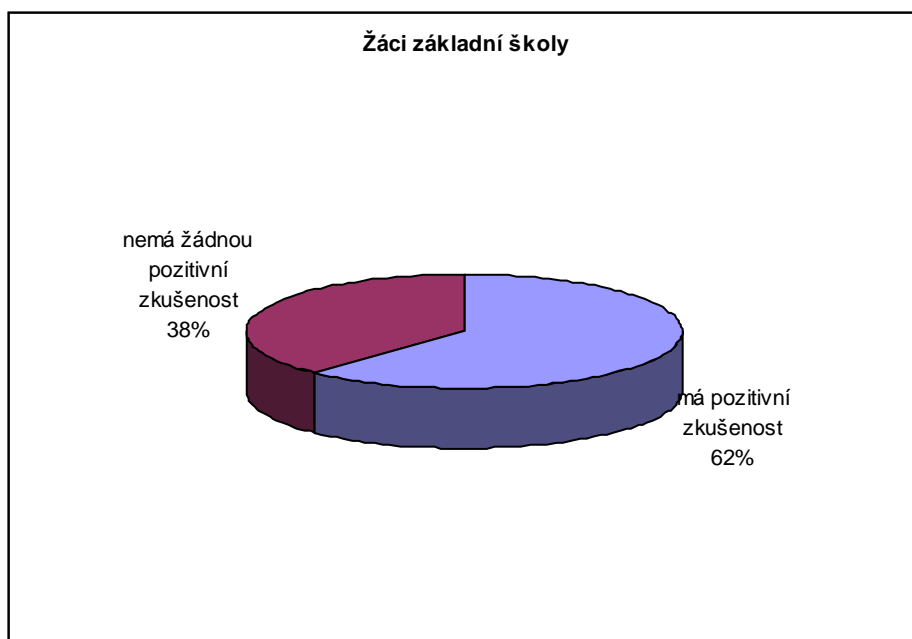
„Jednou jsem se na výletě v Německu ztratila a jedna paní z Německa mi pomohla se dorozumět a najít svoji skupinu. Byla velmi milá a ochotná.“

„Byl jsem na jazykovém pobytu v Anglii a rozuměl jsem si velice s místními lidmi.“

„O prázdninách jsem byl na dva měsíce v Holandsku. Místní lidé byli hodní, usměvaví, ochotní a pohostinní.“

„Mám kamaráda Vietnamce a Slováka. Můžu se na ně spolehnout, nikdy mi neublížili a moc si s nimi rozumím. Vím, že jim můžu věřit.“

Graf č. 19

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci 43% respondentů uvedlo, že má pozitivní zkušenost s příslušníky jiných národností. Avšak více jak polovina (57%) respondentů dospělé populace nemá žádnou pozitivní zkušenost s příslušníky jiných národností. Tyto pozitivní zkušenosti se týkaly především ochoty, sympatií, dobré komunikace, pracovitosti a dobré spolupráce s příslušníky jiných národností. V největším počtu se dospělá populace pozitivně vyjadřovala ke Slovákům a k Němcům, dále také uváděla například Angličany, Američany, Japonce, Indý a jiné národnosti.

Příklady pozitivních zkušeností s příslušníky jiných národností uvedených v dotaznících:

„Mám kamarádku, která se vdala za Němce a velmi si s ním i s celou jeho rodinou rozumím. Jezdím k nim pravidelně na návštěvu: jsou přátelští, pohostinní, štedří a veselí.“

„V rámci své práce spolupracuji s Japonci a musím říct, že jsou velmi slušně vychovaní, zdrženliví a jejich přístup k mé osobě je velmi otevřený a přátelský.“

„Mým nadřízeným je Američan, je velmi laskavý, milý, otevřený a komunikativní, velmi dobře si rozumíme.“

„Mám velmi dobré zkušenosti se Slováky, ještě z vojny. Navázal jsem s nimi přátelství, které trvá dodnes. Jsou upřímní, pohostinní, přátelští a vtipní.“

„Mám velmi dobrou zkušenost s chorvatskými policisty. Našli mi mé ztracené nebo ukradené doklady.“

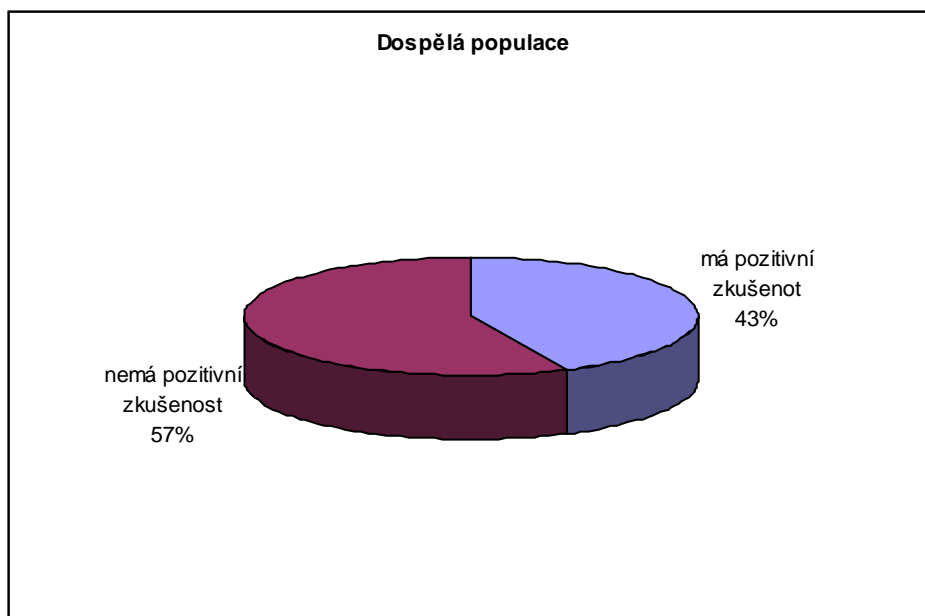
„Vietnamský soused mi dává na Vánoce dárky a půjčuje mi věci.“

„Ukrajinci mi pomohli v metru když mě obtěžovali nějakí agresori.“

„Velmi si rozumím se svou kadeřnicí, která je italského původu. Je vždy milá, ochotná a komunikativní.“

„Mám velmi vřelé vztahy s Francouzi, jelikož má dcera si vzala za manžela Francouze. Jsou velmi galantní, upřímní a přející.“

Graf č. 20

Závěr: Žáci základní školy (62%) mají více pozitivních zkušeností s příslušníky jiných národností než dospělá populace (43%). Respondenti obou skupin uváděli různé příslušníky národnostních menšin. V největším počtu se žáci pozitivně vyjadřovali k Vietnamcům a ke Slovákům, dospělá populace se v největším počtu pozitivně vyjadřovala také ke Slovákům, ale i k Němcům. Pozitivní zkušenosti žáků s příslušníky jiných národností se týkaly spíše přátelství, zatímco u dospělé populace se týkaly především pracovních zkušeností a spolupráce.

Otázka č. 14: Máte Vy osobně nějakou negativní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti? Prosím napište jakou a s kým?

Tato otázka je položena opačně než ta předchozí, jelikož jsem chtěla zjistit, zda a v jaké míře mají respondenti Libereckého kraje negativní zkušenosti s příslušníky jiných národností. Snažila jsem se také porovnat výsledky dotazníkového šetření mezi skupinou žáků základní školy a mezi skupinou dospělé populace.

Výsledky dotazníkového šetření u žáků základní školy:

63% žáků základní školy na tuto otázku odpovědělo, že nemá negativní zkušenost s příslušníky jiných národností, zbylých 37% žáků uvedlo, že má negativní zkušenost s příslušníky jiných národností. Negativní zkušenosti žáků s příslušníky jiných národností se týkaly především agrese a šikany ze strany těchto příslušníků. Žáci se v největším počtu negativně vyjadřovali k Ukrajincům, uváděli také jiné národnostní menšiny jako například Turky, Bulhary, Poláky nebo Maďary.

Příklady negativních zkušeností s příslušníky jiných národností uvedených v dotaznících:

„Skupina Ukrajinců mi ukradla tašku s nákupem, když jsem si ji odložila vedle nákupního košíku.“

„Jeden Polák mě bezdůvodně urážel a ponižoval mě před kamarády.“

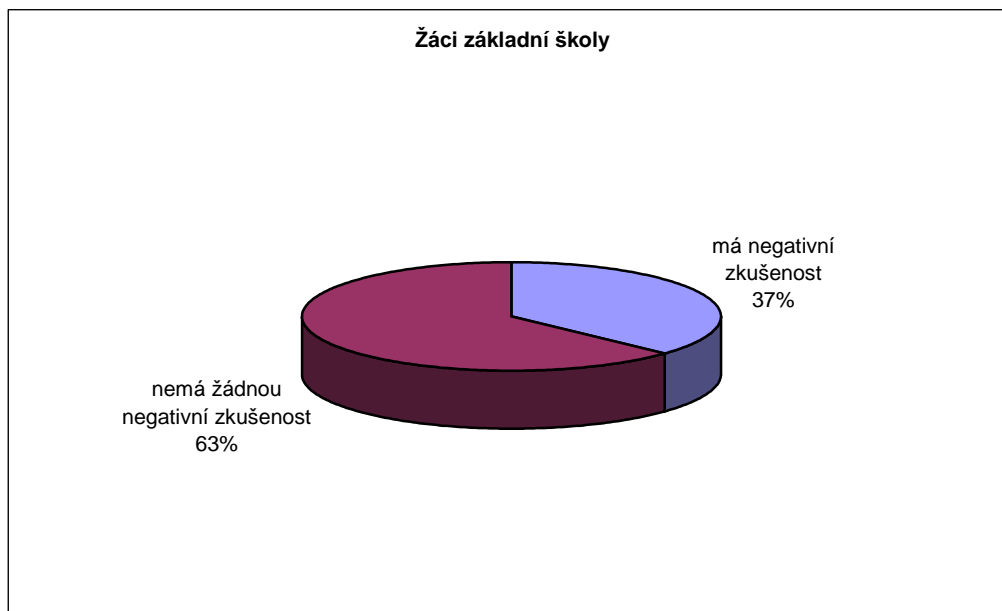
„Skupina Bulharů mého tatínka v Praze v metru přepadla, zmlátila a okradla.“

„Jeden můj bývalý maďarský spolužák do mě v zimě venku strčil a já jsem si zlomila nohu.“

„V pěveckém kroužku se mnou byl Ukrajinec, který mě neustále obtěžoval a osahával mě.“

„Nedávno jsem se popral s jedním Turkem, protože obtěžoval moji přítelkyni.“

Graf č. 21

Výsledky dotazníkového šetření u dospělé populace:

V dospělé populaci Libereckého kraje 64% respondentů uvedlo, že má negativní zkušenost s příslušníky jiných národností. 36% respondentů odpovědělo, že nemá negativní zkušenost s příslušníky jiných národností. Tyto negativní zkušenosti se týkaly především agrese, kriminality, porušování zákonů a neslušného chování ze strany příslušníků jiných národností. Nejvíce se dospělá populace negativně vyjadřovala k Ukrajincům, uváděla však i jiné národnostní menšiny jako například Turkey, Indy, Bulhary, Němce, Poláky a jiné.

Příklady negativních zkušeností s příslušníky jiných národností uvedených v dotaznících:

„Negativní zkušenost mám s několika opilými Turkey a Bulhary. Jejich chování bylo dosti agresivní a nepřátelské.“

„V naší obci pracují Ukrajinci, vyvolávají často rozbroje.“

„Pracuji ve večerce a negativní zkušenost mám s Ukrajinci a Poláky. Jsou věčně podnapilí, dotěrní a dělají nepořádek.“

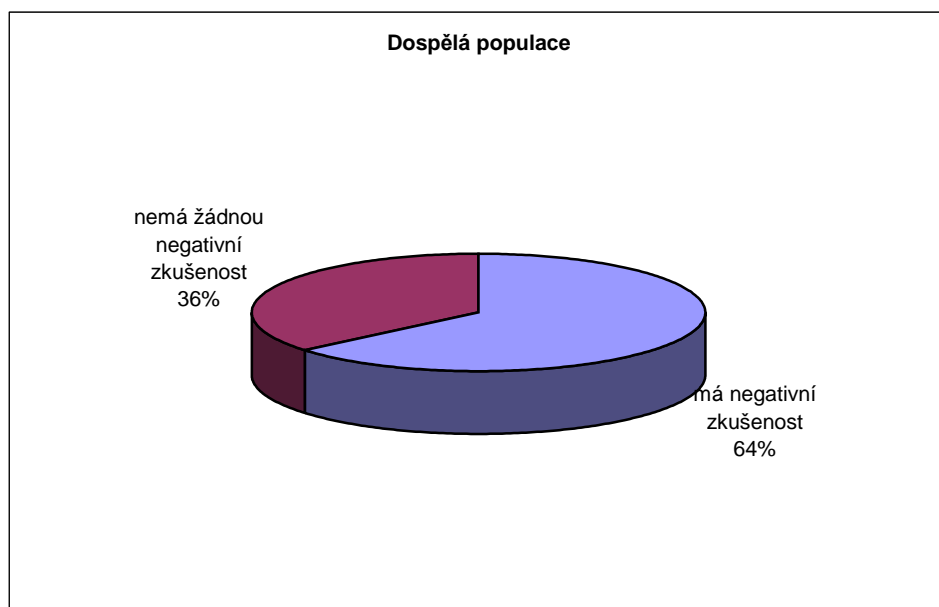
„Vzhledem ke svému povolání (policista) ano, setkávám se s imigranty, kteří porušují zákon, falšují doklady a vydávají se za jiné občany. Nejvíce to jsou Ukrajinci, Bulhaři a Turci.“

„Ano, ugandský student, bydlel jsem s ním 2 roky, byl to rasista, napadání mé osoby gradovalo, když mě ohrožoval nožem, nechal jsem ho na nějaký čas zavřít do psychiatrické léčebny a byl klid.“

„Ošidil mě Vietnamec při nákupu v obchodě.“

„Skupina Maďarů mě v noci na ulici ohrožovala nožem a okradla o veškeré peníze.“

Graf č. 22

Závěr: Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že dospělá populace Libereckého kraje (64%) má více negativních zkušeností s příslušníky jiných národností než žáci na základní škole (37%). V největším počtu se žáci základní školy i dospělá populace negativně vyjadřovali k Ukrajincům. Negativní zkušenosti s příslušníky jiných národností se u žáků týkaly nejvíce šikany, zatímco u dospělé populace se tyto negativní zkušenosti týkaly především agrese, kriminality a napadení ze strany příslušníků jiných národností.

Otázka č. 15: Jaký zaujímáte postoj k těmto konkrétním skupinám imigrantů, které žijí na území České republiky? (Ukrajinci, Rusové, Poláci, Slováci, Němci, Vietnamci)

Tato otázka je také otevřená, jelikož mě zajímal postoj, jaký zaujímají žáci základní školy a dospělá populace Libereckého kraje k těmto konkrétním skupinám imigrantů, které v největším počtu žijí na území České republiky. Odpovědi jsem rozdělila na čtyři kategorie: kladný postoj, záporný postoj, neutrální postoj a respondenti, kteří se k těmto konkrétním skupinám imigrantů nevyjádřili.

Jako *pozitivní postoj* byly označeny odpovědi typu: *jsou fajn, bezvadní, mám mezi nimi kamarády, jsou skvělí, pracovití a jiné.*

Jako *negativní postoj* byly označeny odpovědi typu: *nemají tu co dělat, kradou, lžou, prodávají a vnucují nekvalitní zboží, ať se vrátí odkud přišli, je jich tu zbytečně moc, jsou nebezpeční a jiné.*

Jako *neutrální postoj* byly označeny odpovědi typu: *nevadí mi, respektuji je, toleruji je, nemám s nimi špatné zkušenosti a jiné.*

Tuto otázku jsem vyhodnotila z hlediska všech respondentů, jelikož se odpovědi žáků a dospělé populace nedají příliš srovnávat. Odpovědi jsou příliš individuální a nedají se vztáhnout na obecný postoj určité skupiny.

Výsledky dotazníkového šetření:

58% respondentů obou skupin na tuto otázku odpovědělo, že nezaujímá žádný postoj k těmto konkrétním skupinám imigrantů, jelikož záleží na konkrétním člověku a situaci. Část respondentů také uvedla, že jim tyto konkrétní skupiny imigrantů v České republice nevadí, pokud dodržují zákony České republiky a chovají se zde slušně. Ostatní respondenti (42%) se vyjádřili k těmto konkrétním skupinám imigrantů, které žijí na území České republiky. Nyní jednotlivě rozeberu tyto konkrétní skupiny imigrantů podle odpovědí uvedených v dotaznících.

Ukrajinci

7% respondentů vyjádřilo pozitivní postoj k této národnostní menšině, 21% respondentů se vůči ní vyjádřilo negativně a 14% respondentů k ní má neutrální postoj. Nejvíce respondentů se tedy k Ukrajincům vyjádřilo negativně.

Příklady postojů k ukrajinské národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Ukrajinci jsou bezproblémoví, jsou téměř stejní jako my, akorát že mají jinou řeč. Jsou to příjemní lidé.“

„Nevadí mi, jednoho znám i osobně.“

„Jsou vulgární a drzí. Lžou a kradou.“

„Nevadí mi, protože dělají práce, které by žádný Čech nechtěl dělat.“

„Vadí mi, že jsou hluční a nedodržují osobní hygienu...jsem se na vlastní čich několikrát přesvědčila.“

Rusové

12% respondentů vyjádřilo pozitivní postoj vůči Rusům, 17% respondentů vůči nim vyjádřilo negativní postoj a 13% respondentů se vůči Rusům vyjádřilo neutrálně. Nejvíce respondentů se tedy k Rusům vyjádřilo negativně.

Příklady postojů k ruské národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Rusové moc pijí alkohol, jsou agresivní a dělají hluk.“

„Nemám je rád, jelikož si je pořád spojuji s minulým režimem a s tím, co tu v minulosti napáchali.“

„Jsou bohatí a chovají se vůči Čechům nadřazeně.“

„Jsou zlí, ubližují jiným lidem...hlavně ruská mafie.“

„Mám je ráda, jelikož moje babička je z Ruska.“

Poláci

9% respondentů se k Polákům vyjádřilo pozitivně, 15% respondentů se k nim vyjádřilo negativně a 18% respondentů k nim vyjádřilo neutrální postoj. Nejvíce respondentů se tedy k Polákům vyjádřilo neutrálně.

Příklady postojů k polské národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Ve velké míře pijí alkohol a jsou pak agresivní a zbytečně vyvolávají konflikty.“

„Jsou to pokryteční pánbíčkáři, kteří se neumějí chovat na veřejnosti.“

„Nevadí mi, pokud jsou střízliví.“

„Mám k nim pozitivní postoj, jelikož jsem tam byla na rok na stáži. Byli obětaví, milí, pohostinní a nápomocní. Dodnes tam jezdím za kamarády.“

„Jsou milí a přívětiví.“

Slováci

Ke Slovákům se 23% respondentů vyjádřilo pozitivně, pouze 8% respondentů se k nim vyjádřilo negativně a 11% respondentů k nim má neutrální postoj. Nejvíce respondentů se ke Slovákům vyjádřilo pozitivně.

Příklady postojů ke slovenské národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Jsou přátelští a otevření, mám spoustu slovenských kamarádů.“

„Velmi si s nimi rozumím a jsou našemu národu mentalitou nejblíže.“

„Nevadí mi, pokud se zde chovají slušně.“

„Vadí mi, že jich je tu čím dál víc a zabírají pracovní místa českým občanům.“

„Líbí se mi, že jsou temperamentnější a otevřenější než my Češi.“

Němci

K německé národnostní menšině se pozitivně vyjádřilo 19% respondentů, 11% respondentů se k nim vyjádřilo negativně a 12% respondentů má na ně neutrální názor. Nejvíce respondentů se k Němcům vyjádřilo pozitivně.

Příklady postojů k německé národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Jsou to schopní podnikatelé a obchodníci.“

„Vadí mi, jelikož se k Čechům chovají arogantně, povýšeně a nadřazeně.“

„Nesnáším je, jelikož za druhé světové války vyvraždili v koncentračních táborech téměř celou mojí rodinu, jenom proto, že jsme židovského původu. Dodnes ve mně ta křivda a nenávist je.“

„Nevadí mi, jsou většinou dobře přizpůsobiví.“

„Jelikož jsem tam rok pracoval a žil, tak pozitivní. Vždy se vůči mé osobě chovali slušně a zdvořile.“

Vietnamci

K vietnamské národnostní menšině se vyjádřilo pozitivně pouze 5% respondentů, 9% respondentů k nim zaujímá negativní postoj a 28% respondentů k nim zaujímá neutrální postoj. Nejvíce respondentů k Vietnamcům zaujímá neutrální postoj.

Příklady postojů k vietnamské národnostní menšině uvedených v dotaznících:

„Jsou to schopní obchodníci, jsou usměvaví, přátelští, slušně vychovaní a nekonfliktní.“

„Prodávají nekvalitní a kýčovité zboží.“

„Nevadí mi, většinou se chovají slušně.“

„Vadí mi, jelikož obchodují s nekvalitním zbožím a s drogami viz. pěstírny marihuany po celé České republice atd.“

„Mám k nim pozitivní postoj, jelikož mi chutnají jejich pokrmy.“

Závěr: Výsledky dotazníkového šetření jsem u této otázky vyhodnotila dohromady z obou skupin, jelikož odpovědi jsou příliš individuální a nedají se obecně vztáhnout ke konkrétní skupině. 42% respondentů se jednotlivě vyjádřilo k šesti konkrétním skupinám imigrantů, které žijí na území České republiky v největším počtu. K Ukrajincům a Rusům nejvíce respondentů vyjádřilo negativní postoj. K Polákům a Vietnamcům se nejvíce respondentů vyjádřilo neutrálně a ke Slovákům se nejvíce respondentů vyjádřilo pozitivně. Z výsledků tedy vyplývá, že nejméně oblíbenými národnostními menšinami u respondentů Libereckého kraje jsou Ukrajinci a Rusové. K Polákům a Vietnamcům mají respondenti Libereckého kraje většinou neutrální postoj a nejoblíbenější národnostní menšinou u respondentů Libereckého kraje jsou Slováci.

IV. Závěr

Naše společnost v posledních letech prošla několika různorodými stádii, které se nutně musely projevit na vztahu k etnickým a národnostním menšinám. Tou nejdůležitější změnou pro současné obyvatele České republiky byl přechod od komunismu k demokracii a otevření se okolním státům, což se projevilo především imigrací nových a do té doby pro většinu blíže nepoznaných příslušníků jiných národů a etnik.

Nově příchozí skupiny ovšem přinesly do České republiky novou kulturu, náhledy, postoje a především rozdílné chování, které bylo a je pro značnou část majoritního obyvatelstva náročné či nemožné akceptovat.

Cílem diplomové práce bylo zmapovat současný stav zkoumání v oblasti předsudků české populace vůči imigrantům a pomocí výzkumu zjistit, popsat a vyhodnotit postoje české veřejnosti vůči imigrantům se zaměřením na Liberecký kraj. Cílem diplomové práce také bylo uskutečnit sběr dat pomocí dotazníků předložených obyvatelům Libereckého kraje. Tyto dotazníky byly předloženy dvěma skupinám liberecké populace. První skupinou byli žáci dvou devátých tříd druhého stupně základní školy a druhou skupinou byla dospělá populace. Cílem bylo zjistit, zda a do jaké míry se u těchto dvou skupin liberecké populace vyskytují předsudky vůči imigrantům, kteří žijí v České republice a také porovnat výsledky dotazníkového šetření u těchto dvou skupin.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že naprostá většina všech respondentů si myslí, že se předsudky vůči imigrantům v české společnosti vyskytují. Dospělá populace připouští výskyt předsudků vůči imigrantům v české společnosti ve větší míře než žáci na základní škole.

Zatímco necelá polovina žáků základní školy přiznává, že má předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky, v dospělé populaci to přiznává více jak polovina respondentů. Z toho lze vyvodit, že v dospělé populaci Libereckého kraje má, na rozdíl od žáků základní školy, většina respondentů předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky.

V dospělé populaci si většina respondentů myslí, že multikulturalismus v České republice nemůže fungovat, zatímco u žáků základní školy si většina respondentů myslí,

že multikulturalismus v České republice může fungovat. Z toho lze usoudit, že v této otázce je dospělá populace skeptičtější než žáci na základní škole.

V obou skupinách respondentů jsou nejpřijatelnější národnostní menšinou, se kterou by si dokázali respondenti představit bezproblémové krátkodobé soužití, Slováci. Respondenti obou skupin se také shodli na tom, že nejméně přijatelnou národnostní menšinou, se kterou by si dokázali představit bezproblémové krátkodobé soužití, jsou Ukrajinci.

Nejvíce žáků by si nejhůře dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití s Ukrajincem. V dospělé populaci však nejvíce respondentů odpovědělo, že by si nejhůře dokázalo představit bezproblémové krátkodobé soužití s Vietnamcem. Z těchto výsledků vyplynulo, že žáci mají zřejmě nejvíce předsudků vůči ukrajinské národnostní menšině, zatímco dospělá populace má zřejmě nejvíce předsudků vůči vietnamské národnostní menšině.

Z výsledků dotazníkového šetření také vyplynulo, že většina žáků základní školy a většina respondentů dospělé populace je spokojena s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve svém (Libereckém) kraji.

Většině žáků i respondentů dospělé populace nevadí, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky nebo je jim to jedno. Tímto většina respondentů vůči této problematice projevila svou toleranci.

Většina všech respondentů si také myslí, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům. V dospělé populaci si to myslí větší část respondentů než u žáků základní školy.

Z výsledků dotazníkového šetření u obou skupin vyplynulo, že většina respondentů si nepřeje, aby se v budoucnosti zvyšoval počet imigrantů na území České republiky a chce, aby vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů do České republiky. V dospělé populaci s tímto tvrzením souhlasí větší množství respondentů než u žáků základní školy.

Žáci základní školy mají více pozitivních zkušeností s příslušníky jiných národností než dospělá populace. V největším počtu se respondenti pozitivně vyjadřovali ke Slovákům. Pozitivní zkušenosti žáků s příslušníky jiných národností se

týkaly spíše přátelství, zatímco u dospělé populace se týkaly především pracovních zkušeností a spolupráce.

Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že dospělá populace Libereckého kraje má více negativních zkušeností s příslušníky jiných národností než žáci na základní škole. V největším počtu se respondenti negativně vyjadřovali k Ukrajincům. Negativní zkušenosti s příslušníky jiných národností se u žáků týkaly nejvíce šikany, zatímco u dospělé populace se tyto negativní zkušenosti týkaly především agrese, kriminality a napadení ze strany příslušníků jiných národností.

K Ukrajincům a Rusům nejvíce respondentů vyjádřilo negativní postoj. K Polákům a Vietnamcům se nejvíce respondentů vyjádřilo neutrálně a ke Slovákům se nejvíce respondentů vyjádřilo pozitivně. Z výsledků tedy vyplývá, že nejméně oblíbenými národnostními menšinami u respondentů Libereckého kraje jsou Ukrajinci a Rusové. K Polákům a Vietnamcům mají respondenti Libereckého kraje většinou neutrální postoj a nejoblíbenější národnostní menšinou u respondentů Libereckého kraje jsou Slováci.

Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že dospělá populace je obecně vůči imigrantům, kteří žijí na území České republiky, více předpojatá. Žáci základní školy projevili ve výsledcích dotazníkového šetření větší toleranci vůči imigrantům žijícím na území České republiky než dospělá populace. Obecně tedy lze tvrdit, že dospělá populace Libereckého kraje má vůči imigrantům více předsudků než žáci liberecké základní školy.

V. Seznam použité literatury

Monografie

- [1] ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. 1. vyd. Praha : PROSTOR, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
- [2] BAUER, Franz, et al. *Tisíc let česko - německých vztahů*. 2. vyd. Praha : Panevropa, 1995. ISBN 80-85846-03-9.
- [3] BERKA, Petr; PALÁN, Aleš; ŠŤASTNÝ, Petr. *Xenofobní průvodce Češi*. 1. vyd. Praha : XYZ, 2009. ISBN 978-80-7388-205-1.
- [4] BROUČEK, Stanislav. *Český pohled na Vietnamce : Mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství*. 1. vyd. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-85010-46-1.
- [5] ČANĚK, David. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. 1. vyd. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-94-3.
- [6] GABAL, Ivan, et al. *Etnické menšiny ve Střední Evropě*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.
- [7] GATES, Brian E., et al. *Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost : Contrasting Values and Multicultural Society*. 1. vyd. Praha : Filosofia, 2002. ISBN 80-7007-162-1.
- [8] GOSIOROVSKÝ, Miloš. *Češi a Slováci : Z historie vzájemných vztahů ve 20. století*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1979. ISBN 80-66-016-79.

- [9] HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-763.
- [10] MARADA, Radim. *Etnická různost a občanská jednota*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-111-6.
- [11] MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost : Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
- [12] NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- [13] NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0497-4.
- [14] NOSKOVÁ, Helena, et al. *K problémům menšin v Československu v letech 1945 – 1989*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISBN 80-7285-058-X.
- [15] NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-119-4.
- [16] PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.
- [17] SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi : Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. 1. vyd. Praha : Academia, 1996. ISBN 80-200-0577-3.
- [18] ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

- [19] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 80-7178-285-8.
- [20] ŠMÍD, Tomáš; VAŘURA, Vladimír. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-126-0.
- [21] TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.
- [22] TUČEK, Milan; FRIEDLANDEROVÁ, Hana. *Češi na prahu nového tisíciletí*. 1. vyd. Praha : MEDIAN, 2000. ISBN 80-902847-0-1.
- [23] UHEREK, Zdeněk, et al. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy : Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. 1. vyd. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-87112-12-0.
- [24] ŽANTOVSKÝ, Petr, et al. *Česká xenofobie*. 1.vyd. Praha : Votobia, 1998. ISBN 80-7220-044-5.

Elektronické zdroje

- [25] *Chování eu* [online]. 2010 [cit. 2010-10-16]. Chování.eu. Dostupné z WWW: <<http://www.chovani.eu/clanky/zobrazit/307-Nemecko>>.
- [26] *Cizinci v České republice* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Cizinci.cz. Dostupné z WWW: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/574/Dlouhodobé_trendy.pdf>.
- [27] *České předsednictví Evropské unie* [online]. 2009 [cit. 2010-10-27]. eu2009.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.eu2009.cz/cz/czech-republic/culture/customs-and-traditions/zvyky-a-tradice-452/>>.

- [28] *Česká republika* [online]. 2010 [cit. 2010-10-27]. czechtourism.com. Dostupné z WWW: <<http://www.czechtourism.com/cze/cz/docs/holiday-tips/relaxing-holiday/reasons-why/04-gastronomy/>>.
- [29] Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2010-10-23]. Czso.cz. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/A80053948D/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/A80053948D/$File/c01t01.pdf)>.
- [30] Český statistický úřad [online]. 20010 [cit. 2010-10-25]. Czso.cz. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.
- [31] *Folklorní sdružení České republiky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-27]. fos.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.fos.cz/tema/tema.phtml?id=768&lng=>>>.
- [32] *Pražská polonistika* [online]. 2007 [cit. 2010-10-14]. Polonistika.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.polonistika.cz/index.php?ido=1&idp=171&t=polske-tradice>>.
- [33] *Rozhraní* [online]. 2010 [cit. 2010-10-15]. Rozhraní.com. Dostupné z WWW: <http://www.rozhrani.com/cze/index.php?action=news_detail&id=101>.
- [34] *Svátky, tradice, zvyky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-13]. *Rusistika.upol.cz*. Dostupné z WWW: <http://www.rusistika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf>.
- [35] *Svátky, tradice, zvyky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-12]. *Ukrajinnostika.upol.cz*. Dostupné z WWW: <http://www.ukrajinnostika.upol.cz/Docs/Realie/Svatky_tradice_zvyky.pdf>.

VI. Seznam příloh

1 Příloha 1: Dotazník: Předsudky vůči imigrantům v České republice

Příloha 1: Dotazník

Dotazník

Předsudky vůči imigrantům v České republice

Vážení respondenti,

jsem studentkou Technické univerzity v Liberci a obracím se na vás s žádostí o vyplnění následujícího dotazníku, který zjišťuje míru výskytu předsudků v české společnosti vůči imigrantům, kteří žijí na území České republiky. Výsledky dotazníku budou použity v rámci mé diplomové práce na téma „*Předsudky vůči imigrantům v České republice*“. Prosím vás o co nejupřímnější a pravdivé odpovědi. Výzkum je zcela anonymní, v žádném případě se nemusíte obávat zneužití informací, které poskytnete.

Děkuji za spolupráci.

Romana Hlaváčková

Vyberte vždy jednu odpověď a zakroužkujte ji, případně napište svou odpověď

1. Pohlaví: a) muž b) žena

2. Váš věk je: a) 20 a méně let
 b) 21 – 39 let
 c) 40 – 59 let
 d) 60 – 79 let
 e) 80 a více let

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:
- a) základní či bez vzdělání
 - b) střední bez maturity
 - c) střední s maturitou
 - d) vysokoškolské
4. Myslíte si, že se v české společnosti vyskytují předsudky (předsudek = nepřátelský postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině) vůči imigrantům, kteří v ní žijí?
- a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne
5. Myslíte si, že Vy osobně máte předsudky vůči imigrantům žijícím na území České republiky?
- a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne
6. Myslíte si, že může v České republice fungovat multikulturalismus? (multikulturalismus = v jednom demokratickém státě mohou společně žít skupiny s různou kulturou)
- a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne

7. S příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejlépe dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití (např. kolej, služební cesta)?

a) s Ukrajincem	d) se Slovákem
b) s Rusem	e) s Němcem
c) s Polákem	f) s Vietnamcem

8. S příslušníkem jaké následující národnosti byste si nejhůře dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití?

a) s Ukrajincem	d) se Slovákem
b) s Rusem	e) s Němcem
c) s Polákem	f) s Vietnamcem

9. Jste spokojeni s přístupem většinové společnosti k národnostním menšinám ve Vašem kraji?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

10. Jak vnímáte to, že imigranti z různých zemí v České republice slaví svátky své původní země a dodržují její tradice a zvyky?

- a) vadí mi to
- b) nevadí mi to
- c) je mi to jedno

11. Myslíte si, že imigranti pracující v České republice ubírají pracovní místa českým občanům?

- a) myslím si, že ano
- b) myslím si, že ne

12. Souhlasíte s tím, aby česká vláda v budoucnosti regulovala příchod většího množství imigrantů na území České republiky?

- a) ano, souhlasím
- b) ne, nesouhlasím

13. Máte Vy osobně nějakou pozitivní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti? Prosím napište jakou a s kým?

14. Máte Vy osobně nějakou negativní zkušenost s příslušníkem jiné národnosti? Prosím napište jakou a s kým?

15. Jaký zaujímáte postoj k těmto konkrétním skupinám imigrantů, které žijí na území České republiky?

a) Ukrajinci

b) Rusové

c) Poláci

d) Slováci

e) Němci

f) Vietnamci